

Uupuneet äidit ja näkymättömät isät

Vanhemmuuden rakentuminen sosiaalityöntekijöiden asiakaskuvauksissa

Johanna Hiitola

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalipsykologia

Tampereen yliopisto

Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

Syyskuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

JOHANNA, HIITOLA: Uupuneet äidit ja näkymättömät isät. Vanhemmuuden rakentuminen sosiaalityöntekijöiden asiakaskuvauksissa.

Pro gradu -tutkielma, 100 s., 1 liites.

Sosiaalipsykologia

Syyskuu 2008

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten ammattilaisten tuottama tieto rakentaa vanhemmuutta ja sukupuolta sekä millaisia toimimisen mahdollisuuksia ja seurauksia nuo kuvaukset muodostavat isille ja äideille. Olen myös empiirisesti kiinnostunut kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten menetelmien keskinäisen dialogin mahdollisuuksista.

Käytän tutkimuksen aineistona syksyllä 2006 kerättyä kyselytutkimusaineistoa, jonka olen saanut käyttööni Stakesin arkistosta salassapitosopimusta vastaan syksyllä 2007. Aineisto kerättiin 85 sosiaalityöntekijältä yhdeksältä eri sosiaaliasemalta ja työntekijät täyttivät kyselyjä yhteensä 330 asiakkaasta. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessani käytän sosiaalista konstruktionismia ja tulkitsen muun muassa sukupuolen kulttuurisesti rakentuneeksi. Analyysimenetelminä toimii tilastollisten tarkastelujen yhteydessä khiin neliön testi, varianssianalyysi sekä Pearsonin korrelaatiokerroin. Tekstiaineistoja analysoin diskurssianalyysin keinoin, jota käytän apuvälineenä myös tulosten dialogin yhteydessä.

Tulosten mukaan sosiaalityöntekijät kuvaavat vanhemmuutta ensisijaisesti äidin vastuun kautta. Myös perheväkivaltaa kuvaavien tekstien yhteydessä isä tekijänä piilotetaan ja äidille tarjotaan välillinen vastuu tilanteesta. Perheväkivaltakuvauksissa puhe liikkuu usein myös lapsen edun kautta, jonka seurauksena voidaan piilottaa isä väkivallan tekijänä ja syyllistää väkivallasta molempia vanhempia. Vanhemmuudesta ja sukupuolesta puhumisen tavat ovat myös kulttuurisia eli ei-suomalaisiksi määritellyistä perheistä puhutaan riittämättömän jaetun vanhemmuuden kautta, kun taas suomalaisista äideistä puhutaan usein jaksamattomina ja uupuneina. Erilaiset diskurssit myös tarjoavat erilaisia positioita seurauksineen, jotka rajaavat sekä mahdollistavat äitien ja isien vanhemmuutta. Äitien toimijuus rajataan usein ensisijaisesti perheeseen, kun taas isistä ja heidän vastuistaan ei aineistossa juurikaan kerrota.

Avainsanat: sosiaalityön tieto, perhetyö, vanhemmuus, sukupuoli, diskurssi, menetelmätriangulaatio

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Sosiaalityö ja tieto	3
1.2 Äitien ja isien vanhemmuudet	6
1.3 Väkivaltadiskurssit ammatillisuudessa	7
1.4 Vastuu	8
1.5 Tarkennetut tutkimuskysymykset	10
2. TEORIA JA METODOLOGIA	12
2.1 Sosiaalinen konstruktionismi	12
2.2 Sukupuoli tekemisenä	14
2.3 Diskurssianalyysin perinteestä	15
3. AINEISTO	17
3.1 Kvantitatiivinen aineisto	19
3.2 Kvalitatiivinen aineisto	25
3.3 Eettiset näkökulmat	26
4. ANALYYSIMENETELMÄT	30
4.1 Kvantitatiiviset menetelmät	31
4.2 Kvalitatiiviset menetelmät	32
4.3 Aineistojen ja menetelmien dialogi	33
5. KVANTITATIIVISET TULOKSET – SUKUPUOLI TILASTOIN	36
5.1 Ongelmien sukupuoli	37
5.2 Vanhemmuus	40
5.2.1 Vanhemmuuteen liittyvät arviot	41
5.2.2 Hyvän vanhemmuuden määritelmien taustoja	44
5.3 Väkivalta	46
6. KVALITATIIVISET TULOKSET – SUKUPUOLI TEKSTEISSÄ	51
6.1 Sukupuolittunut vastuuttaminen	51
6.2 Isän kutsuminen perheeseen	53
6.3 Uupunut äiti	55
6.4 Kuolleen äidin vastuu	59
6.5 Väkivaltakuvaukset	62
6.5.1 Näkymättömät väkivaltaiset isät	63
6.5.2 Äidin vastuu isän tekemästä väkivallasta	68
6.6 Kulttuurisidonnainen riittämätön vanhemmuus	69
6.7 Vähemmistöperheet ja molempien vanhempien vastuu	73
7. POHDINTA	77
7.1 Aineiston ja menetelmien arviointia	77
7.2 Dialogi ja tulosten yhteenveto	80
7.3 Syntyneet positiot yhteiskunnallisessa viitekehyksessä	84
7.4 Uusia avauksia	92
LÄHTEET	94
LIITTEET	101

TAULUKOT

Taulukko 1. Asuinperheen muoto.....	19
Taulukko 2. Ongelmien sukupuoli.....	20
Taulukko 3. Lasten kulttuurinen tausta	22
Taulukko 4. Arjen yksinhuoltajat.....	23
Taulukko 5. Yhteydenottaja	24
Taulukko 6. Perhemuoto ja ongelmien sukupuoli	38
Taulukko 7. Lapsen asumisjärjestelyt ja ongelmien sukupuoli.....	39
Taulukko 8. Perheen kulttuurinen tausta ongelmien sukupuolen mukaan	39
Taulukko 9. Vanhemmuuden arvioita kuvaavat keskiarvot ongelmien sukupuolen mukaan.....	41
Taulukko 10. Vanhemmuuden arvioita kuvaavat keskiarvot arjen asumisjärjestelyjen mukaan	42
Taulukko 11. Vanhemmuuden arvioita kuvaavat keskiarvot perheen kulttuurisen taustan mukaan	43
Taulukko 12. "Hyvä vanhemmuus" -summamuuttujan keskiarvot perhemuodoittain	44
Taulukko 13. "Hyvä vanhemmuus" -summamuuttujan keskiarvot suomalaisuuden ja ei-suomalaisuuden mukaan	45
Taulukko 14. "Hyvä vanhemmuus" -summamuuttujan keskiarvot yhteydenottajan mukaan	46
Taulukko 15. Ongelmien sukupuoli väkivaltaisiksi määritellyissä perheissä perhemuodoittain	47
Taulukko 16. Lapsen asumisjärjestelyt ja ongelmien sukupuoli väkivaltaisissa perheissä	48
Taulukko 17. Perheväkivallan esiintymisen arviot suomalaisissa ja ei-suomalaisissa perheissä	49
Taulukko 18. Vastuudiskurssit tekstiaineistossa	52
Taulukko 19. Jaksamattomuus-/uupumuskuvaukset tekstiaineistossa	55
Taulukko 20. Vastuudiskurssit isän tai äidin kuoleman jälkeen.....	59
Taulukko 21. Väkivaltakuvaukset tekstiaineistossa	63
Taulukko 22. Riittämättömän vanhemmuuden kuvaukset tekstiaineistossa.....	70
Taulukko 23. Molempien vanhempien vastuun diskurssit kuvauksissa vähemmistöperheistä.....	74
Taulukko 24. Yhteenveto äidin vastuun diskurssia vahvistavista tuloksista.....	81
Taulukko 25. Yhteenveto vähemmistöperheiden molempien vanhempien vastuun diskurssia vahvistavista tuloksista	82
Taulukko 26. Yhteenveto äidin jaksamattomuusdiskurssia vahvistavista tuloksista	82
Taulukko 27. Yhteenveto hyvän vanhemmuuden arvioihin liittyvistä tekijöistä.....	83
Taulukko 28. Yhteenveto sukupuolettoman väkivallan diskurssia vahvistavista tuloksista.....	84

KUVIOT

Kuvio 1. "Hyvä vanhemmuus" -summamuuttujan jakauma.....	21
Kuvio 2. Vanhemmuuden arviointiin ja perheväkivallan esiintymisen arvioihin liittyvien muuttujien jakaumat.....	23

LIITTEET

Liite 1. Salassapitosopimus	101
Liite 2. Kyselylomake.....	101

1. JOHDANTO

Vanhemmat kohtaavat arjessaan monia erilaisia perhetyön ammattilaisia. Työtä tehdessään ammattilaiset joutuvat kuitenkin jatkuvasti arvioimaan perheitä ja siten myös osaltaan määrittelemään millaiset vanhemmat ovat kykeneviä huolehtimaan lapsistaan. Nämä määrittelyt ovat välttämättömiä, sillä ilman niitä apua tarvitsevat perheet eivät löytyisi, mutta toisaalta nuo määreet sisältävät aina myös kääntöpuolensa, jonka seurauksena yksilöitä pahimmallaan pakotetaan ahtaisiin vanhemmuuden ja sukupuolen muotteihin. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata tapoja, joilla perhetyön ammattilaiset tulevat tietoa tuottaessaan myös rakentaneeksi erilaisia vanhemmuuden ja sukupuolen yleisesti hyväksytyjä ilmentämisen tapoja.

Perhetyötä tekevät muun muassa terveydenhoitajat, lääkärit, opettajat, varhaiskasvattajat ja sosiaalityöntekijät (Nätkin & Vuori 2007, 7), mutta keskityn tässä tutkimuksessa analysoimaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tuottamaa tietoa. Sosiaalityöhön kuuluu oleellisena osana tietäminen ja asiakirjatekstien kirjoittaminen sekä lukeminen. Työntekijä joutuu jatkuvasti arvioimaan mitä hänen tulisi asiakkaistaan tietää ja miten noita tietoja tulisi käyttää. Sosiaalityöntekijän tuottama tieto kulkee jatkuvasti työntekijän suodattimien läpi ja siten siihen vaikuttavat vahvasti sekä työntekijän omat käsitykset että sosiaalityön ammattilaisten yhteisesti jaetut ymmärrykset ”hyvistä” ja ”huonoista” perheistä. Näin ollen käytettävissä oleva ja tuotettu tieto siis ohjaa aina työntekijän toimintaa (ks. Kääriäinen 2007, 247).

Tämän tutkimuksen aineistona käytetty lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille¹ suunnattu kysely on yksi tiedon tuottamisen muoto. Kyselyssä sosiaalityöntekijät määrittelivät perheiden tilanteita laajasti ja kyselystä tehty raportti jaettiin valmistumisensa jälkeen sosiaalityöntekijöiden käyttöön (Heino 2007). Koska työntekijöillä on usein koulutuksestaan ja työyhteisöstään poimittu yhteinen ammatillinen käsitys, he myös vastaavat kyselyihin ja tuottavat tietoa osittain samoilla tavoilla. Kun tuo tuotettu tieto taas yhdistetään raporteiksi ja selvityksiksi, luovat nuo tulokset vahvistusta jo ennalta olemassa olleille näkemyksille (vrt. Nätkin & Vuori 2007, 24). Tällaisen tiedon kiertämisen vuoksi onkin tarpeellista tarkastella tuotettua tietoa myös kriittisesti. Valitsemani

---

¹ Avohuollon tukitoimia ovat muun muassa neuvonta ja ohjaus, kotipalvelu, päivähoitopaikan järjestäminen lapselle ja erilaiset taloudelliset avustukset. Avohuollon tukitoimien määrä ja laatu vaihtelevat kunnittain, sillä lastensuojelun on vastattava kunnassa esiintyvään tarpeeseen. (Kääriäinen 2003, 12).

sosiaaliseen konstruktionismiin perustuva näkökulma on yksi mahdollinen keino murtaa tiedon noita itsestäänselvyyksiksi rakentuneita totuusoletuksia.

Kaikki yhteiskunnalliset ilmiöt ovat myös sidoksissa sekä historiaan että nykypäivän kulttuuriin. Psykologista tietoa kriittisesti tarkastellut Kenneth Gergen (1994) toteaa, että psykologian käsitteistö kuuluu läheisesti länsimaisiin kulttuurisiin toimintatapoihin ja on siis kulttuurimme kautta luotu sekä jatkuvasti uudelleen tuotettu. Psykologia on tuonut meille Gergenin mukaan muun muassa käsitteet ”tunne, järki sekä toivo” ja Gergen esittääkin, että ilman tuota psykologista käsitteistöä kulttuuriamme ei olisi olemassa nykyisessä muodossaan (ks. Gergen 1998). Jaana Vuori (2001, 37) määrittelee samaista psykologista tietoa perhetyön ammattilaisten kulttuurissa käyttäen käsitettä *psykososiaalinen tieto* yleisestä perhetyön ammattilaisten tuottamasta sekä soveltamasta kehityspsykologian mukaisesta ihmiskäsityksestä.

Riitta Jallinoja (2006, 24) taas kartoittaa uutta perhekeskeisyyden nousua suomalaisessa mediakeskustelussa ja näkee sen olevan 1990- ja 2000-lukujen taitteessa syntynyt ilmiö. Jallinoja määrittelee perheasian vaikuttajiksi virkamiehet, tutkijat sekä järjestöt ja kertoo perhekeskeisyyden muodostuvan ”kotiäitiyden” sekä ”hyvän vanhemmuuden” ajatusten kautta. (emt., 82 – 97). Kotiäitiyskeskusteluun vaikutti Jallinojan mukaan ensisijaisesti kehityspsykologiasta saatu tieto, kun taas ”hyvä vanhemmuus” muodostui uutisoinnista, jossa korostettiin lasten pahoinvointia ja toisteltiin ajatusta siitä, että ”vanhemmuus on hukassa”. (emt., 98 – 142). Jallinoja toteaa myös, että familistisessä keskustelussa ei ole nostettu esille kysymyksiä sukupuolittuneesta työnjaosta tai lasten hoitomuodoista ja siten ilmiö onkin muodostunut lähes ”oliomaiseksi”, reaali maailmasta ulkopuoliseksi (emt., 111).

Tutkimusprosessini etenee vihjeiden kautta kokonaisuudeksi, sillä kiinnostuin vanhemmuuden määritelmistä työskennellessäni aineiston parissa aivan toisenlaisten kysymysten äärellä². Huomasin tuolloin aineiston kuvauksissa vihjeitä sukupuolittuneista vanhemmuutta määrittelevistä kuvauksista ja päätin palata noihin kysymyksiin myöhemmin. Halusin systemaattisesti selvittää olivatko havaitsemani vihjeet merkkejä jostain yhtenäisestä kulttuurisesta vanhemmuuspuheesta, jonka muodostaman kehyksen kautta työntekijät puhuivat. Toivoin myös saavani selville millaisena mahdollinen yhteisesti jaettu vanhemmuusideologia näyttäytyy. Lopulta laajan aineiston tutkimisen

---

² Työskentelin korkeakouluharjoittelijana Stakesissa kesällä 2007, jolloin kirjoitin aineistosta laajan tilastollisen, lasten tilanteita kuvailevan raportin. ks. Hiitola 2007.

ja taustakirjallisuuden lukemisen jälkeen tutkimusongelmakseni muodostui kysymys siitä, *miten ammattilaisten tuottama tieto rakentaa vanhemmuutta*.

Tutkielma etenee teoriasta aineistoon, eli paikannan ensin tarkastelunäkökulmaani tutkimuskentällä, siirryn sen jälkeen teoreettisen viitekehyksen esittelyyn, jonka jälkeen aloitan aineiston tarkastelun. Aineiston analyysin yhteydessä esitän myös lisää teoriaa ja aiempia tutkimuksia niiltä osin kuin nuo teoriat ovat tutkimustulosten analyysissa olennaisia. Olen soveltanut tutkimuksessani kahta usein toistensa vastakohtina tai vähintäänkin toisensa poissulkevana nähtyä tutkimusmenetelmää, tilastollista tutkimusta ja sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuvaa diskurssianalyysia (Jokinen & al. 2004). Menetelmien yhdistäminen oli kuitenkin minulle luontevin tapa lähestyä kiinnostukseni kohteena olevia kysymyksiä, sillä tilastolliset menetelmät ovat minulle tuttuja ja juuri niiden kautta löysin ensimmäiset vihjeet vanhemmuuspuheen sukupuolierityisyydestä.

Kulttuurierityinen puhetapa on yhteisesti jaettua ja siten sitä voi tutkia myös tilastollisesti kysymällä ”kuinka usein?”. Olenkin rakentanut tämän tutkielman tulososion pyrkimällä saman näkökulman mukaisilla eri menetelmillä saatujen tulosten esittelyjen kautta analyysien dialogiin. Tutkielman lopuksi olen päätenyt jälleen tutkimuskysymysten äärelle ja niiden mahdollisiin ratkaisuihin.

1.1 Sosiaalityö ja tieto

Kirsi Juhila (2006) erittelee sosiaalityön kentällä esiintyviä näkökulmia erilaisten tutkijoiden ja työntekijöiden tuottamien kirjoitusten pohjalta neljällä tavalla. Juhilan mukaan sosiaalityötä voidaan tarkastella *kontrollin, kumppanuuden, hoivan* tai *vuorovaikutuksen* kautta. Ensimmäinen, kontrolliin perustuva näkökulma, pohjaa Juhilan mukaan lähinnä vallitseviin yhteiskunnallisiin keskusteluihin (emt., 49), kun taas kumppanuusnäkökulma perustuu sosiaalityön omiin kirjoituksiin siitä millaista sosiaalityön ”pitäisi olla”. Kumppanuuteen perustuvassa katsontatavassa vaaditaan kuitenkin asiakkaalta osallistumista hyvinvointiyhteiskunnan muokkaamiseen ja siten siis ne ”toiset”, jotka eivät voi tai halua osallistua kehitysohjelmiin, määrittävät kumppanuusnäkökulman ulkopuolelle. (vrt. emt., 103 – 149). Kolmantena sosiaalityön tarkastelun tapana Juhila näkee huolenpitoon sekä hoivaan perustuvan suhteen, jonka teoreettiset juuret hän sijoittaa muun muassa naistutkimuksen teorioihin (emt., 151 – 152). Huolenpitoon perustuen jokainen yksilö on solidaarisuusajattelun kautta oikeutettu tukeen ja hoivaan elämän vaikeissa tilanteissa eikä huolenpito siis perustu

kontrollidiskurssiin. Neljäs näkökulma perustuu asiakkaan ja sosiaalityöntekijän vuorovaikutukseen ja Juhila on nimennyt tämän katsontatavan vuorovaikutuksessa rakentuvaksi suhteeksi. Tällaista suhdetta esitellään lähtökohtaisesti sosiaalityöhön liittyvässä empiirisessä tutkimuksessa ja suhde pohjaa tämänkin tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana toimivaan sosiaaliseen konstruktionismiin (emt., 199 – 253).

Tarja Heinon (1997) tapaustutkimuksellisessa väitöskirjassaan kuvaamat sosiaalityöntekijät tuovat näkyväksi työntekijän subjektiivisuuden eli toimijuuden eroineen ja yhteiskunnallisine paikkoineen. Näiltä osin Heinon tutkimus tukee Kirsi Juhilan (2006, 113) ymmärrystä sosiaalityöstä kahden osapuolen kohtaamisena, jossa roolit ja suhteet asiakkaan sekä sosiaalityöntekijän välillä määräytyvät neuvottelujen ja molemminpuolisten paikanmääritysten kautta. Heino (1997, 328) käsittelee myös äitisuhteen merkityssysteemejä yhden tapauksen kohdalla. Hän toteaa sekä oman aineistonsa että aiemman tutkimuksen pohjalta naisen (äidin) määrittyvän sosiaalityöntekijöiden puheessa ensisijaiseen vastuuseen perheen toimivuudesta. Kansainvälisessä feministisessä keskustelussa onkin kritisoitu juuri sitä, etteivät naiset saa palveluja omana itsenään, vaan heistä tulee asiakkaita äiteinä, (ongelmaisten miesten) vaimoina tai ikääntyneiden vanhempiensa hoitajina. Miesten sukupuolittuneiksi ongelmiksi sen sijaan määrittyvät muun muassa rikollisuus, päihdeongelmat ja asunnottomuus. (Kuronen & al. 2004, 6 – 7).

Suomalaista sosiaalityötä on tutkittu myös työntekijöiden sukupuolen ja ammattilaisuuden feminiiniselle alueelle sijoittumisen kautta. Sosiaalityöntekijän ammatti on sekä naisvaltainen että historiallisesti naisten vapaaehtoistyön kautta syntynyt. (Kuronen & al. 2004, 5). Myös Päivi Petreliuksen (2004, 53 – 71) mukaan sosiaalityön ammattilaisuus on ”naistapaista” ja liikkuu ensisijaisesti feminiinisellä hoivan alueella. Petrelius esittää, että naistapaisuus näkyy nimenomaan ammatillisessa itseymmärtämisessä, joka liitetään vahvasti ”luonnolliseen naiseuteen” kuuluvaksi (mm. empaattisuus). Tämä professionaalinen itsemäärittely on Petreliuksen mukaan erilainen kuin esimerkiksi psykoanalyttisessä asiantuntijuudessa, jossa samaiset taidot määritellään koulutuksen kautta saaduiksi. Naistapaisuus muodostuu ongelmalliseksi, sillä sitä ylläpidettäessä tullaan vahvistaneeksi myös sukupuolten eriarvoisuutta ja hierarkioita.

Lastensuojelutyöhön liittyy läheisesti tiedon tuottaminen sekä jakaminen. Asiakkaista kirjoitetaan tekstejä ja muiden sosiaalityöntekijöiden tekstejä luetaan, jotta itse työ saataisiin tehdyksi. Kääriäinen (2007, 247 – 248) toteaa, että työntekijöiden tarkoitus on pyrkiä varmuuteen, mutta silti

tieto on aina työntekijän oletusten ja uskomusten kautta suodattunutta. Kääriäinen on väitöstutkimukseensa perustuvassa artikkelissaan analysoinut niin sanottua muistiinpanotekstiä, joka toimii työskentelyn taltioimisen välineenä ja toteaa aineistonsa pohjalta, että sosiaalityöntekijät muun muassa häivyttävät itsensä tekstistä ja pyrkivät neutraaliuteen sekä objektiiviselta kuulostavaan tekstiin. Kääriäinen tekee analyysissään myös havainnon tekstien kronologisen järjestyksen vaikutuksesta tiedon tulkintaan. Sosiaalityössä on usein tapana lukea asiakirjatekstejä uusimmasta tiedosta vanhimpaan ja tämä taas saattaa johtaa Kääriäisen mukaan nopeisiin johtopäätöksiin sekä itse työstä että työstä kirjoitetuista tapahtumakuvauksista. (emt., 249 – 263).

Tarja Pösö (2007, 65) pureutuu artikkelissaan nimenomaan lastensuojelussa tuotettuun tietoon ja toteaa juuri lastensuojelussa tuotetun tiedon olevan erityisen tärkeä teema perhetyössä, sillä lastensuojelu on merkittävä lapsuuden ja perheongelmien säätelijä. Lastensuojelussa sekä puututaan perheiden elämään kontrollitoimenpitein että tuetaan perheitä palveluin. Joka tapauksessa lastensuojelussa siten tuotettu tieto vaikuttaa suoraan käytännön toimiin. Tieto esiintyy Pösön mukaan myös erilaisissa konteksteissa. Näitä erilaisia näkökulmia ovat muun muassa lastensuojelu yhteiskunnallisena instituutiona, lastensuojelu ammatillisena toimintana sekä lastensuojelu yksilökokemuksena. Tietoa tuotetaan ja sovelletaan eri tavoin riippuen valitusta näkökulmasta ja valittu näkökulma myös vaikuttaa siihen, millaisen kuvan mikäkin tieto lastensuojelusta tuottaa. Pösö toivookin eri näkökulmien ja tiedon tuottajien yhteistyötä sekä virallisen ja ”toisen” (yksilönäkökulman) tiedon vuoropuhelua (emt., 66 – 82).

Tämän tutkimuksen näkökulmana ovat sekä lastensuojelu yhteiskunnallisena instituutiona että lastensuojelu ammatillisena toimintana. Lastensuojelun yhteiskunnallinen toimijuus liittyy niiden tapojen tarkasteluun, joilla perheiden kanssa tehtävää työtä ohjaavat aikaan sidotut kulttuuriset merkitykset (Nätkin & Vuori 2007, 23). Myös tiedon seurausten tarkastelu on lastensuojelun tarkastelua yhteiskunnallisena instituutiona. Ammatilliseen toimintaan sen sijaan liittyy ammatillisuuden tarkastelu osana rakentamassa kuvaa ”ideaaliperheestä”. Toisaalta tämä tutkimus auttaa myös lastensuojelun yksilökokemusten hahmottamista, sillä riisumalla tietoa sen oletuksiin ja suodattimiin liittyvistä peitteistä, tuotetaan samalla viitekehyksiä, joiden kautta myös lastensuojelua voidaan kehittää vastaamaan yksilöllisemmin perheiden tarpeisiin.

1.2 Äitien ja isien vanhemmuudet

Yksi tämän tutkimuksen kannalta keskeinen näkökulma on perheasiantuntijoiden käytännöissään sekä teksteissään tuottama sukupuolittunut vanhemmuus, jota voi kutsua myös Maarin Alasuutarin (2006, 79) tapaan äitiyden ja isyyden kulttuurisiksi kehyksiksi. Alasuutari viittaa kulttuurisella kehyksellä yhteiskunnassa yhteisesti jaettuihin olettamuksiin ja käsityksiin maailmasta, jotka ovat usein myös näkymättömiä ja kyseenalaistamattomia (emt., 70). Tällaisia äitiyden ja isyyden kehyksiä ovat Alasuutarin mukaan muun muassa kyseenalaistamaton heteroseksuaalisuus, tulkinnat äideistä ensisijaisina kasvattajina ja näkemys isistä perheen toimeentulon hankkijoina. Alasuutari toteaa myös, että äitiyden ja isyyden kehykset heijastavat toisiaan eli tulkinnat isyyden kehyksistä kertovat aina jotain myös äitiyden kehyksistä – ja päinvastoin. (emt., 79 – 83).

Kirsi Eräranta (2007b) taas on tutkinut isyyden rakentumista asiantuntijatieta soveltavissa julkaisuissa. Erärannan mukaan miesten vanhemmuuden tukemisesta on tullut tärkeä tavoite niin sosiaalityön kuin terveydenhuollonkin alueella. Isää ”kutsutaan” vanhemmuuteen, kun taas äidin vanhemmuus on itsestäänselvyys. (emt., 83 – 91). Eräranta erittelee kuitenkin kaksi vanhemmuuden diskurssia, joiden kautta hän näkee isäkeskustelun kulkevan. Ensimmäinen diskurssi liittyy äidin ja lapsen vuorovaikutuksen näkemiseen ensisijaisena ja tärkeimpänä ja Eräranta nimittääkin tätä diskurssia ”äitikeskeiseksi hoivaksi” (käsite myös Vuorella 2001). Toinen merkityssysteemi sen sijaan liittyy 1960-luvun murroksesta alkaneeseen tasa-arvokeskusteluun, jonka kautta sukupuolittunut vanhemmuus ja työnjako nähtiin tasa-arvon vastaisena. Tätä diskurssia Eräranta nimittää ”jaetun vanhemmuuden diskurssiksi” (emt., 88 & käsite myös Vuorella 2001).

Puhe isistä ja äideistä ei kuitenkaan aina ole yksiselitteistä. Mielenkiintoisen lisän sukupuolittuneen vanhemmuuspuheen tulkintaan tuovat Marja Kuronen ja Tiina Hokkanen (2008) artikkelissaan vanhemmuuspuheen ja sukupuolen tutkimisen vaikeudesta. Kuronen ja Hokkanen ovat tutkineet opiskelijoiden tulkintoja isien ja äitien haastattelupuheista tarjoamalla opiskelijoille haastattelutekstit ilman puhujan sukupuolen määrittelyä ja pyytäneet sitten opiskelijoita määrittämään sukupuolen tekstin avulla. Opiskelijoiden vastaukset osoittivat, ettei sukupuolen tulkinta ollutkaan lainkaan yksiselitteistä tai helppoa. Isät ja äidit siis käyttivät sukupuolittuneita ”nais- ja miestapaisuuksia” monipuolisesti ja rinnakkain, eivätkä arvaukset puhujien sukupuolista osuneet lainkaan yksiselitteisesti ”oikeaan”. Mielenkiintoista tässä tutkimuksessa olivatkin tavat, joilla opiskelijat perustelivat nais- ja miestapaisuuden päätelmiään. Naiset liitettiin ruoanlaittoon, väsymykseen ja vastuuseen perheestä, kun miestapaisuutta merkitsi muun muassa ”laiskottelu”.

Artikkelissa siis paljastettiin niin ikään kulttuurisia tapoja määritellä isä ja äitejä kuin arjen todellisuuden moninaisuuttakin.

1.3 Väkivaltadiskurssit ammattilaisuudessa

Institutionaalisen tiedon kautta muokkautuu myös väkivaltakeskustelu, jonka muodosta riippuen väkivaltatilanteessa elävien henkilöiden toimintaa tulkitaan. Merkittävät ja vahvat diskurssit ovatkin yleensä kiinteästi kytkeytyneet juuri yhteiskunnallisiin instituutioihin ja näissä instituutioissa käydään jatkuvaa kamppailua siitä millaisena ilmiönä muun muassa väkivalta nähdään. Koska perhetyöntekijät ovat institutionaalisen tiedon ja käytännön työn välissä, juuri he soveltavat näitä väkivaltadiskurssien tarjoamia toimintamalleja perheisiin ja siten heidän toimintamallinsa hallitsevat niitä toimimisen paikkoja, joita väkivallan uhreille ja/tai tekijöille tarjotaan. (ks. Keskinen 2005, 51 – 52). Keskinen (2005) tutkimuksesta käy erityisen voimakkaasti ilmi äitien vastuuttaminen väkivaltatilanteessa ja väkivallan uhkana toimivan isän vastuun lähes täydellinen näkymättömyys. Toisin sanoen äidit nähdään vastuullisina väkivallasta, koska he antavat väkivallan tapahtua. Keskinen toteaa, että äideistä on rakennettu asiantuntijuuspuheessa lasten ainoita tukijoita ja äidin voimattomuudesta tai pelosta muodostuu siten uhka lapsille. (emt., 312 – 315).

Leo Nyqvist (2004) esittää artikkelissaan, että tutkimusten mukaan suomalaista parisuhdeväkivaltakeskustelua leimaa sukupuolineutraalius, joka on yhteydessä muun muassa parisuhdeväkivallan kulttuurisiin jäsenyyksiin ja hoitokäytäntöihin (Nyqvist 2004, 101). Suomessa vallitsi Nyqvistin mukaan 1970- ja 80-luvuilla perhedynaaminen ajattelu, jossa väkivalta nähtiin osana perheen sisäisiä vuorovaikutussuhteita ja tuo näkemys elää edelleen perhetyön piirissä käytetyissä menetelmissä. Perhekorosteinen (perhedynaaminen, vuorovaikutusta korostava, sukupuoleton) ideologia on suomalaisessa diskurssissa siis jo pitkään syrjäyttänyt feministisen diskurssin (tekijään keskittyvä, sukupuolesta puhuva) ja suomessa on näin välttytty myös miesten kollektiiviselta syylistämiseltä, eikä perheväkivaltakeskustelu ole politisoitunut laajemmaksi yhteiskunnalliseksi keskusteluksi. (emt., 101 – 103).

Tilastoissa ja perhetyöntekijöiden arjessa näkyvä miesten tekemä fyysinen väkivalta on kuitenkin nimenomaan miesten tekemää ja siten sukupuolittunutta. Sukupuolineutraalissa diskurssissa vedotaankin muun muassa erilaisiin väkivallan muotoihin (fyysinen – psyykinen, verbaalinen – nonverbaalinen) ja näiden muotojen sukupuolittuneisuuteen. Teesiksi nousee siis, että sekä miehet

että naiset ovat väkivaltaisia, mutta eri tavoin³. (Nyqvist 2004, 104). Tämä sukupuolineutraalius on nimenomaisesti Suomen kulttuurinen ilmiö, sillä muun muassa naapurimaamme Ruotsi on käsitellyt väkivaltaa sukupuolittuneena ilmiönä aina 70-luvun puolivälin ensimmäisten kriisikeskusten avaamisesta asti (Stefansen 2001, 10 – 12). Suomessa myös auttamistyön perhekeskeisyys ohittaa väkivallan sukupuolittuneisuuden, sillä erilaisen parityöskentelyn muodot hallitsevat järjestelmää. Väkivaltaa pidetään yleisesti vain yhtenä parisuhteen ongelmista, joka ei kaipaa erityisiä valmiuksia asiakkaan kohtaamisessa (Nyqvist 2004, 106).

Lisänäkökulman väkivaltakeskusteluun antaa Katja Kurrin ja Jarl Wahlströmin (2000) artikkeli, jossa analysoitiin väkivaltaa kohdanneen naisasiakkaan ja naistyöntekijän kriisikeskuksessa käymää keskustelua. Artikkelissa ei niinkään pureuduttu väkivallan yhteiskunnalliseen keskusteluun, vaan siinä analysoitiin asiakkaan ja ammattilaisen välistä vuorovaikutusta. Ammattilaisen soveltamaan hoito-ohjelmaan kuvailtiin nimenomaisesti kuuluvan pyrkimys vastuuttaa miehiä tekemästään väkivallasta, joten vuorovaikutus muodostui jo lähtökohdiltaan erilaiseksi kuin erittelemäni suomalainen ”perhekeskeinen” väkivaltadiskurssi. Artikkelissa todettiin muun muassa, että väkivaltaa kokeneen naisen toimijuus tuotettiin ”heikoksi toimijuudeksi”, joka muodostui arkaluontoiseksi puheenaiheeksi. Toisin sanoen, asiakkaan mahdollisesta vastuullisuudesta oli erityisen vaikea puhua ja aihetta lähestyttiin varoen. Kurri ja Wahlström kiteyttivät ammattilaisen toteuttamat säännöt kolmeen teemaan, joita olivat ”kunnioita asiakasta ja hänen valintojaan”, ”väkivalta on aina väärin” ja ”auta asiakasta vähentämään väkivallan määrää”.

1.4 Vastuu

Kysymys vastuusta on monin tavoin tutkimukseni keskiössä, sillä se määrittelee pitkälti sitä millaisiksi ammattilaisten käytännöt muotoutuvat. Toisin sanoen, jos esimerkiksi isä nähdään vastuullisena perheestä, pyritään juuri isää tukemaan, jotta saataisiin koko perheen tilanne parantumaan. Käytännössä perheen arjesta vastuullisena ei kuitenkaan nähdä esimerkkinä mukaisesti isää, vaan kysymys vastuusta on vahvasti sukupuolittunut ja perheen arjen vastuullisena käsitetään isää useammin äiti (Juhila 2006, 161).

---

³ Poikkeuksena tästä toimii kuitenkin seksuaalinen väkivalta, joka nähdään myös suomalaisessa keskustelussa miesten tekemänä ja tekijöistä puhutaan sukupuolena (Nyqvist 2004, 105).

Vastuuta voi käsitellä usean siihen liittyvän käsitteen kautta, joista yksi on hoiva. Hoivalla tarkoitetaan toimintaa, joka suuntautuu toisten auttamiseen ja jolla ei tavoitella oman itsen hyvinvointia (Juhila 2006, 153 – 154). Hoiva voi liittyä sekä yksittäiseen perheeseen että laajemmin yhteiskunnalliseen vastuuseen, mutta yhteistä kaikella hoivalla on että sen antaminen ja vastaanottaminen lankeavat usein yhteiskuntahierarkiassa alemmilla portaita oleville. Käytännössä tämä tarkoittaa perheen sisällä naisia ja yhteiskunnallisessa viitekehyksessä matalapalkkaisia naistyöntekijöitä ja vähäosaisia hoivan saajia. Mielenkiintoni keskittyy kuitenkin nimenomaisesti perheeseen ja lasten hoivaan liittyvään vastuuseen perheen sisällä. Vaikka hoiva ja vastuu eivät käsitteinä tarkoita samaa asiaa, ne esiintyvät kuitenkin usein yhdessä ja siksi juuri hoivavastuuseen liittyvä analyysi on keskeistä tässä tutkimuksessa.

Kysymys vastuusta on myös yhteydessä keskusteluun vanhempien jaksamattomuudesta ja uupumuksesta. Johanna Lammi-Taskula ja Minna Salmi (2008) avaavat artikkelissaa nykyistä perhemyönteistä keskustelua tarkastelemalla niin mediassa kuin poliittikassakin esiintynyttä huolta vanhempana jaksamisesta. Lammi-Taskula ja Salmi korostavat, että lapsiperheiden vanhemmat eivät koskaan aikaisemmin ole olleet yhtä kiinnostuneita ja mukana lastensa elämässä kuin viime vuosikymmeninä. Erityinen lapsikeskeinen ilmapiiri voi Lammi-Taskulan ja Salmen mukaan sekä tuottaa lapsille turvallista ja välittävää vanhemmuutta että lisätä huolta ja sen mukanaan tuomia paineita vanhemmuuden onnistuneesta hoitamisesta. Artikkelissa kuvatun laajan kyselytutkimuksen (äitejä N= 1690, isiä N= 1164) mukaan suurinta huolta jaksamisestaan kantavat äidit, joista lähes puolet toteavaa olevansa huolissaan. Lammi-Taskula ja Salmi arvelevat äitien suuremman huolestuneisuuden olevan yhteydessä äidin päävastuuseen kodin arjesta ja siten äidin suurempi huoli saattaa heidän mukaansa johtaa isän ”huolettomuuteen” (emt., 38 – 42).

Keskustelu vastuusta on muun muassa Johanna Kantolan ja Kevät Nousiaisen (2008) artikkelin perusteella kytköksissä myös suomalaiseen syrjintään. Kantola ja Nousiainen esittävät, että hoivaamiseen liittyvän vastuun perusteella tapahtuva syrjintä (mm. raskaussyrjintä) ansaitsisi tulla kielletyksi omana syrjintäperusteenaan. Tällä hetkellä tuota hoivavastuuseen liittyvää syrjintää käsitellään tasa-arvolaissa välillisenä syrjintänä, mutta yhdenvertaisuuslaki ei mainitse sitä ollenkaan. (emt.,15). Kantola ja Nousiainen myös esittävät, että suomalaisessa yhteiskunnassa on taipumus tarkastella sukupuolten tasa-arvoa enemmän tasa-arvon edistämisen kuin syrjinnän näkökulmasta ja soveltaa syrjintäkieltoa vain sukupuolta ”vakavammiksi” miellettyjen

syrijintäperusteiden yhteydessä. Tuo sovellustapa taas voi artikkelin mukaan jättää muun muassa saamelais- tai thaimaalaisnaisen kohtaaman syrjinnän tavoittamatta. (emt., 18).

Aino Kääriäinen (2003, 105 - 108) toteaa lastensuojelun sosiaalityön dokumentointia tutkivassa väitöskirjassaan, että vastuu kietoutuu temaattisesti huoleen, mutta huolesta on yleensä helpompi puhua kuin vastuusta. Kääriäinen toteaa myös, että sosiaalityön dokumenteissa pyritään ensisijaisesti palauttamaan vastuuta vanhemmille, mutta jos "vanhemmuus on hukassa", vastuu siirtyy viranomaisille. Tämän tutkimuksen aineiston kertomukset paikantuvat tilanteeseen, jossa vanhemmille suurilta osin yritetään vielä palauttaa vastuuta, sillä aineiston perheitä yritetään auttaa avohuollon keinoin.

1.5 Tarkennetut tutkimuskysymykset

Olen edellä eritellyt hieman tutkimusta, jonka kanssa tämä opinnäytetyö keskustelee ja avannut tutkimuksen eettisiin näkökulmiin liittyviä aiheita. Olen määritellyt sosiaalityön ja lastensuojelun kenttää sekä paikantanut kiinnostukseni perhetyön institutionaaliseen tietoon. Tutkimusongelmani on laajasti määriteltynä, *miten ammattilaisten tuottama tieto rakentaa vanhemmuutta*. Lähestyn tutkimusongelmaani lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakkaistaan täyttämän kyselytutkimusaineiston kautta. Olisin voinut tutkia samaista tutkimusongelmaa useiden eri aineistovaihtoehtojen kautta, sillä perhetyön institutionaalinen tieto on läsnä niin mediassa, akateemisissa tutkimuksissa kuin arjen käytännöissäkkin (mm. Jallinoja 2006 & Vuori 2001). Valitsin kuitenkin tarkastelun kohteeksi perhetyössä tuotettavan tiedon tarkastelun, sillä työ on sitoutunut tietoon ja tietojärjestelmiin, joiden keskiössä ovat nimenomaan perheet.

Kysyn aineistolta:

1. Vastataanko kyselyyn eri tavoin isien ja äitien osalta?
2. Millaisia toimimisen mahdollisuuksia nuo kuvaukset muodostavat isille ja äideille?
3. Millaisia seurauksia erilaisilla kuvauksilla ja niiden synnyttämällä toimijuuden paikoilla voi olla?

Näihin kysymyksiin etsin aineistosta vastauksia tarkastelemalla muun muassa, mitä naisista ja miehistä sanotaan, milloin ja missä yhteyksissä heistä puhutaan tai ei puhuta sekä mikä nähdään sukupuolittuneena ja mikä taas sukupuolineutraalina (vrt. Vuori 2001, 85). Käytän pääsääntöisesti

kahta menetelmää, tilastollisia testejä ja taulukoita sekä diskurssianalyysia, jotka saatan myös dialogiin keskenään. Tutkimuksen neljäs ja samalla *empiirinen tavoite onkin juuri tuo dialogisuus*.

Aino Kääriäinen (2003, 5) kysyy väitöskirjassaan lastensuojelun asiakirjoilta, miten asiakirjoja kirjoitetaan, mitä asiakirjoihin kirjoitetaan ja miksi asiakirjoja kirjoitetaan. Näistä kysymyksistä ensimmäiset kaksi sisältyvät 1. tutkimuskysymykseeni. Kun kysyn, vastataanko kyselyyn sukupuolierityisesti, kysyn siis mitä kyselyyn vastataan ja miten siihen vastataan. Sen sijaan en ole Kääriäisen tavoin kiinnostunut siitä miksi kyselyyn on vastattu, vaan tutkimuskysymykset 2. ja 3. keskittyvät erilaisten tekstissä mainittujen toimijoiden erittelyyn sekä tekstin tuottamien yhteiskunnallisten seurausten tarkasteluun.

Sovellan tutkimuksessa menetelmiä siten, että molemmat menetelmät mukailevat laadullista tutkimusotetta ja muodostavat siten vähitellen rakentuvaa vastausta tutkimuskysymyksiini. Jotta dialogisuus toteutuisi, olen kuitenkin ensin erotellut kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset tulokset toisistaan ja vasta tuon erotuksen jälkeen olen keskustellut niitä yhdessä. Seuraavassa luvussa käsittelen tutkimuksen teoreettisia ja metodologisia perusteita niiltä osin kuin katson niiden perusteiden vaikuttavan teoreettiseen ajatteluuni.

2. TEORIA JA METODOLOGIA

Käsittelen tässä luvussa niitä teoreettisia ja metodologisia käsityksiä, jotka toimivat pohjana sekä tämän tutkimuksen tulosten analysoinnissa että teoreettisessa ajattelussani. Esittelen siis myös teoriaa, jota en suoranaisesti liitä itse aineiston analysointiin, mutta jonka läsnäolo on ollut jatkuvana vaikuttajana tehdessäni menetelmällisiä valintoja. Määrittelen ensimmäisessä alaluvussa sosiaalisen konstruktionismin perinnettä, jonka jälkeen siirryn sukupuolen performatiivisuuden teoriaan. Lopuksi erittelen hieman laajemmin myös diskurssianalyysin perinnettä ja siihen liittyviä metodologisia keskusteluja.

2.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Tämä tutkimus sijoittuu teoreettis-metodologisesti sosiaalisen konstruktionismin sateenvarjon alle, jonka kautta todellisuus nähdään rakentuneena ja tuotettuna vuorovaikutuksessa, kielessä ja sosiaalisissa käytännöissä (ks. Gergen 1994, Burr 1995, Nätkin & Vuori 2007, 23). Todellisuutta ei sosiaalisen konstruktionismin perinteessä siis nähdä olemuksellisesti tietynlaisena essentialistisena totuutena, sillä todellisuutta tuotetaan kielessä ja kulttuurissa jatkuvasti (Juhila 2004, 152 & Gergen 1999). Konstruktionistiseen ajatteluun kuuluu myös kysymys yhteiskunnallisten käytäntöjen seurauksista, eli tiettyjen merkityssysteemien synnyttämistä toimijoista ja heidän asemistaan (ks. Gergen 1994, Juhila & al. 2004, 39).

Sosiaalinen konstruktionismi voidaan nähdä myös yhtenä teoreettisena suuntauksena, joka on pyrkinyt uudistamaan sosiaalipsykologista tehtävänasettelua (Hänninen & al., 11) ja siten tämänkin tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ovat osa sosiaalipsykologista keskustelua. Muun muassa Kenneth Gergen on muodostanut sosiaalipsykologista näkökulmaa liittämällä kunkin aikakauden minuuden teorioita kulloisenkin sosiaalis-historiallisen syntyäikansa ajattelumalleihin ja todennut psykologian olleen mukana konstruoimassa eri aikakausien patologioita (Nikander 2005, 289). Gergen myös on keskusteluttanut tiedeyhteisöä tiedon kritiikin kautta, sillä Gergenin mukaan tietoa ei ole olemassa diskursiivisuuden yläpuolella (Gergen 1994). Myös valtaa tai ideologiaa pohjanaan käyttävät tutkimukset ovat Gergenin ajattelussa konstruoituneita ja Gergen siis kehottaa suhtautumaan myös valta-käsitteeseen tietyn historiallisen ajankohdan tuotteena (Nikander 2005, 293).

Toinen konstruktionistista ajattelua käyttänyt merkittävä teoreetikko on retorisen sosiaalipsykologian kehittäjä Michael Billig (ks. Salonen 2005). Billigin retorisessa sosiaalipsykologiassa näkökulmat ja mielipiteet ovat asemoitumista jossain laajemmassa julkisessa keskustelussa. Asenne ei siis Billigin mielestä ole ihmisen sisäinen tila, vaan se kuvaa ennemminkin asemanottoa jossain tietyssä tilanteessa. Myös Billig näkee historiallisen jatkumon sekä ajan ja paikan vaikuttavan siihen mitä ja miten ihmiset ajattelevat. Billigin retorinen analyysi hakeekin tulkinnan mahdollisuuksia sitomalla ilmauksia yhteen laajemman kulttuurisen ja yhteiskunnallisen kontekstin kanssa (emt. 309 – 320).

Tämän tutkimuksen näkökulma sivuaa siis sekä Gergenin että Billigin teoreettista ajattelua, mutta myös sukupuoli on ollut merkittävien sosiaalipsykologien tutkimuskohteena pitkään. Muun muassa Arlie Hochschildin (1994) tutkimukset kotitöiden jakamisesta ja teoreettinen ajatus ”sukupuolistrategioista” eli miesten ja naisten erilaisista yhteiskunnallisesti määrittyneistä sukupuolina toimimisen tavoista, ovat yksi tällaisia sukupuolta käsitteleviä sosiaalipsykologisia tutkimuskohteita. Hochschildin ajatukset miesten aikasiteistä ja ennen muuta käsite naisten emotionaalista ”kolmannesta vuorosta” (Hochschild 1997, 211 – 218) ovat osanaan vaikuttaneet keskusteluun sukupuolen luonteesta tekemisenä eikä niinkään siis pelkkänä itsestäänselvänä tutkimuksen muuttujana (ks. Korvajärvi 2005, 218). Samalla tavoin biologian ja yksilöpsykologian kritiikkiä on esittänyt myös Rom Harrè (1986), jonka mukaan emotioita tulisi tarkastella biologian sijaan kollektiivisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta.

Tutkimukseni voi myös sijoittaa sosiaalisen konstruktionismin kentällä *postmoderniin* katsontatapaan. En käsitä postmodernia aikakautena, vaan nimenomaan tapana ymmärtää, analysoida ja toimia yhteiskunnassa. Tarkasti ottaen ymmärrän Tuija Pulkkinen (1998) tavoin postmodernin olevan kulttuurinen asenne ja ajattelutapa, vastakohtana modernille, johon kuuluu jatkuva perustahakuisuus. Postmodernissa tehdään toisin ja kieltäydytään jatkuvasta ”oikean totuuden” etsinnästä (Pulkinen 1998, 46). Sosiaalityön kentällä postmodernia voidaan luonnehtia modernin puheen vastadiskurssiksi, sillä postmoderni lähtökohta synnyttää väistämättä kriittisen suhteen perinteiseen (moderniin) professionaalisuuteen ja ammatilliseen vallankäyttöön (Raitakari 2002, 45).

Moderni ajattelutapa pohjautuu jatkuvaan ”oikean” ytimen etsimiseen (ks. Pulkinen 1998, 9 – 10) ja siten modernilla (perhetyön) tiedolla on vääjäämättä poliittis-ideologisia päämääriä, joiden kautta

kysytään ”mihin ollaan menossa”, ”onko se toivottavaa” ja ”mitä pitäisi tehdä” (Nätkin & Vuori 2007, 24). Nämä kysymykset tekee ongelmallisiksi kehä, jonka kautta ammattilaisille on jo koulutuksessa tarjottu valmis kyseenalaistamaton psykososiaalinen tieto jota sitten käytetään tutkimuksen perustana sekä analyysin välineenä (Vuori 2001, 33 – 36). Tällä tavoin psykososiaalinen tieto ”oikeanlaisista, terveistä ja luonnollisista” perheistä säilyttää valta-asemansa ja ohjaa jatkuvasti niin perhetyön käytäntöjä kuin perheistä tuotettua institutionaalista tietoakin (Nätkin & Vuori 2007, 25).

2.2 Sukupuoli tekemisenä

Puhe sukupuolesta ei ole postmodernissa filosofiassa yksiselitteistä tai luonnolliseen nojaavaa. Kun lähtöasetelmana on, ettei sukupuolta nähdä ”oikeana” perustana, voidaan katse kääntää modernin tieteen (sukupuoli)kysymysten muotoon. Kun modernissa kysytään ”mitä on sukupuoli” tai ”mikä määrää sukupuolen”, ollaan vääjäämättä kiinnostuneita jostain perimmäisestä sukupuolitotuudesta, jonka uskotaan paljastuvan kun sukupuoli riisutaan sosiaalisesta sukupuolesta. Jopa silloin, kun (lääketieteellisen tutkimuksen) pyrkimyksenä on minimalisoida sukupuolieroja, lähdetään kuitenkin aina siitä essentialistisesta ajatuksesta, että eroja on olemassa. Postmoderni on tämän essentialistisen, modernin sukupuolieron vastadiskurssi ja kun lähtökohtaisesti hylätäänkin ”luonnollinen”, saavutaan tilaan, jossa identiteetistä tulee luonnollisen sijaan poliittinen. (Pulkkinen 1998, 163 – 167).

Sukupuolen performatiivisuus eli esityksellisyys⁴, on tullut feministisen teorian käsitteeksi paljolti feministifilosofi Judith Butlerin (1990) ansiosta. Hänen teoksensa *Gender Trouble* kuvailee sukupuolen ja seksuaalisuuden muodostumista sosiaalisissa valtasuhteissa. Sukupuolella (tai seksuaalisuudella) ei tuolloin ole varsinaista alkuperää, vaan sitä tuotetaan ja normalisoidaan yhteiskunnallisessa koneistossa. Me siis teemme sukupuolta olemisen sijasta. (emt.). Performatiivisuuden käsite ei ole tutkimuksessani niinkään esillä selkeästi esitettyinä analyysinä, vaan se kulkee jatkuvasti mukana ymmärryksessäni kaikista yhteiskunnallisista ilmiöistä. Muun muassa Jaana Vuori (2001, 88) toteaa, että performatiivisuus on ”yhteiskuntafilosofisen jäsenyyksen apuväline” ja siten myös läsnä tutkimusta ohjaamassa. Tämän tutkimuksen osalta performatiivisuuden ajatus ohjaa muun muassa käsityksiä naisista ja miehistä sosiaalisen valtakoneiston muovaamina eikä siis essentialistisina ”oikeina”.

---

⁴ Esityksellisyys termiä käyttää muun muassa Tuija Pulkkinen (1998, 183)

Koska olen kiinnostunut juuri noista valtakoneistoista eli institutionaalisesta vallasta, suhteeni niin sanottuun ”doing gender”-tutkimukseen on toisaalta samanmielinen niiltä osin kuin on kyse sukupuolen tekemisestä eri tavoin erilaisissa tilanteissa, mutta olen kuitenkin eri mieltä siitä, että nuo tilanteet olisivat riippumattomia niitä edeltävistä tilanteista ja merkitysten rakentamisen historiasta (vrt. Keskinen 2005, 41). Uskon siis Suvi Keskinen (emt.) tavoin, että tiettyjen käytäntöjen institutionalisoitumista edeltää aina muiden tekojen merkitysten rakentamisen historia, joka myös jatkuvasti suuntaa tulevia tilanteita.

2.3 Diskurssianalyysin perinteestä

Sosiaalipsykologian kentällä diskurssianalyysi esiintyy kiinnostuksena vuorovaikutuksessa aktualisoituvien merkityssysteemien moninaisuuksista (Jokinen & al., 10). Eero Suonisen (2004, 48) mukaan kaikkien yksilöiden jokapäiväinen kielenkäyttö on vaihtelevaa sekä osittain ristiriitaista ja juuri noissa ristiriitaisuuksissa aktualisoituvat diskurssien väliset jännitteet. Oman tutkimukseni osalta tilannekonteksti (jonka käsitän eräänlaisena vuorovaikutustilanteena) liittyy sosiaalityön kenttään ja sen sisällä tuotettuun tietoon. Analysoin tuota tilannekontekstia diskurssien rakentumisen ”virittäjänä” (Jokinen & al. 2004, 29) eli näen sekä sosiaalityön kentän sisäisten diskurssien että tilanteen virittämien diskursiivisten muodostelmien (kuten kysymysten muodon) aineiston analyysin rikastuttajana.

Diskurssin käsitettä ja diskurssianalyysia käytetään monissa eri merkityksissä ja monien erilaisten perinteiden sisällä (Jokinen & al. 2004). Muun muassa *merkityssysteemien kirjoon* keskittyvä tutkija tukeutuu vankasti tutkimusaineistoon ja etsii sieltä useita erilaisia rinnakkaisia systeemejä (emt., 24 – 29), kun taas toiminnan *kontekstisidonnaisuuteen* keskittyvä tutkija havainnoi yleisesti jaettuina oletuksia ja kulttuurisia konventioita (emt., 33). Analyysitapojen painotuserojen lisäksi diskurssi on myös käsitteenä moninainen. Diskurssilla voidaan viitata (merkityssysteemin ja tulkintarepertuaarin lisäksi) muun muassa tekstilajiin, aihepiiriin tai kehykseen (Vuori 2001, 83). Omassa tutkimuksessani viitataan diskurssilla niihin sosiaalisiin todelluuksiin ja institutionaalsiin järjestelmiin, jotka muotoilevat mitä voidaan sanoa ja mitä ei (vrt. Keskinen 2005, 95). Ymmärrän myös tutkijana feminististen yhteiskuntateoreettisten ajatusten, kuten yhteiskunnallisesti ilmenevän rakenteellisen naisten alistamisen, olevan läsnä sosiaalisissa käytännöissä (vrt. emt., 25 – 26).

Keskiössä analyysissäni on kuitenkin valtasuhteisiin liittyvä alistussuhteiden kielellinen legitimoiminen (ks. Potter & Wetherel 1989, 187) eli ne kielelliset tavat, joilla sukupuolista puhutaan eri tavoin vastuuttavasti ja valtaa jakavasti. Tähän vallan epätasaiseen jakautumiseen diskurssien välillä liittyy läheisesti käsitys *hegemonisista diskursseista*, jotka jostain syystä ovat saaneet kielessä ja käytännöissä valta-aseman (Jokinen & Juhila 2004, 80). Nämä valta-aseman saaneet diskurssit ovat siis sellaisia todellisuuden versioita, jotka ovat vakiintuneet ja syrjäyttäneet muut vaihtoehdot. Hegemonisia diskursseja voi etsiä muun muassa tarkastelemalla kuinka usein ja kuinka useissa erilaisissa yhteyksissä tietyn diskurssin palat toistuvat tai kuinka itsestäänselvänä joku diskurssi esiintyy. Valta-analyysia voi vielä tarkentaa paikantamalla tarkastelu diskurssien sisäisiin valtasuhteisiin, jolloin voi muun muassa kysyä: 1) mitä diskursseissa sanotaan tai tehdään, 2) millaiset toimijoiden suhteet ovat diskursseissa ja 3) millaisiin subjektipositioihin ihmiset tullaan asemoiduiksi. (emt., 81 – 89).

Valta-analyysi mahdollistaa siis sosiaalisten käytäntöjen ja niiden tuottamien *subjektipositioiden* eli toimijalle tietyn kielen kautta annettujen asemien tarkastelun (Jokinen & al. 2004, 39). Subjektipositioiden kautta voidaan tarkastella myös tiettyjen positioiden *seurauksia* ja vallan sekä diskurssien yhteenkietoutumista (Suoninen 2004, 48). Muun muassa Suvi Keskinen (2005, 60 – 67) toteaa väitöskirjassaan, että miesten naisiin kohdistama väkivalta parisuhteessa kytkeytyy kiinteästi ”maskuliinisuuden määrittelyihin ja investoituihin subjektipositioihin”. Keskinen mukaan jotkut maskuliinisuuden tyyliä, kuten vaikkapa jo koulumaailmasta tutut ”nörtti” ja ”kovis” positiot (sit. Tolonen 2001), tuottavat erilaisia maskuliinisuuden esittämisen tapoja (Keskinen 2005, 43 – 44). Keskinen avaa myös erityistä ”erojen näkökulmaa sukupuolistuneen väkivallan tutkimukseen”, jonka muodostaman tulkintakehyksen avulla voidaan tarkastella sukupuolta tuottavia diskursseja ja niiden rakentamia subjektipositioita myös iän, luokan, etnisyyden tai seksuaalisen suuntautumisen kautta (emt., 366). Toisin sanoen tällaisessa erojen näkökulmassa subjekti ei näy vain naisena, ulkomaalaisena tai lesbona, vaan hänen subjektipositionsa määrittyy kaikkien erilaisten sosiaalista eroa tekevien paikannuksien yhteistoiminnassa. Täten voi analysoida vaikkapa somalinaisen kokemaa väkivaltaa erojen kautta ja nähdä samalla toiminnassa ja eri tavoin vaikutuksia luomassa sekä sukupuolen että etnisyyden ja kulttuurin.

3. AINEISTO

Käytän tutkimuksessa aineistona lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden täyttämää laajaa kyselyä, jossa kysyttiin *169 kysymystä*⁵ jokaisen asiakasperheen tilanteesta⁶ (ks. kyselylomakkeen sähköinen osoite liite 1). Nuo esitetyt kysymykset olivat sekä tilastolliseen analyysiin soveltuvia luokittelu- tai järjestysasteikkollisia kysymyksiä että avokysymyksiä. Tarkastelen tässä tutkimuksessa aineistoa dialogisen prosessin kautta siten, että tilastolliset ja laadulliset tulokset keskustelevat keskenään.

Kyselyyn vastasi yhteensä *85 sosiaalityöntekijää ja lomakkeita täytettiin yhteensä 330*. Yksi työntekijä täytti siis keskimäärin neljä lomaketta, joissa esitettiin (neljä lomaketta täyttäneelle) yksittäiselle työntekijälle jopa *676 kysymystä*. Kyselyyn valittiin lapsia, jotka olivat tulleet avohuollon uusiksi asiakkaiksi 1.1.2006 - 31.10.2006 välisenä aikana ja sosiaalityöntekijät valitsivat lapset, joista kysely täytettiin. Kyselyyn osallistuivat Tampereen, Porin, Hämeenlinnan, Nokian, Pirkkalan, Kangasalan, Lempäälän, Ylöjärven, sekä Vesilahden sosiaalityöntekijät⁷. (Heino 2007).

Kyselyn toteuttamiseen osallistui laaja työryhmä, johon kuului jäseniä Stakesista, Tampereen yliopiston sosiaalityön laitokselta, Tampereen kaupungin asiakasohjaus Luotsista, sosiaaliasema Satamasta sekä yksittäisiltä sosiaaliasemilta. Kysymyksiä muotoiltiin pitkään ja useissa kokouksissa, sillä hankkeeseen liittyi useita erillisiä tutkimusintressejä. (ks. Heino 2007). Näitä tutkimuksellisia mielenkiintoja olivat muun muassa avohuollon tilastoinnin kehittäminen, kysymykset asiakkuuksien erityispiirteistä, lastensuojeluprosessin ohjaukseen ja työn kehittämiseen liittyvät seikat sekä tiedon kerääminen strategisen poliittisen päätöksenteon tueksi⁸.

Sain aineiston käyttöni korkeakouluharjoittelussa Stakesissa suorittamani korkeakouluharjoittelun aikana keväällä 2007. Tuolloin aineisto oli jo kerätty, mutta sen raportointi ja tilastollinen tarkastelu oli kesken. Avustin kesällä 2007 Tarja Heinoa kyselyn raportin laatimisessa (ks. Heino 2007) ja

---

⁵ Kysymyksiä on 169, jos jokainen skaalalla arviointia vaativa kysymys ja avokysymys lasketaan lukuun mukaan erikseen.

⁶ http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/0F2AE1C3-14E5-49D5-9E90-A3372AF1DDA7/0/lastensuojelu_kysymyslomake.pdf, vierailtu 26.3.2008

⁷ Lomakkeita täytettiin Tampereella 161 (49%), Tampereen seutukunnissa 74 (23%), Porissa 51 (15%) ja Hämeenlinnassa 43 (13%). Pääosan lomakkeista täytti lapsen vastuusosiaalityöntekijä (78% lomakkeista), osan täytti sijainen (18% lomakkeista) ja muutaman lomakkeen täytti myös joku ”muu” lapsen asioita tunteva ammattilainen (4%). (Heino 2007).

⁸ ks. avohuollon tilastointikeskustelusta: Heino & al. (2005), ja muista intresseistä: tutkimusprojektin kuvaus Stakesin verkkosivuilla: <http://groups.stakes.fi/LAPE/FI/Lastensuojelu/kuvausjarjestelma/taustatiedot.htm> (vierailtu 26.3.2008).

kirjoitin aineistosta myös erillisen tilastollisen selvityksen (ks. Hiitola 2007). En siis ollut aineiston varsinaisessa keräystyössä mukana, mutta aineisto tuli kokonaisuudessaan minulle erittäin tutuksi käsitellessäni ja muokatessani sitä työssäni. Samasta aineistosta on tehty myös toinen täysin tilastollisin menetelmin toteutettu opinnäytetyö, joka käsitteli lastensuojelun asiakaslasten muutosalttiutta ja pahoinvointia aiheuttavia tekijöitä perhekeskeisestä näkökulmasta (Kouhia 2008), mutta tuon opinnäytetyö on näkökulmaltaan täysin tästä tutkimuksesta eriävä enkä siten esittele sitä laajemmin työni yhteydessä⁹.

Jotta pääsin lähestymään erittäin laajaa aineistoa, valitsin 169 kysymyksen joukosta kuusi teemaa tilastolliseen tarkasteluun, jonka olin päättänyt suorittaa ennen syvempää laadullista analyysia. Olin siis jo aiemmin tarkastellut aineistoa monesta eri näkökulmasta ja tehnyt kymmeniä erilaisia korrelaatio- sekä ristiintaulukoita. Tunsin myös kysymykset, joissa vastausprosentti oli suuri ja näin ollen tiesin mitkä kysymykset olivat käyttökelpoisia kertomaan tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Laajasti määriteltynä lopullisen aineiston valikoituminen oli kaksivaiheinen prosessi, joista ensimmäisessä vaiheessa tarkastelin kysymysten teoreettista soveltumista tutkimukseeni ja toisessa vaiheessa valikoin lopulliset kysymykset empirian eli vastausmäärien perusteella.

Ensimmäinen valintakriteerini syntyi siis taustateorian, alustavan tekstiaineiston tuntemuksen, sekä tutkimuskysymysteni kautta. Olin kiinnostunut vanhemmuudesta ja sukupuolesta, joten esimerkiksi kysymykset lapsen asuinympäristöstä, arjesta, ja käyttäytymisestä, sekä ongelmista karsiutuivat sisällöllisesti tämän tutkimuksen kiinnostuksen ulkopuolelle. Näkökulmani (diskurssianalyysi ja postmoderni tieteenteoria) kautta ei ollut myöskään oleellista tarkastella vanhempien asuinympäristöä, arkea, työmarkkinatilannetta tai koulutusta. Halusin kuitenkin tuoda tutkimukseen myös kulttuurista näkökulmaa ja valitsin taustamuuttujaksi teoreettisin perustein yhden kysymyksen, jolla eroteltiin suomalaiset ja ei-suomalaiset perheet.

Toinen valintakriteerini oli selkeästi empiriaan perustuva eli valitsin teoreettisesti kiinnostavista muuttujista ne, joiden vastausprosentit olivat suuria ja siten nuo kysymykset mielestäni mittasivat teoreettisia kysymyksiäni luotettavasti. Tekstiaineiston osalta empirinen valintakriteerini liittyi tekstin määrään eli valitsin ne kysymykset, joista oli tuotettu eniten tekstiä.

---

⁹ Tutkimuksen tulosten perusteella Kouhia (2008) totesi, että lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten ja heidän perheidensä elämä on muutosaltista ja sisältävän suhteellisen paljon pahoinvointia aiheuttavia tekijöitä, jonka lisäksi Kouhia esitti myös huolta avohuollon asiakkaiden ympäristön pysyvyydestä kehityspsykologisen tiedon mukaisen kiintymyssuhdeteorian pohjalta.

3.1 Kvantitatiivinen aineisto

Tilastolliseen tarkasteluuni valikoitui lopulta kymmenen muuttujaa, jotka olen itse nimennyt sisällön perusteella (ks. taulukot 1 – 5 ja kuvat 1 – 2) Esittelen seuraavaksi kaikkien muuttujien jakaumat (% ja/tai N), jonka lisäksi jokaisen muuttujan yhteydessä esitetään alkuperäisen kyselylomakkeen teksti alaviitteenä.

Kolmiluokkainen **asuinperhemuuttuja**¹⁰ on muodostettu yhdistämällä luokat: ydinperhe (pysynyt samana), yksinhuoltajaperhe (yhden vanhemman perhe, kuolemaperhe, eroperhe), muuttuva perhe (vuoroasumisperhe, uusperhe, uusperhe ja lapsia, muuttuva perhe). Tässä käyttämäni kolmiluokkainen jaottelu kuvaa 1. jokseenkin pysyvää ydinperhettä, 2. jokseenkin pysyvää yksinhuoltajaperhettä, 3. ei-pysyvää, muuttuvaa perhettä. Jaottelu on kuitenkin yksinhuoltaja- ja muuttuvan perheen osalta osittain päällekkäinen. Esittelen alla olevassa taulukossa 1 uudelleen muodostetun muuttujan jakauman, jonka perusteella noin puolet aineiston lapsista asuu yksinhuoltajaperheissä¹¹.

Taulukko 1. Asuinperheen muoto

	<i>N</i>	<i>% kaikista</i>	<i>% vastatuista</i>
ydinperhe	94	28.5	31.3
yksinhuoltajaperhe	147	44.5	49.0
perhe muutoksessa	59	17.9	19.7
Yhteensä	300	90.9	100.0
ei vastausta	30	9.1	
Kaikki yhteensä	330	100.0	

¹⁰ Vastaa tämän hetken asuinperheen rakennetta kuvaavasti. Mieti vaihtoehtoa vanhemmuussuhteiden (ja sisarusuhteiden) osalta lapsen/nuoren näkökulmasta, hänen elämänsä ja asumisensa kautta, sen perusteella mitä tiedät muutoksista lapsen perhearjassa: 1. "Ydinperhe" - kahden biologisen vanhemman perhe; lapsi asunut koko ikänsä molempien vanhempiensa kanssa yhdessä, 2. "Yhden (ainoan) vanhemman perhe" - lapsi on asunut koko ikänsä vain äidin/isän kanssa, 3. "Kuolemaperhe (enkeliperhe)" - toinen vanhempi on kuollut ja lapsi asunut leskeksi jääneen vanhemman kanssa, 4. "Eroperhe" - yhden avo- tai avioeron perhe; lapsi jatkaa asumistaan toisen biologisen vanhempansa kanssa, kun toinen biologinen vanhempi on muuttanut pois, 5. "Vuoroasumisperhe" - ero- tai uusperhe, jossa lapsi asuu vuorotellen molempien vanhempiensa luona, 6. "Uusperhe" - uudelleen muotoutunut perhe; lapsen perheeseen on joko vanhempien eron, "avvaiheen" tai vanhemman kuoleman jälkeen tullut uusi aikuinen (ei uusia lapsia), 7. "Uusperhe ja uusia lapsia" - uudelleen muotoutunut perhe, lapsen perheeseen on tullut uuden aikuisen lisäksi tämän lapsia tai perheeseen on syntynyt uusia lapsia, 8. "Muuttuva perhe" - rikkoutunut/uudelleen rikkoutunut; lapsen asuinperheen kokoonpano on muuttunut useampaan kertaan; enemmän kuin kerran lapsen perheeseen on tullut uusia aikuisia, 9. En tiedä riittävästi osatakseni kuvata nykyisen asuinperheen rakennetta, 10. Muu asuinperhe.

¹¹ On syytä huomioida, että aineisto ei antanut mahdollisuuksia tarkastella vastauksia sisarusten määrän mukaan. Näin ollen perhemuotomuuttuja on saattanut vääristyä, jos joissain perhemuodoissa on ollut erityisen paljon monilapsisia perheitä.

Kutsun toista valitsemaani muuttujaa ”ongelmien sukupuoli”-nimellä¹². Tämä muuttuja on monin tavoin tilastollisen tarkasteluni keskiössä, sillä se oli kyselyn ainut selkeästi sukupuolen esiintuova muuttuja ja siten juuri tämä vastuuta kartoittava kysymys mahdollisti sukupuolittuneiden kuvausten tarkastelun. Tällainen sukupuolen esiintuova kysymys on tässä tutkimuksessa myös teoreettisesti tärkeässä asemassa, sillä jo aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että lastensuojelun asiakkaina ovat yleensä äidit, mutta heistä puhutaan sukupuolettomasti vanhempina (ks. Kuronen & al. 2004). Tämä muuttuja erottelee isät ja äidit mahdollistaen siten muiden muuttujien vertailun sen mukaan, onko ”ongelmana” ollut äiti, vai isä. Olen nimennyt muuttujan ”ongelmien sukupuoli” -nimellä, vaikka kysymyksessä määritellään myös ongelmien aiheuttajaa. Näen myös määritelmän siitä, keneen ongelmat liittyvät olevan myös kuvaus vastuusta eli tässä tapauksessa siitä vanhemmasta, jonka ongelmainen käytös tulisi muuttaa, jotta perhe voisi paremmin. On kuitenkin huomionarvoista, että vaikka ongelmat liitettäisiinkin pääasiallisesti yhteen vanhemmista, ei muuttuja kuitenkaan välttämättä kuvaa sitä vanhempaa, joka määritellään vastuulliseksi perheen tilanteesta. Tämän vuoksi ongelmien sukupuoli -kysymys onkin vain yksi osa vastuuseen liittyviä tarkasteluja. Muuttujan jakauma esitetään seuraavassa taulukossa.

Taulukko 2. Ongelmien sukupuoli

Ongelmat liittyvät:	<i>N</i>	<i>% kaikista</i>	<i>% vastanneista</i>
äitiin	105	31.8	40.2
isään	37	11.2	14.2
molempiin	119	36.1	45.6
Yhteensä	261	79.1	100.0
ei vastausta	69	20.9	
Kaikki yhteensä	330	100.0	

Kolmas valitsemani muuttuja on neljästä kysymyksestä muodostettu ”**hyvä vanhemmuus**”-summamuuttuja. Tämä summamuuttuja on muodostettu kysymyksistä, jotka kuvaavat sisällöllisesti lähes täydellisesti 2000-luvun vaihteessa muodostunutta famislistista perhekeskustelua ja sen kautta tulkittua uutta ”hyvää vanhemmuutta” (Jallinoja 2006). Summamuuttujaan valitut kysymykset voi myös tulkita psykososiaalisen käsitteen kautta. Muuttujat kuvaavat hoivaa, kehityksen tukemista ja sosiaalista kehitystä¹³ eli juuri niitä kehityspsykologian ja kiintymyssuhdeteorian peruspilareita,

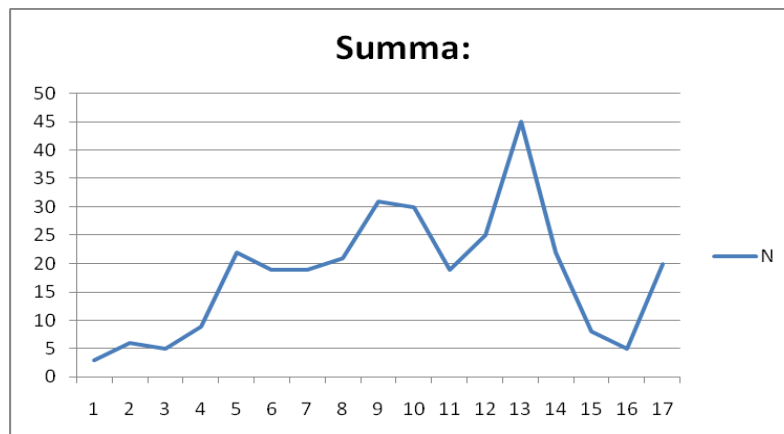
¹²Vanhempiana toimimisen pulmat liittyvät erityisesti asuinperheen: 1. äitiin, 2. isään, 3. molempiin.

¹³ Arvioi asuinperheen vanhemman/vanhempien toimintaa seuraavien tehtävien osalta asteikolla ei lainkaan 1 2 3 4 5 erittäin paljon; 0 = ei tietoa/eos: 1. Suojelee ja hoivaa lasta, 2. Tukee lapsen yksilöllistä kehitystä, 3. Turvaa lapselle läheiset ja tärkeät ihmissuhteet, 4. Tekee yhteistyötä lapsen asioissa

jotka muodostavat psykososiaalisen diskurssin. (Vuori 2001). Näin ollen juuri tämän summamuuttujan yhteydet ovat teoreettisesti erityisen antoisia tarkastelukohteita sukupuoleen liittyen. Esitän seuraavassa kuviossa muuttujan jakauman.

Kuvio 1. "Hyvä vanhemmuus" -summamuuttujan jakauma
korkeampi arvo kuvaa "parempaa" vanhemmuutta

Kuvion 1 summamuuttuja saa siis arvoja välillä 1 – 17, muuttujan aritmeettinen *keskiarvo on 10,75* ja *suurin frekvenssi on summamuuttujan arvolla 13*. Summamuuttujan arvo 17 kertoo lapsista, joiden osalta jokainen muuttuja on saanut arvon ”erittäin paljon”¹⁴. Laskin summamuuttujan osasista myös reliabiliteetin, eli Cronbachin alfan, joka sai arvokseen 0.860. Tämä arvo on suurempi kuin Jari Metsämuosen (2001b, 36) esittelemä pienin hyväksyttävä alfan arvo (0.60) ja siten kysymyksiä voikin pitää tilastollisesti suhteellisen luotettavana mittarina.

Neljäs tämän tutkimuksen kannalta oleellisena kokemani kysymys on **lapsen kulttuurista taustaa**¹⁵ kuvaava kaksiluokkainen muuttuja (taulukko 3). Tämä nimenomainen muuttuja on valittu tilastollisiin tarkasteluihin, sillä se erottelee selkeästi sosiaalityöntekijöiden arviot lapsen kulttuurisesta taustasta ja tekee siten näkyväksi myös muita ”toiseuden tuottamiseen” yhteydessä olevia kysymyksiä. Toinen vaihtoehto olisi ollut tarkastella kysymystä, jossa määritellään lapsen perhe ”monikulttuuriseksi”, mutta tuo kysymys oli mielestäni tähän tilastolliseen yhteyteen liian moninainen, sillä ”monikulttuuriseksi” perheeksi oli merkitty vastaajan oman harkintakyvyn mukaisesti (ei-systemaattisesti) myös romaniperheitä ja eri uskontokuntien edustajia. Muun muassa

¹⁴ Alkuperäinen summamuuttuja sai arvoja 8 – 24, jotka on muutettu muotoon 1 – 17 vähentämällä arvoista 7. Muuttujat, joista summamuuttuja on muodostettu, on koodattu muotoon 0=tyhjä kenttä, 1=ei tietoa, 2=ei lainkaan ja 3 – 6 kuvaavat arviota ilmiön esiintymisestä (6=erittäin paljon). Näistä summamuuttujan arvot on laskettu arvoista 2 – 6.

¹⁵ *Lapsi ja perhe ovat suomalaisia ja puhuvat äidinkielenään suomea*: 1. Kyllä, 2. Ei.

Jaana Vuori (2007, 129) käsittelee artikkelissaan toiseutta ja suomalaisiksi, sekä ei-suomalaisiksi määrittelyä toiseutta tuottavana institutionaalisen luokitteluna ja haluankin omalta osaltani tarkastella juuri tuota rajapintaa tämän selkeästi luokittelevan muuttujan kautta.

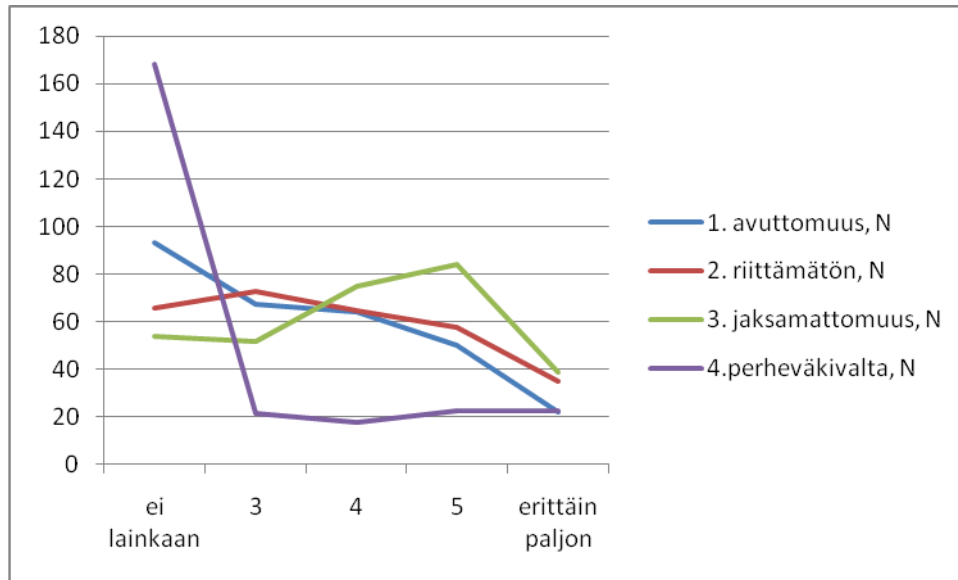
Taulukko 3. Lasten kulttuurinen tausta

	<i>N</i>	<i>% kaikista</i>	<i>% vastanneista</i>
suomalaisia	300	90.9	93.2
ei-suomalaisia	22	6.7	6.8
Yhteensä	322	97.6	100.0
vastaus puuttuu	8	2.4	
Yhteensä	330	100.0	

Näiden neljän muuttujan lisäksi olen valinnut tarkasteluun myös **kolme vanhemmuutta kuvaavaa muuttujaa**, sekä yhden **perheväkivallan** esiintymistä kuvaavan muuttujan¹⁶. Valitsin nämä kolme vanhemmuuskysymystä, sillä niihin oli vastattu runsaammin (N= 297 – 304) kuin muihin vanhemmuutta kuvaaviin kysymyksiin. Nuo kolme muuttujaa olivat myös sisältönsä puolesta teoreettisesti kiinnostavia, koska halusin tietää muun muassa puhutaanko avuttomuudesta ja osaamattomuudesta eri tavoin sukupuolesta riippuen ja onko riittämättömyyden kuvauksissa kulttuurisidonnaisuuksia (vrt. kuvaukset maahanmuuttajaperheille, Vuori 2007, 139) sekä löytyykö jaksamattomuusarvioista Marjo Kurosen ja Tiina Hokkasen (2008, 37) artikkelissaan kuvaamaa äidin väsymyspuhetta. Perheväkivaltaa arvioiva kysymys taas valikoitui mukaan, sillä aineistossa oli runsaasti perheitä, joissa kuvailtiin sukupuolineutraalisti esiintyvän ”perheväkivaltaa” ja halusin selvittää myös väkivaltakuvausia sukupuolten mukaan. Esittelen muuttujien jakaumat kuviossa 2.

¹⁶ *Asuinperheen vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvät tekijät. Valitse vaihtoehdot, jotka oleellisesti kuvaavat juuri tämän lapsen lastensuojelun tarvetta ja tilannetta. Arvioi sinulle kertyneen tiedon ja tuntemuksen mukaan, miten seuraavat seikat kuvaavat lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vanhemman/-pien toimintaa ja tilannetta asteikolla: ”ei kuvaa lainkaan tilannetta” 1 2 3 4 5 ”kuvaa erittäin paljon tilannetta”; 0 = ei tietoa (alkuperäisessä lomakkeessa 18 kohtaa, joista tähän valittu 4): 1. Vanhemman/pien avuttomuus ja osaamattomuus, 2. Vanhemman/pien riittämätön vanhemmuus, 3. Vanhemman/pien jaksamattomuus, 4. Perheväkivalta tai sen uhka.*

Kuvio 2. Vanhemmuuden arviointiin ja perheväkivallan esiintymisen arvioihin liittyvien muuttujien jakaumat

*1.N=296, 2.N=297, 3.N=304, 4.N=254

Halusin myös tarkastella **arjen yksinhuoltajuutta**, eli sitä asuuko lapsi arjessa yksin vain isän tai äidin kanssa. Tämä kysymys nousi merkitykselliseksi muun muassa vastuukysymyksen rinnalla. Minua kiinnosti sukupuolen yhteys siihen miten vastuuta jaettiin asumisjärjestelyistä riippumatta ja/tai riippuen. Löysin kyselylomakkeesta myös tällaisen, arjen asumista kuvaavan muuttujan¹⁷ (taulukko 4). Arjen asumista kuvaavan muuttujan jakauman perusteella jopa 61% aineiston lapsista asuu vain jommankumman vanhemman kanssa, kun vastaava luku yksinhuoltajaperheitä määriteltäessä oli 49%.

Taulukko 4. Arjen yksinhuoltajat

	N	% kaikista	% vastanneista
äidin kanssa	168	50.9	83.6
isän kanssa	33	10.0	16.4
Yhteensä	201	60.9	100.0
ei vastausta	129	39.1	
Yhteensä	330	100.0	

Valitsin siis tähän yhteyteen nimenomaan arjen asumisjärjestelyjen kautta yksinhuoltajiksi luokittelevan kysymyksen, sillä juridinen huoltajuus välttämättä kuvaa perheen arjen tilannetta.

¹⁷ Jos lapsi asuu pääasiassa toisen vanhempansa tai huoltajansa luona, lapsi asuu: 1. äidin kanssa, 2. isän kanssa.

Lapsen huoltajuus saattaa olla molemmilla vanhemmilla, mutta lapsesta huolta pitävä vanhempi voi kuitenkin asua yksin lapsen kanssa. Toisaalta tässä on huomioitavaa, että uusperhetilanteissa äiti tai isä on saatettu merkitä arjen yksinhuoltajaksi, vaikka perheessä asuisi myös sosiaalisena vanhempana toimiva isän tai äidin uusi puoliso.

Valittuani nämä yhdeksän muuttujaa halusin vielä tarkastella kysymystä **yhteydenottajan**¹⁸ ja vanhemmuuskuvauksien välisestä suhteesta. Vaikka kieltäydyinkin teoreettisesti tekemään johtopäätöksiä ”vaikutuksista” tai ”kausaalisuhteista” (vrt. Nätkin & Vuori 2007, 23), on tietoa siitä miltä taholta lastensuojeluilmoitus on saatu erityisen merkittävä tässä tarkastelussa – vaikkapa sitten todistusaineistona sille, että vanhemmuuserityinen puhe on todellakin systemaattista, eikä arjen tilanteesta riippuvaista (esimerkiksi siten, että äiti on ensisijainen asiakas ja siksi äitiä vastuutetaan isää enemmän). Seuraavassa taulukossa 5 on esitelty muodostamani kaksiluokkainen yhteydenottajamuuttuja.

Taulukko 5. Yhteydenottaja

	<i>N</i>	<i>% kaikista</i>	<i>% vastanneista</i>
perhe	131	39.7	52.0
muu	121	36.7	48.0
Yhteensä	252	76.4	100.0
tyhjä	78	23.6	
Yhteensä	330	100.0	

Lopulta siis tähän tutkimukseen valikoitui kymmenen tavalla tai toisella tutkimuskysymystäni sivuavaa tilastollista muuttujaa. Kävin aiemmin kuvailemassani valintaprosessissa läpi 169 kysymyksen joukkoa erittäin laajasti ja siten päädyin juuri näihin kysymyksiin. Olen tietoinen siitä, että myös useat muut lomakkeen kysymykset olisivat voineet olla tässä tutkimuksessa oleellisia ja ymmärrän valitsemieni kysymysten ohjaavan tutkimuksen suuntaa. Olen kuitenkin päättänyt tässä opinnäytetyössä tutkia sukupuolittunutta vanhemmuutta myös laadullisten kysymysten kautta ja

¹⁸ *Oma hakemus asuinperheen sisältä - apua haki*: 1. äiti, 2. isä, 3. lapsi itse, 4. sisarus tai muu asuinperheen jäsen. *Muu yhteydenottaja (ei virallista ilmoitusta)*: 4. Omainen tai läheinen otti yhteyttä, 5. Muu perheen ulkopuolinen otti yhteyttä, 6. Sosiaalityöntekijän oma aloite (tarve ilmeni muun asiain yhteydessä), 7. Viranomaisen kertoi huolestaan verkostoneuvottelussa tai muussa yhteydessä. Joista muodostettu: 1. omainen tai läheinen (1. – 4.), 2. muu (5. – 7.).

olen vakuuttunut siitä, että määrälliset ja laadulliset tulokset yhdessä ovat luotettava aineisto vastaamaan tämän tutkimuksen kysymyksiin kattavasti.

3.2 Kvalitatiivinen aineisto

Tilastollisen tarkastelun lisäksi valitsin avokysymyksiä tarkempaan laadulliseen tarkasteluun. Valitsin kysymyksiä, joihin oli vastattu usein ja joissa oli tutkimuskysymyksen kannalta oleellista tietoa. Taustatietoina halusin kerätä vastaukset lasten iästä, sukupuolesta, asumisesta, kulttuurisesta taustasta ja lastensuojeluilmoituksen tekijästä. Valitsin suomalainen - ei-suomalainen -muuttujan lisäksi tulostettavaksi myös tiedon siitä, kuuluiko perhe romaniväestöön, sillä halusin laadullisessa tutkimuksessa olla erityisen kulttuurisensitiivinen. Tulostin laadullisen analyysin aineistoksi kertomuksia jokaisen lapsen osalta (esimerkki on yhdistelty useista näytteistä). Tulostuneet kertomukset näyttivät muun muassa seuraavalta:

Esimerkki:

- 1.) *Lapsi ja perhe ovat suomalaisia ja puhuvat äidinkielenään suomea:* kyllä
- 2.) *Lapsi kuuluu romaniväestöön:* ei
- 3.) *Lapsen sukupuoli:* poika
- 4.) *Lapsen ikä:* 8
- 5.) *Jos lapsi asuu pääasiassa toisen vanhemman kanssa, lapsi asuu:* isän kanssa
- 6.) *Muu asuinperhe, kuvaa sitä lapsen kannalta:* -
- 7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Veli yrittänyt itsemurhaa.
- 8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Vanhemmat lakkaisivat riitelemästä, ja perheen arki saataisiin normalisoitua.
- 9.) *Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* -
- 10.) *Kysymys on muusta lapseen/nuoreen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* perheen ongelmat eivät liity lapseen
- 11.) *Erityistä nuoreen liittyvää; positiivistakin voi mainita:* reipas, puhelias ja kiva poika.
- 12.) *Avohuollon kommentointia:* -
- 13.) *Oma hakemus asuinperheen sisältä - apua haki:* isä
- 14.) *Muu yhteydenottaja (ei virallista ilmoitusta):* omainen tai läheinen otti yhteyttä

Suurin kertomuksista oli siis esimerkin kaltaisia lyhyitä kuvauksia, vaikkakin muutamissa tapauksissa lapsista ja perheistä oli kirjoitettu myös pitkiä kuvauksia. Tekstejä valikoitui tutkimukseen lopulta 216, joista jokainen sisälsi avovastaukset yhden lapsen osalta. Koska monet kuvaukset ovat kuitenkin lyhyitä, olen analyysissäni päättänyt tarkastelemaan ennen kaikkien *usein*

esiintyviä puhetapoja ja muodostamaan diskursseja niiden puhetapaisuuksien ollessa läsnä useissa aineiston kertomuksissa.

Pyrin laadullisen aineiston valikoinnissa myös huomioimaan mahdollisten sisarusten osalta kirjoitetut samanlaiset kuvaukset siten, että rajasin pois sellaiset toistuvat kuvaukset, joissa sama työntekijä oli kuvannut samalla tavalla (usein kopioinut täysin samat vastaukset vanhemmuuden osalta) useaa eri lasta. Otin kuitenkin laadulliseen aineistoon mukaan useita saman työntekijän eri lapsista kirjoittamia tekstejä, jos ne erosivat toisistaan. Ottaen huomioon, että kahdella kolmesta lapsesta oli aineistossa sisaruksia (ks. Heino 2007), on oletettavaa, että laadulliseen aineistoon valikoitui kaikesta huolimatta useita saman perheen lapsista kirjoitettuja kuvauksia (vaikkakaan aineisto ei anna tietoa siitä onko kaikkien sisarusten osalta vastattu). En voinut siis tämän aineiston puitteissa tarkastella sisaruksiin liittyvää vastausten päällekkäisyyttä, sillä sitä ei oltu minkään muuttujan kautta eritelty.

3.3 Eettiset näkökulmat

Sain virallisen luvan tämän tutkimuksen aineiston käyttöön salassapitosopimuksella Stakesin kanssa (Liite 1.). Tutkimuksen viralliset luvat kuntien kanssa oli saatu jo aineiston keränneen tutkimusryhmän toimesta syksyllä 2006 ja aineiston käyttöoikeudet oli tuolloin siirretty Stakesin hallintaan. Oma tutkimuslupani (salassapitosopimus) määrittelee minulle siis oikeudet aineiston käyttöön pro gradu -tutkielmassani.

Tarkastelen sosiaalityöntekijöiden tuottamia asiakkuuskuvauksia ja tulen vääjäämättä samalla myös lainanneeksi tekstejä, joissa kerrotaan henkilökohtaisia asioita itse asiakkaista. Tämä tietosuojaan liittyvä eettinen pohdinta on ollut osaltaan vaikuttamassa koko tutkimusprosessiin ja lopullisten aineistonäytteiden sekä esitettävien tietojen valintaan. Olen kuitenkin päätenyt esittämään ja analysoimaan myös näytteitä, sillä juuri noista teksteistä olen saanut vastauksia tutkimuskysymyksiini. Valintaani on vaikuttanut myös Tarja Heinin (2007) raportti samaisesta aineistosta, jonka sisältämistä aineistonäytteistä olen saanut viitteitä siitä, kuinka tarkasti tämän aineiston tietoja voi julkisesti raportoida loukkaamatta perheiden yksityisyyttä. Olen poistanut näytteistä kaikki mahdolliseen yksittäisen perheen tunnistamiseen liittyvät yksityiskohdat, kuten henkilötiedot, paikkakunnat, sairaaloiden tai hoitolaitosten nimet ja lasten iät.

Aino Kääriäinen (2003, 35 – 37) on käyttänyt väitöskirjassaan monin tavoin tämän tutkimuksen kanssa samankaltaista aineistoa. Kääriäisen analysoimat sosiaalityön kirjoitetut dokumentit sisälsivät asiakaskuvauksia, joiden käytöstä ei informoitu etukäteen työntekijöitä tai asiakkaita. Kääriäinen toteaaakin, että hänen tavoitteensa oli lukea mahdollisimman tavallista dokumentaatiotekstiä ja tuon tavoitteen saavuttaminen olisi ollut mahdotonta, jos työntekijöitä olisi informoitu tiedon käytöstä etukäteen. Vaikka tämän tutkimuksen aineisto on tuotettu nimenomaan tutkimuskäyttöön, en usko työntekijöiden olettaneen tietoa käytettävän heidän tekstiensä analysointiin. Toisaalta tämän tutkimuksen aineiston käyttöön liittyvät eettiset ongelmakohdat ovat Kääriäisen tutkimia salassapidettäviä dokumentteja yksinkertaisempia, sillä kyselyn tulokset on jo raportoitu ja aineisto on tuotettu tutkimuskäyttöön.

Tunnistetietojen poistaminen ei kuitenkaan poista sitä mahdollisuutta, että joku perhe tunnistaa kuvauksesta itsensä tai työntekijän tunnistaa kirjoittamansa tekstin. Tämä yksityiskohta kuitenkin on läsnä aina tehtäessä tutkimusta, jossa yksittäisen henkilön tekstejä tai haastatteluja analysoidaan (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 17 - 18) eikä tämä mahdollinen itse informantin itsensä tunnistaminen siis voi olla peruste aineistonäytteiden raportoimatta jättämiselle. Tässä yhteydessä problematiikka syntyykin kuvailun kohteena olleiden perheiden yksityisyyden suojasta, jota olen yllä kuvaamillani tavoilla varjellut ja jonka raportoimisen yksityiskohtaisuudesta on jo malleja aiemmassa tutkimuksessa.

Tunnistettavuuden lisäksi toinen eettinen pohdinta liittyy diskurssianalyysin ja sosiaalisen konstruktionismin teorian kautta tuotetun analyysin luonteeseen, jonka kautta kertomuksia ei nähdä totuuden kuvina vaan ennemminkin totuutta tuottavina. Muun muassa Eero Suoninen (2004, 149) käsittelee tätä diskurssianalyysiin liittyvää eettistä kysymystä toteamalla, että hänen innostuksensa problematisoida eri diskurssien seurauksia on johtanut ihmisille "yleviä ihanteita" edustavien arvomaailmojen maallistamiseen. Suoninen myös esittää kysymyksen siitä, onko millään arvojen noudattamisella loppujen lopuksi mitään väliä, jos mikään ei ole pyhää (emt.). Samainen kysymys nousee myös tämän tutkimuksen aineiston ja näkökulman kautta, sillä yksittäinen sosiaalityöntekijä varmastikin kokee työnsä ja siihen liittyvät asiakasmäärittelynsä sekä erittäin tärkeiksi että oikeiksi ja osittain myös ”pyhäksi”. En kuitenkaan tässä tutkimuksessa voi välttää tuota pyhän alueen kyseenalaistamista, sillä juuri se on keskiössä koko analyysiprosessin ajan. Suoninen toteaaakin tähän yhteyteen varsin sopivasti, että ”erilaisten pyhyyksien ristipaine on jo – hyvine ja huonoine puolineen – länsimaisessa kulttuurissa läsnä, sitä ei siis voi välttää”. Tämän ristiriitaisuuden sieto ja

usko siihen, että niin sosiaalityö kuin mikä tahansa muukin institutionaalista valtaa tavalla tai toisella käyttävä professio loppujen lopuksi hyötyy sen sisäisten problematiikkojen ja vallan analysoinnista, on ohjannut ja kannustanut minua saattamaan loppuun tämän tutkimuksen osittain myös yhteiskuntakriittisin näkökulmin.

Myös tiedeyhteisön sisäinen hyvä tieteellinen käytäntö ja sen peruseriaatteet ovat tärkeä osa tutkimuksen eettistä pohjaa. Muun muassa Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2006, 129 – 130) pohtivat tätä käytäntöä kirjassaan ”Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi”. Tuomi ja Sarajärvi esittävät hyvän tieteellisen käytännön loukkauksina muiden tutkijoiden vähättelyn, puutteellisen viittaamisen, käytettyjen menetelmien huolimattoman ja siten harhaanjohtavan raportoinnin sekä tulosten puutteellisen kirjaamisen ja säilyttämisen tai samojen tietojen julkaisemisen useita kertoja näennäisesti uusina. Näiden rikkomusten lisäksi Tuomi ja Sarajärvi erottavat vielä tieteellisen vilpin, jolla he tarkoittavat sepitettyjen, vääristelyjen tai luvottomasti lainattujen tulosten esittämistä omina. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt välttämään parhaan osaamiseni mukaan kaikkia näitä Tuomen ja Sarajärven mainitsemia rikkeitä, joiden osalta merkittävin huomioimani asia on ollut mahdollisimman tarkka tulosten kirjaaminen ja huolimattomuuden välttäminen niiden raportoinnissa. Olen siis pyrkinyt taustateoriani mukaiseen, mahdollisimman hyvään tieteelliseen käytäntöön tutkimuksen joka vaiheessa.

Tutkimusetiikan käsitettä on avannut myös Juhani Pietarinen (1999) Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston lainaamassa¹⁹ artikkelissa ”Tutkijan ammattieikka”, jossa Pietarinen esittelee kahdeksan tutkimuksen eettistä vaatimusta. Nämä vaatimukset ovat: älyllisen kiinnostuksen vaatimus, rehellisyyden vaatimus, tunnollisuuden vaatimus, vaaran eliminoiminen, ihmisarvon kunnioittaminen, sosiaalisen vastuun vaatimus, ammatinharjoituksen edistäminen ja kollegiaalinen arvostus. Näistä nimenomaan sosiaalisen vastuun vaatimus liittyy tämän tutkimuksen aineistoon ja analyysiin sillä aineisto on kerätty eri tarkoitukseen kuin mihin tämän tutkimuksen lähtökohdat perustuvat. Aineiston keräysvaiheessa työntekijät siis tarjosivat asiakkuuskuvauksiaan tutkimusprojektiin, jonka pääasiallisena tarkoituksena oli kuvata lastensuojelun asiakkaita eikä siis tarkastella itse työntekijöiden tuottaman tekstin vaikutuksia. Välttääkseni tämän mahdollisen eettisen problematiikan nousemista tutkimukseni kompastuskiveksi, olen alusta asti informoinut tutkimuksen alkuperäistä työryhmää tutkimukseni suunnasta ja näkökulmasta. Tuo informointi on ollut minulle suhteellisen helppoa, sillä olen työskennellyt syksystä 2007 kevääseen 2008 tämän

---

¹⁹ http://www.fsd.uta.fi/laki_ ja_ etiikka/etiikka_lait.html (vierailtu 15.6.2008). Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston tutkimuseettiset ohjeet.

tutkimuksen aineiston keränneen työryhmän kanssa yhteistyössä toisessa vastaavanlaisessa aineistonkeruuprosessissa. Informoimalla tasaisin väliajoin sosiaalityöntekijöistä ja tutkijoista koostuvaa työryhmää olen varmistanut, etteivät eettiset syyt aiheuta mainitsemaani problematiikkaa ja että alkuperäisen tutkimuksen vastuulliset tahot ovat tietoisia tästä aineiston analyysitavasta. Tuon informoinnin sekä salassapitosopimuksen määrittelemän vapaan tutkimusaiheen valinnan kautta olen vakuuttunut siitä, että kannan myös eettisen vastuuni tutkimukseni näkökulmasta ja tulosten raportoinnista.

Viimeinen eettinen pohdintani kohdistuu tutkimuksen luotettavuuteen ja aineistonäytteiden edustavuuteen. Kuten jo aiemmin esitin, olen poistanut aineistonäytteistä kaikki intymiteettisuojaajaa vähänkään mielestäni uhkaavat yksityiskohtat. Tämä oli eettisten syiden vuoksi välttämätöntä, mutta samalla on mahdollista, että tuo yksityiskohtien poisto vääristää näytteiden viestiä. Olen kuitenkin parhaan harkintakykyni mukaan pyrkinyt esittämään aineistonäytteet sellaisessa muodossa, joka on täysin alkuperäisen tekstin sisältöä vastaava eikä siten muuta tuon tekstin perusteella tekemiäni analyttisten päätelmien muotoa. On kuitenkin todettava, että tutkijana myös minä olen subjekti ja mukana konstruoimassa tutkimuksen tuloksia ja analyysin vaiheita. En voi täysin irtisanoutua kaikista niistä valinnoista, joita olen joutunut aineiston käsittelyyn, luokittelun, analysoinnin ja johtopäätöksien muodostamisen vaiheissa tekemään. Olen kuitenkin pyrkinyt sekä aiemman tutkimuksen esittelyyn että teorian käsittelyyn yhteydessä avaamaan myös omaa teoreettis-metodologista positiotani ja esittelemään kaikki ne taustaoletukset, jotka ovat mukana vaikuttamassa valintoihini ja niiden tulkintaan. Uskon kuitenkin, että jokainen tuotettu tutkimus tai tiedonjyvä, myös tämä tutkielma on tutkijan eli minun oma konstruktio.

4. ANALYYSIMENETELMÄT

Työni aineiston parissa alkoi jo korkeakouluharjoittelussani Stakesissa ennen tämän pro gradu-tutkielman aloittamista. Tein suurimman osan tuosta työstä aineiston tilastollisten kysymysten parissa ja siten minulla oli vankka tuntemus tästä aineistosta jo ennen varsinaisten tutkimuskysymysten ja teoreettisen viitekehyksen muotoilua. En ollut kuitenkaan tarkastellut aineistoa vanhempien sukupuolen mukaan lainkaan ja lasten sukupuolen sekä erityisongelmien välistä vertailua olin vain pintaraapaissut tilastollisessa selvityksessäni (ks. Hiitola 2007).

Nuo tilastolliset tarkastelut kuitenkin toimivat kimmokkeena tämän tutkimuksen menetelmien ja näkökulman valintaan, sillä olin jo aineistoa tilastollisesti pyöritellessäni pohtinut eri kysymysten kulttuuri- ja sukupuolisidonnaisuuksia. Pohdiskelin muun muassa eettistä vastuutani siitä, että esitin raportissani ”varmoja” tuloksia, sillä olihan kyse vain ja ainoastaan sosiaalityöntekijöiden arvioista, jotka taas itsessään jo sisältävät työntekijän kulttuurisen todellisuuden. Ensimmäiset aineistossa havaitsemani sukupuolittuneet vanhemmuuskuvaukset liittyivät perheväkivaltaan ja havaitsin tekstejä kuten: *”äiti ei jaksa, perheväkivaltaa, äiti ja lapsi turvakodilla moneen otteeseen”*. Tuolloin mielessäni alkoi kypsyä ajatus siitä, että saisin omalla ajallani työsuhteen ulkopuolella keskittyä tuohon havaitsemaani ja kovin kummastelemaani sukupuolineutraaliin väkivaltapuheeseen. Sainkin työtehtäväni loputtua aineiston käyttöni salassapitosopimusta vastaan (liite 1) ja aloitin laajan aineiston karsimisen ja tutkimuskysymysten muotoilun.

Ryhdyttyäni tarkastelemaan tilastollisia yhteyksiä sain selville, että ongelmien liittyessä erityisesti äiteihin tai isiin, oli muutamiin kysymyksiin vastattu eri tavoin. Vaikka kykeninkin taustateorian kautta tulkitsemaan noita tuloksia, oli tarkasteluni kuitenkin mielestäni rajallinen. En voinut millään kiertää argumenttia siitä, että tapaukset voivatkin todella olla erilaisia eli että ero sukupuolten välillä oli ”todellinen” eikä kulttuurisesti rakennettu, kuten uskoin. Päätin tuolloin käyttää tarkasteluissa myös tekstiaineistoa ja tarkastella samoja kysymyksiä tilastollisten analyysien lisäksi laadullisesti, diskurssianalyysin keinoin. Seuraavissa alaluvuissa erittelen noita analyysimenetelmiä ja niiden yhdistämiseen liittyviä erityiskysymyksiä.

4.1 Kvantitatiiviset menetelmät

Ensisijainen tilastollinen tarkastelu on esitetty *ristiintaulukoin*. Olen kuitenkin kaikkien tilastollisten tulosten osalta tutkinut tuloksia myös *khiin neliön testin* kautta (Chi-square) ja ilmoitan testisuureet taulukoiden yhteydessä. Khiin neliön testi tutkii tilastollisia hypoteeseja eli todennäköisyyksiä siitä, että havaitut erot pitävät paikkansa myös tuloksia yleistettäessä. Koska aineisto ei anna mahdollisuuksia yleistettävyyteen ei-satunnaisen poimintatavan vuoksi, käytän khiin neliön testiä vain luokkien välisten erojen havaitsemisen työkaluna. Esitän taulukoissa khiin neliön testin arvon χ^2 , sekä p:n arvon eli merkitsevyyttä osoittavan luvun, joka kertoo siitä kuinka suurella todennäköisyydellä erot ovat ”todellisia”. Pidän merkitsevänä tuloksena niitä, joissa erot ovat todennäköisiä vähintään 95% luottamustasolla eli $p < 0.05$. Tämä on khiin neliön testin osalta yleinen tulkinta (Metsämuuronen 2001a, 51).

Olen myös muodostanut neljästä, sisällöllisesti yhteneväisestä kysymyksestä *summamuuttujan* (ks. ”hyvä vanhemmuus”-summa, kuvio 1), jonka luotettavuutta, reliabiliteettia, olen tutkinut Cronbachin alfan avulla. Alfa laskeminen perustuu siihen, että laskettavat muuttujat jaetaan kahteen osaan usealla eri kokoonpanolla ja lasketaan niiden osien välisen korrelaation keskiarvo. Näin ollen Cronbachin alfa mittaa muuttujien sisäistä konsistenssia. Tässä tutkimuksessa käyttämäni summamuuttujan Cronbachin alfan arvo oli 0.860, kun kirjallisuudessa esitetty ”alin hyväksyttävä” alfan arvo on 0.60. (Metsämuuronen 2001a, 36).

Muodostettuani summamuuttujan olen käyttänyt sen arvojen analysoimiseen *yksisuuntaista varianssianalyysia* (ANOVA) niiltä osin, kun vertailuluokkia on ollut useita ja *t-testiä* taas niissä vertailuissa, joissa verrattavia luokkia on vain kaksi. Ilmoitan taulukoiden yhteydessä p-arvon eli merkitsevyyden sekä Levenen varianssien yhtäsuuruustestin tuloksen ja eetan neliön (η^2) arvon. Eetan neliön arvo osoittaa selitysosuutta eli se kertoo kuinka paljon yksi osatekijä selittää ilmiöstä (Metsämuuronen 2001b, 124). Olen tehnyt samat testit myös viisiluokkaisille vanhemmuuden arvioita esittäville muuttujille ja ilmoitan myös niiden keskiarvovertailujen yhteydessä samaiset testisuureet.

Näiden tilastollisten menetelmien lisäksi olen myös käyttänyt tutkimuksen alussa tulkinta-apunani korrelaatioita, jotka olen laskenut *Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokertoimen* avulla. Tämä korrelaatiokerroin toimii parhaiten kahden välimatka- tai suhdeasteikollisen muuttujan välillä, mutta on tulkittavissa myös hyvällä järjestysasteikollisella muuttujalla (esim. Likert-asteikko) tai selkeällä

kaksiluokkaisella luokittelumuuttujalla (esim. sukupuoli). Olen käyttänyt p-arvoa myös korrelaatiokertoimia tulkitessani ja esitellyt siis vain vähintään 95% luottamustasolla esiintyneet yhteydet. (Metsämuuronen 2001a, 56 – 58).

4.2 Kvalitatiiviset menetelmät

Tutkimukseni varsinaisena analyysimenetelmä on diskurssianalyysi, jota käytän sekä tilastollisten yhteyksien avaajana että avovastausten tekstien tulkitsijana. Diskurssi on tutkimuksessani myös yleisen tason käsite, jolla viitataan tiettyyn sosiaalisesti jaettuun todellisuuteen (ks. Vuori 2001, 81). Tämän tutkimuksen tarkasteluissa valikkokysymysten vastaukset ja asiakkaista kirjoitetut tekstit määrittelevät isille ja äideille toimijuuden paikkoja, joista käsin tulkiten heidän toimintaansa diskurssianalyttisin työkaluin. Aineistossa vanhemmat siis voivat ”parantaa” vanhemmuuttaan vain tietyistä, heille institutionaalisten määritelmien kautta määräytyistä toimijuuden paikoista käsin.

Muun muassa Suvi Keskinen on löytänyt tällaisia positioita väkivaltaa kokeneiden naisten kanssa työskentelevien työntekijöiden määritelmistä muun muassa ”hysterisen äidin” kuvauksina. Kun äidille annetaan toimijuus ”hysterisenä äitinä”, tulkitaan naisen pelon vaikuttavan negatiivisesti hänen arvostelukykyynsä. Tämä naisen arvostelukyvyn puuttuminen taas johtaa siihen, että naisen nähdään sokeutuneen ”lapsen hyväälle” ja haittaavan siten lapsen ja isän suhdetta. Keskinen mukaan tällainen naiselle tarjottu toimijuus on erityisen korostunut juuri lastensuojelun työntekijöiden sekä huoltajuus- ja tapaamisriitoja käsittelevien viranomaisten keskuudessa. (emt., 291 – 295).

Aineistoni siis koostuu sosiaalityöntekijöiden tuottamista teksteistä ja vastauksista, joissa he kuvailevat asiakkaiksi päätyneitä perheitä. Työntekijät muodostavat positioita ja määrittelevät vanhemmuuden paikkoja, mutta aineisto ei suoraan anna mahdollisuutta tutkia niitä subjektipositioita, joita vanhemmat itse rakentavat, omaksuvat tai esittävät. (vrt. Jokinen & al. 2004, 39). Tarkasteluni kohde paikantuukin siten käytäntöihin, joissa tiettyjen positoiden stabiilisuutta tuotetaan (emt.). Tutkin muun muassa sitä, miten erilaisia vaihtoehtoja otetaan käyttöön jossain tietyssä institutionaalisessa kontekstissa ja sitä sisällytetäänkö toimija noissa konteksteissa teksteihin vai jätetäänkö se pois (vrt. Vuori 2001, 112 – 113).

Tutkin toimijuutta muun muassa äideistä ja isistä eri tavoin käytettyjen erilaisten vastuuttamisen tapojen kautta. Poimin siis tekstistä osia, joissa vastuu kuvaillusta tilanteesta määritellään

kielellisesti joko isälle, äidille tai molemmille vanhemmille. Tarkastelen erityisesti sitä miten tekstikatkelmat kutsuvat toimimaan (ks. Vuori 2004, 93) eli millaisille alueille tekstien tarjoaman vastuut sijoittuvat eri sukupuolilla. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi yksilöllinen vastuu (esim. päihteiden käyttö) ja vastuu perheestä (esim. jaksamattomuus vanhempana). Erityisen kiinnostuksen kohteena ovat myös tiedon kautta rakentuneiden positioiden mahdolliset seuraukset.

4.3 Aineistojen ja menetelmien dialogi

Suvi Ronkainen (2004) käsittelee kvantitatiivisen tutkimuksen ja konstruktionistisen ajattelun rajapintoja artikkelissaan ”*Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus*”. Ronkaisen mukaan kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten tutkimusotteiden välinen ero ei ole väistämättä tietoteoreettinen, sillä molemmissa tutkimusmenetelmissä tutkija käyttää, tuottaa ja tulkitsee merkityksiä. Ronkaisen mukaan määrällisen ja laadullisen ero on ainoastaan siinä, että määrällisessä tutkimuksessa tulkinnat ja kuvaukset rakennetaan määrien ja matemaattisten mallinnusten avulla. (emt., 67). Olen tässä tutkimuksessa käyttänyt teoreettisena viitekehyksenä juuri tuota Ronkaisen kuvailemaa ajatusta siitä, että sekä kvantitatiiviset että kvalitatiiviset tutkimustulokset syntyvät molemmat dialogisessa prosessissa tutkijan kanssa. Näen matemaattiset kaavat, tilastolliset testit ja yhteydet yhtäläillä konstruoituina ja teoreettisen viitekehyksen ohjaamina havaintoina kuin laadulliset tuloksetkin (vrt. emt., 66).

Menetelmien yhdistäminen toi tutkimukseen lisää syvyyttä, mutta jouduin myös tarkastelemaan kysymyksiä menetelmien yhteensopivuudesta ja huomioimaan menetelmien yhdistämisen, eli *triangulaation* haasteet. Muun muassa Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2004, 140 – 146) esittävät laadullisen tutkimuksen oppaassaan, että triangulaatiokeskustelussa taistelee keskenään kaksi ääripäätä, joista ensimmäisen mukaan laadullisten ja määrällisten menetelmien yhdistelyssä ei ole teoreettista ongelmaa ja toisen näkökulmasta taas menetelmätriangulaatio on täysin perusteetonta. Erityisesti postmodernin tutkimuksen osalta menetelmien yhdistäminen on Tuomen ja Sarajärven mukaan vähintäänkin kyseenalaista, vaikka he toisaalta esittelevät myös lähteen, jonka mukaan myös postmoderni tiede voi hyötyä triangulaatiosta, jos se ”mahdollistaisi monimuotoiset tulokset ja siten rikastuttaisi selityksiä”. Tuomi ja Sarajärvi esittävät myös väitteen, jonka mukaan postmodernissa tieteessä objektiivisuudella ei ole merkitystä. (emt., 146). Olen tämän tutkimuksen osalta sitoutunut näkökulmaan, jonka mukaan triangulaatio rikastuttaa selityksiä ja tulkintoja.

Tilastollinen tutkimus lokeroi, luokittelee ja yleistää eli käytännössä tilastolliset tarkastelut ovat usein hyvinkin kaukana konstruktionismin (ja diskurssianalyysin) perinteen sisällä tehdyistä laadullisista tutkimuksista. Olen tässä tutkimuksessa valinnut noiden menetelmien yhdistämiseksi näkökulman, joka kattaa molemmat traditiot. En oleta sen enempää tilastollisia yhteyksiä kuin laadullisia tuloksiakaan ”totuudeksi” eli käsittelen koko aineistoa ja molempia menetelmiä konstruktionistisen ajattelun kautta. Tuolloin molemmat menetelmät yhdistyvät luomaan kuvan kulttuurisesta puheesta ja diskursseista, eivätkä suinkaan mistään tietystä ”totuudesta”.

Suvi Ronkainen (2004) kiteyttää artikkelissaan tilastollisen tutkimuksen kritiikin osuvasti ”kolmeen p:hen” (emt., 47), jotka ovat *positivism*, *power* ja *p-values*. Ensimmäinen p, positivismi, tarkoittaa kritiikkiä sitä kohtaan, että ihmisiä pitäisi tutkia kuten luontoa ja vallan kritiikki taas pureutuu käsitykseen siitä, että tieteellinen tieto on ”paras” tai ”ainoa” todellisen tiedon muoto. Viimeinen kritiikin kohde, p-arvo, taas viittaa siihen, ettei tilastollinen merkitsevyys kerro yksiselitteisesti asioiden merkittävyydestä, vaan tuon arvo perustuu ainoastaan tilastomatematiikkaan ja otantateoreettisiin laskelmiin. P-arvon kyseenalaistaminen tuo siis tilastollisiin tarkasteluihin ulottuvuuden, jonka mukaan myös tilastollisesti ”ei-merkitsevät” erot voivat olla kulttuurisesti hyvinkin keskeisiä. (emt., 48).

Puhuttaessa laadullisten ja määrällisten menetelmien yhdistämisestä, on lähes mahdotonta välttää Pertti Tötön (2000) näkökulmaa kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteen eroista. Tötön mielestä miten paljon ja miksi -kysymykset kuuluvat kvantitatiiviseen tutkimukseen, kun taas mitä ja miten ovat vastattavissa kvalitatiivisten tutkimuksen kautta. Töttö esittää myös kriittisen puheenvuoron positivismin vastustajista, jotka Tötön näkemyksen mukaan ovat niin yltiömäisen fanaattisia uskossaan konstruktionismiin, että näkevät todellisuuden vain puhetaipoina, jotka tuottavat kukin erilaisen ”todellisuuden” (emt., 89). Itse olen tässä tutkimuksessa ja teoreettisessa ymmärryksessäni lähellä Tötön kritisointia tiedeymmärrystä. En ensinnäkään usko, että miten paljon ja miksi -kysymykset ovat rajattavissa pelkästään määrälliseen tutkimukseen. Mielestäni on oleellista kysyä miten paljon -kysymyksiä myös esimerkiksi diskurssianalyysiin liittyvässä aineiston luokittelussa, sillä hegemoniset diskurssit ovat nimenomaan usein toistuvia eikä niitä siis voi tunnistaa kysymättä ”miten paljon”. Siten myös tilastolliset tarkastelut voivat auttaa diskurssien tunnistamisessa ja toimia käsi kädessä laadullisen tutkimuksen kanssa. Liiallinen menetelmien vastakkainasettelu ei mielestäni ole lainkaan oleellista eikä varmastikaan auta vastaamaan tämän tutkimuksen kysymyksiin. Toisaalta on kuitenkin todettava, että Töttö esittää myös hyvin osuvaa

kritiikkiä jyrkän konstruktivistisen ajattelutavan sudenkuopista. Konstruktivistinkin lienee syytä uskoa, että vene uppoaa, jos sen pohjassa on reikä, sortumatta tuon todennettavissa olevan ilmiön problematisointiin.

Olen tässä tutkimuksessa ottanut Suvi Ronkaisen (2004) p-arvon kritiikin huomioon varsinkin tarkastellessani kulttuurisia diskursseja eli olen esitellyt myös pienten luokkien ei-merkitseviä tuloksia. Toisaalta olen myös käyttänyt hyväkseni tilastollisia testejä valikoidessani tarkastelun kohteita suuresta muuttujajoukosta, sillä halusin tilastollisissa analyyseissäni nimenomaan perustella sukupuolittuneen vanhemmuuden diskursseja myös tilastomatemaattikkojen kielellä. Tämä valinta asettaa tämänkin tutkimuksen feministisen kritiikin alaiseksi, sillä yksi p-arvojen käytön suurimmista ongelmista on juuri se, että ne ohjaavat sitä, mitä nostetaan keskusteluun (emt.). En voi sivuuttaa tuota kritiikkiä, mutta pyrin huomioimaan sen ja esittämään tuloksia mahdollisimman monipuolisesti ja monien menetelmien kautta. Tuolloin tutkimuksesta muodostuu kokonaisuus, joka muodostaa vastaukset tutkimuskysymykseen eri tavoin saaduista vihjeistä ja siten myös kieltäytyy jonkun tietyn tilastollisen tuloksen tulkitsemisesta yhtenä ja ainoana totuutena.

Menetelmien dialogin lisäksi myös aineistot ja analyysin tulokset keskustelevat keskenään. Tutkimus siis rakentuu siten, että kvantitatiiviset tulokset esitetään ensin, jonka jälkeen siirrytään tutkimuksen kvalitatiiviseen osuuteen ja lopuksi niiden kahden tulososion väliseen dialogiin. Avaan hieman tätä dialogia jo tulosten erillisissä analyyseissa, mutta lopullinen keskusteluttaminen tapahtuu kuitenkin dialogia käsittelevässä luvussa 7, jonka yhteydessä sovellan tilastollisten havaintojen yhteydessä erityisesti tuloksia, joiden selitysosuus ($\eta^2 = \%$) on korkea.

5. KVANTITATIIVISET TULOKSET – SUKUPUOLI TILASTOIN

Tarkoitukseni on tässä tutkimuksessa saada selville tuotetaanko perhetyön institutionaalista tietoa sukupuolierityisesti eli vastataanko kyselyyn eri tavoin isien ja äitien osalta. Kysymyksen kvantitatiivinen tarkastelu on myös ensimmäinen osa dialogia, jossa tilastolliset ja laadulliset tulokset keskustelevat keskenään synnyttäen yhteisen konstruktion vanhemmuuden määritelmistä. Lähestyn tässä tilastollisessa tulososiossa vanhemmuuden kuvauksia kolmen eri teeman kautta. Käsittelen: 1. perhettä, 2. vastuuta ja ongelmien sukupuolta, 3. vanhemmuutta sekä 4. etnisyyttä kuvaavia muuttujia. Lisään analyysiin myös erityiset vanhempien jaksamista, riittämättömyyttä, osaamattomuutta ja perheväkivaltaa koskevat kysymykset. Tarkastelen myös lapsen asumisjärjestelyjen ja asiakkuushakemuksen tekijän yhteyttä neljään pääkysymykseen.

Koska kysymyksiä oli runsaasti ja lähtötilanteessa en vielä tiennyt saisinko tilastollisista tarkasteluista vastauksia tutkimuskysymykseeni, päätin tarkastella valitsemiani tilastollisia kysymyksiä ensin korrelaatioiden kautta. Korrelaatiolla tarkoitan tässä nimenomaan Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa (r), joka kertoo kahden muuttujan välisestä suorasta lineaarisesta yhteydestä (Metsämuuronen 2001a, 56). En kuitenkaan voinut tarkastella perhemuotoa tai ongelmien sukupuolta korrelaatioiden kautta, sillä nuo muuttujat eivät sovellu korrelaatiokertoimen kautta tarkasteltaviksi luokitteluasteikollisuutensa vuoksi. Tarkastelen niiden kysymysten yhteyksiä myöhemmin ristiintaulukoinnein ja khiin neliön testin kautta.

Ensimmäiset ja vahvimmat löytämäni korrelaatiot olivat ”hyvä vanhemmuus”-summamuuttujan yhteydet vanhempien osaamattomuuden arvioiden ($r = -0.312$) ja riittämättömän vanhemmuuden arvioiden ($r = -0.565$) kanssa. Hyvän vanhemmuuden arvioista löytyi myös yhteyttä arvioon perheväkivallasta ($r = -0.298$) ja siihen asuuko lapsi äidin, vai isän kanssa ($r = -0.159$). Vanhemmuus oli arvioitu eri tavoin myös sen mukaan, onko lastensuojelun asiakkuushakemus tullut perheen sisältä vai muualta ($r = -0.213$). Negatiiviset korrelaatiot kertovat siitä, että hyvä vanhemmuus on arvioitu heikoksi korreloivien muuttujien ollessa korkeita. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että osaamattomiksi ja riittämättömiksi arvioidut vanhemmat sekä perheet joissa esiintyy perheväkivaltaa, on arvioitu vanhemmuutensa kannalta heikoiksi. Myös isien kanssa asuvien lasten vanhempien (käytännössä isien) vanhemmuus on arvioitu äitien vanhemmuutta heikommaksi. Hyvän vanhemmuuden arvioon on vaikuttanut tuloksen perusteella myös lastensuojeluhakemuksen

lähde. Muualta kuin perheen sisältä tulleiden hakemusten ollessa kyseessä, perheen vanhempien vanhemmuus on arvioitu heikommaksi.

Tutkin yhtenä muuttujana myös *etnisen taustan* eli työntekijän määrittelemän perheen kulttuurisen suomalaisuuden tai ei-suomalaisuuden yhteyttä eri muuttujiin. Sain tulokseksi ainoastaan yhden korrelaation, joka oli arvio suuremmasta perheväkivallan ilmenemisestä ($r=0.246$). Ei-suomalaisten osuus aineistosta on kuitenkin niin pieni ($N=21$), että oletan erityisten vastaamistapojen jäävän näkymättömäksi aineiston tilastollisen tarkastelun osalta. Käsittelen suomalaisuus ja ei-suomalaisuus luokkia kuitenkin vielä myöhemmin tarkastellen noita pieniä eroja. Varsinaisesti tartun etnisyysskysymykseen aineiston kautta vasta seuraavassa luvussa (luku 7) tekstiaineiston laadullisen analyysin yhteydessä.

Olen edellä esittänyt tutkimuskysymysteni kannalta oleellisten muuttujien välisiä korrelaatioita ja jatkan seuraavaksi muuttujien yhteyksien analyysiin. Tarkastelen ensimmäisessä alaluvussa kysymystä äidin ja isän eri tavoin jakautuneesta vastuusta asettamalla sukupuoli vertailuun keskenään. Sen jälkeen analysoin toisessa alaluvussa erityisesti vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä ja niiden yhteyksiä sukupuoleen. Lopuksi tarkastelen kolmannessa alaluvussa väkivaltaa ja kuvauksia väkivaltaisista perheistä ja äidin ja/tai isän vastuusta.

5.1 Ongelmien sukupuoli

Tutkimuskysymykseni kannalta ehkä oleellisin tilastollinen tarkastelu liittyy kysymykseen, jossa sosiaalityöntekijöiltä on kysytty keneen (äitiin, isään vai molempiin) vanhempana toimimisen pulmat erityisesti liittyvät. Tarkastelen tässä alaluvussa tätä ”ongelmien sukupuoli”-kysymykseksi nimeämäni muuttujaa perhemuodon, asumisjärjestelyjen ja etnisyyden (suomalaisuuden ja ei-suomalaisuuden) ristiintaulukoinneilla. Käytän taulukoita ja tilastollisia testejä siis päästäkseni sisään tutkimuskysymykseni arvoituksen ratkaisuun. En ole tässä valinnut tarkasteluja saadakseni tietoa perheiden tilanteista vaan olen kiinnostunut siitä, miten eri tavoin erilaisista perheistä puhutaan.

Tarkastelen ensimmäisessä ristiintaulukoinnissa (taulukossa 6) perhemuodon ja ongelmien sukupuolen välistä yhteyttä. Taulukosta voi havaita, että ongelman ”aiheuttajan” rooli on tarjottu isille, äideille tai molemmille eri tavoin perhemuodon mukaan

Taulukko 6. Perhemuoto ja ongelmien sukupuoli

<i>Vanhempana toimimisen pulmat liittyvät erityisesti:</i>	<i>ydinperhe</i>	<i>yksinhuoltaja-perhe</i>	<i>muuttuva perhe</i>	<i>yhteensä</i>
äitiin	19%	62%	30%	41%
isään	16%	12%	15%	14%
molempiin	65%	26%	55%	45%
<i>yhteensä</i>	100%(79)	100%(113)	100%(53)	100%(245)

* $\chi^2(4)=40.780$, $p<0.001$, eli taulukon erot ovat tilastollisesti merkitseviä.

Taulukon 6 jakaumasta näkee, että ongelmat on liitetty erityisesti äitiin yksinhuoltajaperheissä (62% yksinhuoltajaperheistä) ja muuttuvissa perheissä (30 % muuttuvista perheistä). Vähiten ongelmia on liitetty äitiin ydinperheissä. Tämä jakauma on äitien osalta looginen, sillä suurin osa aineiston yksinhuoltajaperheistä on äitien ja lapsen/lasten perheitä²⁰. Isän ja äidin kanssa asumista kartoittavan kysymyksen pohjalta on selvää, että yksinhuoltajaperheistä suurin osa on äitejä ja siten myös ongelmien sukupuolittuneisuuden prosenttijakauma on ymmärrettävissä. Muuttuvan perheen osalta prosenttilukua on vaikea tulkita, sillä ”muuttuva perhe”-luokka muodostui useista erilaisien muuttuvien ja/tai monimutkaisten tilanteiden kuvauksien kautta.

Tulokset ongelmien liittymisestä äitiin näyttävät kuitenkin uudessa valossa tarkasteltaessa isien vastuuta taulukossa 6. Ongelmien liittäminen isiin näyttää jakautuvan suhteellisen tasaisesti pieniin prosenttilukuihin (12 % - 16 %) perhemuodosta riippumatta (keskiarvo 14 %). Isiä ei siis yleisestikään aineistossa nähdä usein pulmien aiheuttajana tai ”ongelmana”.

Halusin kuitenkin vielä tarkentaa tätä isien vähäisen vastuuttamisen tulosta ja siten tarkastelin myös ongelmien sukupuolta arjen asumisjärjestelyjen mukaan (taulukko 7). Tuloksin nuo tulokset teoreettisesti merkitseviksi, sillä sain selville, että yksinhuoltajaäitien perheiden osalta äiti nähtiin ongelmana jopa 60% perheistä, kun vastaava luku yksinhuoltajaisien perheiden osalta oli 43%. Yksinhuoltajaisien perheissä ongelmana nähtiinkin useimmiten molemmat vanhemmat (47%), kun yksinhuoltajaäitien perheiden osalta molemmat vanhemmat arvioitiin ongelmaksi vain 33% perheistä.

²⁰ Äitien ja isien yksinhuoltajuutta kartoitettiin kyselyssä kysymyksellä asumisjärjestelystä (lapsi asuu äidin kanssa – lapsi asuu äidin kanssa), jonka mukaan 201 lapsella oli yksinhuoltajaperhe. Perheistä yksinhuoltajaäitejä oli 168 ja yksinhuoltajaisiä 33. Nämä luvut eivät kuitenkaan ole täysin yhteneväiset perhemuotokysymyksen vastausten kanssa, sillä tuon kysymyksen mukaan vain 147 lapsella on jonkinlainen yksinhuoltajaperhe.

Taulukko 7. Lapsen asumisjärjestelyt ja ongelmien sukupuoli

<i>Vanhempana toimimisen pulmat</i>	<i>Lapsi asuu äidin kanssa</i>	<i>Lapsi asuu isän kanssa</i>	<i>Yhteensä</i>
<i>liittyvät:</i>			
äitiin	60%	10%	51%
isään	7%	43%	14%
molempiin	33%	47%	35%
Yhteensä	100%(138)	100%(30)	100%(168)

* $\chi^2(2)=36.932$, $p<0.001$, eli erot tilastollisesti merkitseviä.

Asumisjärjestelyiden tarkastelun sekä perhemuotojen tarkastelujen mukaan äitien vastuuttamista ja ongelmien liittämistä äiteihin ei siis voi selittää pelkästään yksinhuoltajaäitien suurella määrällä. Tarkastelut (taulukot 6 ja 7) osoittivat, että äidit nähdään vastuullisina perhemuodosta riippumatta ja yksinhuoltajaisien perheissä vastuutetaan eniten molempia vanhempia eli myös arjessa poissaolevaa äitiä.

Laajentaakseni vielä tarkastelujani, päätin tutkia myös ongelmiin liittyvän sukupuolen ja kulttuurisen suomalaisuuden sekä ei-suomalaisuuden suhdetta (taulukko 8). En saanut ristiintaulukosta tilastollisesti merkitseviä tuloksia ei-suomalaisten pienen määrän vuoksi, mutta sisällöllisesti luvut kertoivat sitäkin enemmän. Sain prosenttilukujen kautta selville, että suomalaisten perheiden vanhempien ollessa kyseessä äitejä vastuutettiin selkeästi enemmän kuin isiä (äiti 41%, isä 14%), mutta ei-suomalaisissa perheissä nämä luvut jakaantuivat huomattavasti tasaisemmin (äiti 29%, isä 24%). Taulukon 8 luvut ohjaavat tulkitsemaan, että perheen ongelmista vastuuttamisessa on myös kulttuurinen ulottuvuus – perhepuhe on siis mahdollisesti erilaista puhuttaessa suomalaisista kuin mitä se on puhuttaessa ei-suomalaisista.

Taulukko 8. Perheen kulttuurinen tausta ongelmien sukupuolen mukaan

<i>Vanhempana toimimisen pulmat</i>	<i>suomalainen perhe</i>	<i>ei-suomalainen perhe</i>	<i>yhteensä</i>
<i>liittyvät:</i>			
äitiin	41 %	29 %	40%
isään	14 %	24 %	15%
molempiin	46 %	48 %	46%
yhteensä	100% (233)	100% (21)	100% (254)

* $\chi^2(2)=2.083$, $p=0.353$, eli tulos ei ole tilastollisesti merkitsevää.

Ongelmien sukupuolen osalta tutkin lopuksi vielä mahdollista erilaista vastaustapaa sen mukaan oliko ilmoitus tullut ”perheen sisältä” vai ”muualta kuin perheen sisältä”, sillä halusin varmistaa vastaustapojen olevan nimenomaan sukupuolisidonnaisia eikä siis vahvasti tilanneriippuvaisia. Varmistukseni toteutui, sillä en löytänyt tilastollisesti merkitseviä tuloksia, eikä prosenttilukujenkaan tarkastelu paljastanut minkäänlaisia teoreettisesti merkityksellisiä eroja. On siis perusteltua todeta, ettei isä- ja äitierityisyys ongelmien aiheuttajana tai vastuunkantajana riipu vahvasti tilanteesta, jossa työntekijä perheen kohtaa. Tarkastelemieni yhteyksien (taulukot 6 – 8) mukaan vastaustavat ovat sukupuolittuneita ja sitoutuneita ennemminkin niihin tapoihin, joilla sukupuolta Suomessa määritellään.

5.2 Vanhemmuus

Kyselyssä kartoitettiin vanhemmuuteen liittyviä ongelmia 18 likert-asteikollisella kysymyksellä²¹, joista neljä kysymystä oli tämän tutkimuksen kannalta teoreettisesti oleellisia niiden mahdollisten sukupuolisidonnaisuuksien vuoksi. Nämä neljä kysymystä mittasivat: 1. vanhempien avuttomuutta ja osaamattomuutta, 2. vanhempien riittämättömyyttä vanhemmuutta, 3. vanhempien jaksamattomuutta ja 4. perheväkivallan esiintymistä tai sen uhkaa. Valitsin mukaan vanhemmuutta kuvaaviin kysymyksiin myös perheväkivallan, sillä aiemmat tutkimukset (ks. Keskinen 2005) ja laadullisen aineiston alustava luku olivat paljastaneet minulle juuri perheväkivaltaan liittyvän diskursiivisen puhettavan olevan sukupuolittunut.

Edellä mainittujen neljän muuttujan lisäksi tarkastelen tässä alaluvussa myös vanhemmuuden psykososiaalista ja kehityspsykologian käsittein määriteltyä (vrt. Vuori 2001) ”hyväksi vanhemmuudeksi” nimeämäni summamuuttujaa. Tuo summamuuttuja siis eroaa sisällöllisesti osaamattomuuden, riittämättömyyden ja jaksamattomuuden kuvauksista, sillä summamuuttuja kuvaa vanhempien hoivaa, lapsen kehityksen tukemista, lapselle läheisten ihmissuhteiden turvaamista ja yhteistyöhalua. ”Hyvä vanhemmuus”-summamuuttujassa on kyse vanhemmuuden tehtävän ”onnistuneesta” tai ”epäonnistuneesta” suorittamisesta, kun taas yksittäiset vanhemmuuskysymykset kuvaavat vahvemmin arjen tilanteita. Kuitenkin, kuten luvun alussa esittämistäni korrelaatioista voi todeta, ”hyvä vanhemmuus” on yhteydessä vanhempien avuttomuuden ja osaamattomuuden, riittämättömyyden ja perheväkivallan kanssa, mutta se ei

---

²¹ kysymykset oli muotoiltu skaalalle 1 ”ei lainkaan” – 5 ”erittäin paljon”.

korreloi vanhempien jaksamattomuuden kanssa. Tulen avaamaan tätä teoreettisesti merkityksellistä yksityiskohtaa myöhemmin tarkastellessani ”hyvää vanhemmuutta” yksityiskohtaisemmin.

5.2.1 Vanhemmuuteen liittyvät arviot

Testasin vastausten keskiarvojen vaihtelua yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA). Näistä kysymyksistä *jaksamattomuus* oli arvioitu tilastollisesti merkitsevästi suuremmaksi silloin, kun ongelma oli liitetty nimenomaan *äitiin* (taulukko 9). Huomioitavaa on, että vaikka muut kysymykset eivät vaihdelleen merkitsevästi äidin, isän ja molempien vastuuttamisen kautta, keskiarvot olivat silti korkeampia, kun ongelmat liitettiin ensisijaisesti äitiin (pois lukien avuttomuuden ja osaamattomuuden, jossa äitiin ja isään liitettävän ongelman osalta keskiarvo oli sama). Seuraavassa taulukossa on esitetty vanhemmuutta arvioivien kysymysten sekä perheväkivaltakysymyksen keskiarvojen vaihtelut.

Taulukko 9. Vanhemmuuden arvioita kuvaavat keskiarvot ongelmien sukupuolen mukaan

Korkea arvo merkitsee arvon suurempaa esiintyvyyttä

Ongelmat liittyvät:	N	1. avuttomuus ja osaamattomuus keskiarvo	2. riittämätön vanhemmuus keskiarvo ^a	3. jaksamattomuus keskiarvo ^{**g}	4. perheväkivalta tai sen uhka
<i>äitiin</i>	76 – 101	3,7	4,1	4,4	2,7
<i>isään</i>	32 – 33	3,7	3,5	3,7	3,3
<i>molempiin</i>	98 – 114	3,5	4,0	3,9	3,1
Yhteensä	207 – 250	3,6	4,0	4,1	3,0

*p<0.05. ** p<0.001, ^a= equal variances assumed, ANOVA

η² (selitysosuus)= 1: 0.6%, 2: 2.1%, 3: **5.3%**, 4: 2.2%

Taulukon 9 kautta voi tulkita, että liitettäessä ongelmat äitiin vanhemmuutta on arvioitu vahvemmin riittämättömäksi ja vanhempia/vanhempaa on arvioitu enemmän jaksamattomaksi. Poikkeuksena tästä ovat avuttomuuden ja osaamattomuuden arviot, jotka on määritelty keskimäärin yhtä suuriksi riippumatta siitä, onko ongelma liitetty isään vai äitiin. On myös huomionarvoista, että perheväkivalta tai sen uhka on arvioitu suuremmaksi silloin, kun ongelmat on liitetty isään tai molempiin vanhempiin. Näistä keskiarvoista kuitenkin vain jaksamattomuuden arviot tuottivat tilastollisesti merkitsevän tuloksen. Huomioinkin keskiarvojen tulkinnassa Suvi Ronkaisen (2004) tilastollisia testejä ja p-arvoja kohtaan esittämää kritiikkiä tulkinnassani. En siis näe vain ja pelkästään jaksamattomuuden arviota merkityksellisenä erona, vaan haluan myös ottaa huomioon

muut teoreettisen viitekehysten kautta merkitykselliset erot. Tätä näkökulmaa vahvistaa myös se, että vastaajia, jotka olivat vastanneet sekä vaihtoehdolla ”pulmat liittyvät isään” että määritelleet vanhemmuuden arvioita, oli määrällisesti vähän ja tilastolliset testit eivät siis tuon pienen vastausmäärän vuoksi välttämättä osoita eroja merkitseviksi (ks. Metsämuuronen 2001b). Jaksamattomuuden ja äitiin liitettyjen ongelmien suhde on kuitenkin sekä merkitsevä että merkityksellinen, sillä pienestä otoskoosta huolimatta erot sukupuolten välillä paljastuivat tässä vertailussa vahvoiksi.

Löysin siis taulukon 9 vertailuista vihjeitä sukupuolittuneista vastaustavoista siten, että riittämätön vanhemmuus ja jaksamattomuus näyttäytyivät vahvempina, kun ongelmat oli liitetty äitiin ja perheväkivaltaa oli arvioitu enemmän esiintyväksi, kun ongelma liitettiin isään. Avuttomuuden ja osaamattomuuden osalta keskiarvot olivat samat liitettäessä ongelmat isään tai äitiin ja hieman alhaisemmat, kun ongelmat liitettiin molempiin vanhempiin. Seuraavaksi halusinkin tarkastella olisivatko nämä havaitsemani sukupuolierityisyydet läsnä myös tarkasteltaessa vanhemmuuden arvioita arjen asumisjärjestelyiden mukaan. Tarkastelusta paljastuikin uusi näkökulma, jossa ainoana ”ongelmien sukupuoli”-kysymyksen kanssa teoreettisesti yhtäpitävänä ilmiönä näyttäytyi äidin kanssa asuminen ja korkea ”vanhemman jaksamattomuuden” arvio (taulukko 10).

Taulukko 10. Vanhemmuuden arvioita kuvaavat keskiarvot arjen asumisjärjestelyjen mukaan

Korkea arvo merkitsee arvion suurempaa esiintyvyyttä

<i>Lapsi asuu:</i>	<i>N</i>	<i>1. avuttomuus ja osaamattomuus keskiarvo</i>	<i>2. riittämätön vanhemmuus keskiarvo^a</i>	<i>3. jaksamattomuus keskiarvo^{**a}</i>	<i>4. perheväkivalta tai sen uhka^a</i>
<i>äidin kanssa</i>	131 – 158	3,4	3,7	4,2	2,9
<i>isän kanssa</i>	25 – 30	3,3	4,0	3,3	2,9
<i>Yhteensä</i>	156 – 188	3,4	3,8	4,0	2,9

* **p<0.001, ^a=equal variances assumed

η^2 = 1: 0.1%, 2: 0.9%, **3: 5.6%**, 4: 0.0%

Taulukosta 10 paljastuu, että lapsen asuessa isän kanssa vanhemmuus on arvioitu korkeammin riittämättömyyden osalta ja tämä yksityiskohta onkin erilainen kuin ongelmien sukupuolen tarkasteluista kävi ilmi (tuolloin liitettäessä ongelmat äitiin riittämätön vanhemmuus sai korkeamman keskiarvon). Tämä ilmiö voi sisältää teoreettisesti kahdensuuntaisia positioita. Voi siis olla, että isän vanhemmuus arvioidaan äitiä useammin riittämättömäksi ”kotiäitiyden diskurssin” tai ”äidinhoivan diskurssin” kautta (ks. Vuori 2001 & Jallinoja 2006). Toisaalta noiden samaisten

diskurssien kautta voi myös tulkita vanhemmuuden arvioiden olevan vahvemmin riittämättömiä lapsen asuessa isän kanssa, sillä äidin ja lapsen vuorovaikutuksen ensisijaisuuden vaatimuksen (psykososiaalinen diskurssi) kautta äidin puute on vääjäämättä riittämättömyyttä, kun taas isän osallistumista arkeen ei nähdä niinkään lapsen kannalta yhtä välttämättömäksi. Tämä jälkimmäistä teoreettista oletusta tukee myös taulukossa 7 esitetty tulos, josta kävi ilmi, että lapsen asuessa isän kanssa ongelmat liitettiin useimmiten molempiin vanhempiin, kun taas vastaavasti äidin kanssa asuvien lasten ongelma liitettiin äitiin eli arjen hoivaajaan.

Lopuksi halusin vielä tarkastella kulttuurisen ulottuvuuden eli ei-suomalaisiksi määriteltyjen perheiden vanhemmuuden arvioita verrattuna suomalaisiksi määriteltyihin perheisiin (taulukko 12). Ei-suomalaisten luokan ollessa erittäin pieni, en odottanut välttämättä lainkaan tilastollisesti merkitseviä eroja, mutta sain kuitenkin tulokseksi perheväkivallan uhan olevan hieman vahvemmaksi arvioitu ei-suomalaisissa perheissä. Toinen huomionarvoinen ero löytyi jaksamattomuuden arvioissa, joiden välillä oli 5 desimaalin ero suomalaisten ja ei-suomalaisten perheiden välillä.

Taulukko 11. Vanhemmuuden arvioita kuvaavat keskiarvot perheen kulttuurisen taustan mukaan

Korkea arvo merkitsee arvion suurempaa esiintyvyyttä

<i>kulttuuri:</i>	<i>N</i>	<i>1. avuttomuus ja osaamattomuus keskiarvo</i>	<i>2. riittämätön vanhemmuus keskiarvo^a</i>	<i>3. jaksamattomuus keskiarvo^a</i>	<i>4. perheväkivalta tai sen uhka^{**a}</i>
<i>suomalaisia</i>	231 – 275	3,4	3,7	4,1	2,8
<i>ei suomalaisia</i>	18 – 22	3,7	4,0	3,6	4,1
<i>Yhteensä</i>	249 – 297	3,5	3,7	4,0	2,9

**p<0.001 , ^a=equal variances assumed

η^2 = 1: 0.4%, 2: 0.3%, 3: 0.8%, 4: 6.1%

Taulukon 11 eroihin voi olla perheväkivallan osalta monia syitä, mutta muun muassa Jaana Vuoren (2007) tutkimissa maahanmuuttajille suunnatuissa opastesteissä otettiin maahanmuuttajien perheiden väkivalta esille omana, nais erityisenä puhetapanaan eli ilmiö on ehkäpä sosiaalityöntekijälle oppaista tuttu ja siten helpompi lähestyä. Sosiaalipsykologisten ryhmäilmiöiden teoretisoinnin kautta samainen ilmiö voi myös selittyä ulko- ja sisäryhmien näkemisellä eri tavoin homogeenisina. Muun muassa ulkoryhmän homogeenisuusvaikutus (outgroup homogeneity effect) voi tuottaa maahanmuuttajaryhmästä yhteneväistä kuvaa erityisen taipuvaisina perheväkivaltaan (Brown 2000, 286 – 290). Samoin myös jaksamattomuuden

näkeminen nimenomaan suomalaisten perheiden (ja kuten olen aikaisemmin todennut, nimenomaan suomalaisten äitien) ongelmana voi juontaa juurensa ulko- ja sisäryhmien näkemisestä erilaisten kulttuuristen suodattimien lävitse.

5.2.2 Hyvän vanhemmuuden määritelmien taustoja

Tarkastelin vanhemmuutta myös muodostamalla vanhemmuutta mittaavista kysymyksistä summamuuttujan, jonka nimesin ”hyväksi vanhemmuudeksi”. Summamuuttuja muodostui neljästä kysymyksestä, joiden totesin olevan sekä teoreettisesti että tilastollisesti yhteydessä toisiinsa. Kysymyksissä sosiaalityöntekijä arvioi (skaalalla: 1 ei lainkaan – 5 erittäin paljon) kuinka hyvin vanhempi: 1. Suojelee ja hoivaa lasta, 2. Tukee lapsen yksilöllistä kehitystä, 3. Turvaa lapselle läheiset ja tärkeät ihmissuhteet, 4. Tekee yhteistyötä lapsen asioissa. Summamuuttuja sai arvoja 1 - 17, jossa suurempi arvo kuvaa ”onnistuneempaa” vanhemmuutta (N= 309).

Tutkin ensimmäisenä hyvä vanhemmuus -summamuuttujan yhteyttä ongelmien sukupuoleen, mutta erot olivat taulukossa häviävän pieniä eivätkä myöskään tilastolliset testit antaneet eroille merkitseviä tuloksia. Voinee siis päätellä, että vanhemmuuden onnistumisen arviot eivät ole yhteydessä sosiaalityöntekijöiden arvioihin siitä keneen ongelma liittyy.

Hyvää ja onnistunutta vanhemmuutta arvioitiin kuitenkin hieman eri tavoin perhemuodon mukaan. Ydinperheissä asuvien lasten vanhempien vanhemmuutta oli arvioitu yksinhuoltajaperheiden ja muuttuvien perheiden vanhemmuutta onnistuneemmiksi.

Taulukko 12. ”Hyvä vanhemmuus” -summamuuttujan keskiarvot perhemuodoittain

Suurempi arvo kuvaa työntekijöiden arvioimaa ”onnistuneempaa” vanhemmuutta

Perhemuoto:	vanhemmuus keskiarvo ^a	N
Ydinperhe	10,4	90
yksinhuoltajaperhe	10,2	136
muuttuva perhe	9,0	57
Yhteensä	10,0	283

*Varianssianalyysissa ei löytynyt tilastollisesti merkitsevää keskiarvovaihtelua p=0.072

^a= equal variances assumed, $\eta^2=1.9\%$

Taulukon 12 erot ovat lähes tilastollisesti merkitseviä (p=0,072) ja siten pienellä aineistolla myös merkityksellisiä. Taulukko kertoo siten kulttuurisesta todellisuudesta ja ydinperheellisuuden vahvasta asemasta suomalaisessa perhekeskustelussa (ks. Jallinoja 2006). Samaisessa valossa

kiinnostavaksi yksityiskohtaksi nousevat myös arviot onnistuneesta vanhemmuudesta etnisen taustan eli suomalaisuuden tai ei-suomalaisuuden mukaan.

Taulukko 13. "Hyvä vanhemmuus -summamuuttujan keskiarvot suomalaisuuden ja ei-suomalaisuuden mukaan

Suurempi arvo kuvaa työntekijöiden arvioimaa "onnistuneempaa" vanhemmuutta

<i>Etnisyys:</i>	<i>vanhemmuus keskiarvo^a</i>	<i>N</i>
<i>suomalainen</i>	10,2	281
<i>ei-suomalainen</i>	9,1	21
<i>Yhteensä</i>	10,1	302

*T-testissä ei löytynyt tilastollisesti merkitsevää keskiarvovaihtelua, $p=0.222$,

^a= equal variances assumed, $\eta^2=0.5\%$

Taulukosta 13 voi jälleen havaita hienoisia eroja vanhemmuuden onnistumisen arvioissa. Vaikka taulukon erot eivät pienestä vastaajamäärästä johtuen (ei-suomalaisia vain 21) tuotakaan tilastollisesti merkitseviä eroja, näyttäytyvät keskiarvoerot kuitenkin teoreettisesti merkittävinä. Suomalaisten vanhemmuusarvioiden keskiarvo on 10,2, kun vastaavasti ei-suomalaiset saavat arvon 9,1. Tämä ero voidaan ymmärtää kulttuurisen puheen ilmentymänä, sillä maahanmuuttajille muun muassa opetetaan vanhemmuutta ja suomalaista kulttuuria erityisten ohjekirjasten ja sosiaalityöntekijöiden toimesta heidän saapuessaan Suomeen (ks. Vuori 2007). Tuolloin vuorovaikutuksesta syntyy väijäämättä hierarkkinen opettaja-oppilas -suhteen kaltainen "hoivasuhde" (ks. Juhila 2006). Kun lähtökohtana on maahanmuuttajien opettaminen suomalaisiksi, on ymmärrettävää, että myös heidän vanhemmuutensa arvioidaan suomalaisten vanhempien vanhemmuutta heikommaksi.

Yksi selkeimmin tilastollisesti merkitsevä vanhemmuuden "hyvien arvioiden" määrääjä oli kuitenkin muuttuja, jonka kautta luokittelin yhteydenoton viranomaisiin joko perheen tai muun tahon kautta. Taulukosta 14 käy ilmi, että ilmoituksen tullessa perheen sisältä myös vanhemmuus on arvioitu onnistuneemmaksi. Olen tarkastellut tätä käytännön työhön liittyvää yksityiskohtaa myös laadullisen aineiston yhteydessä tulostamalla jokaisen kertomuksen yhteyteen yhteydenottajatahon.

Taulukko 14. "Hyvä vanhemmuus" -summamuuttujan keskiarvot yhteydenottajan mukaan

Suurempi arvo kuvaa työntekijöiden arvioimaa "onnistuneempaa" vanhemmuutta

<i>Yhteydenottaja:</i>	<i>vanhemmuus keskiarvo^a</i>	<i>N</i>
<i>perheen sisältä</i>	11.1	122
<i>muualta</i>	9.4	117
<i>Yhteensä</i>	10.3	239

** $p < 0.001$, ^a=equal variances assumed
 $\eta^2 = 4.5\%$

Lopuksi tarkastelin hyvän vanhemmuuden arvioiden yhteyttä asumisjärjestelyihin eli isän tai äidin yksihuoltajatilanteisiin. En kuitenkaan löytänyt eroja isien tai äitien kanssa asuvien lasten vanhempien vanhemmuuden arvioista. Kaikkiaan siis hyvän vanhemmuuden positiiviseen arvioon vaikuttivat tarkastelujeni perusteella *perhemuoto, kulttuurinen tausta sekä yhteydenottajataho*, joista yhteydenottajataho oli selkein arvioon vaikuttaja. Muun muassa Kirsi Juhila (2006) toteaa kuvaillessaan yleistä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kumppanuussuhdediskurssia, asiakkaan aktiivisen osallistumisen olevan edellytys työntekijän ja asiakkaan välisen suhteen kehittymiselle. Tuon diskurssin kautta voi nähdä ilmoituksen tekijätahon vaikutuksen määrittävän nimenomaan sitä millaiseksi asiakkuussuhde muodostuu ja myös siten olevan yhteydessä työntekijän arvioon ”hyvästä vanhemmuudesta”. Toisaalta aiemman korrelaatiotarkastelun kautta on nähtävissä myös ulottuvuus erilaisten ongelmien ja hyvän vanhemmuuden yhteydestä. Riittämätön vanhemmuus ja lapsen hoidon lainlyönti nimittäin olivat yhteydessä vanhemmuuden heikkoihin arvioihin, kun taas jaksamattomuus ei vaikuttanut vanhemmuuden onnistumisen arvioihin. Voikin siis näiden tulosten perusteella esittää kysymyksen siitä, miten ja milloin asiakas määrittyy ”huonoksi” tai ”hyväksi” vanhemmaksi. Palaan tähän kysymykseen tuloslukujen jälkeisessä dialogissa, jossa tarkastelen vanhemmuutta keskusteluttamalla tilastollisia ja laadullisia tuloksia.

5.3 Väki-valta

Kolmas tarkasteluni kohteena oleva teema liittyy väkivaltaisiksi määriteltyjen perheiden sukupuolittuneisiin (tai sukupuolettomiin) kuvauksiin. Halusin tarkastella myös väkivaltaa ja väkivallasta puhumisen tapoja, sillä aiempien tutkimusten mukaan suomalainen väkivaltakeskustelu on tavalla tai toisella sukupuolisidonnaista (ks. Keskinen 2005). Päätin aloittaa väkivaltakuvausten tarkastelun ongelmien sukupuoli-muuttujan ja perhemuodon ristiintaulukoinnilla, jossa olin rajannut tarkasteltavaksi vain väkivaltaisiksi määritellyt perheet. Seuraavassa taulukossa esitän ristiintaulukoinnin tulokset.

Taulukko 15. Ongelmien sukupuoli väkivaltaisiksi määritellyissä perheissä perhemuodoittain²²

<i>Vanhempana</i>	<i>Ydinperhe</i>	<i>Yksinhuoltajaperhe</i>	<i>Muuttuva perhe</i>	<i>Yhteensä</i>
<i>toimimisen pulmat</i>				
<i>liittyvät:</i>				
äitiin	0%	47%	30%	28%
isään	33%	12%	25%	22%
molempiin	67%	41%	45%	50%
Yhteensä	100%(24)	100%(34)	100% (20)	100%(78)

* $\chi^2(4)=16.170$, $p<0.005$, eli erot tilastollisesti merkitseviä.

Verratessani taulukon 16 tuloksia koko aineistoa koskevan vastaavan taulukon 6 tuloksiin, löysin suurimman eron ydinperheiden osalta, joissa koko aineistoa tarkasteltaessa 19% kuvauksista yhdisti ongelmat äitiin, mutta väkivaltaisia ydinperheitä tarkasteltaessa yksikään vastaaja ei ollut liittänyt ongelmia äitiin. Toisaalta kuitenkin molempiin vanhempiin oli liitetty väkivaltaisiksi määritellyissä ydinperheissä 67% kuvauksista, joka oli 2 prosenttiyksikköä suurempi luku kuin koko aineistoa tarkasteltaessa. Jos oletetaan suomalaisten väkivaltatutkimusten osoittamalla tavalla (vrt. Heiskanen & Piispa 1998, Keskinen 2005), että suurin osa niin sanotusta perheväkivallasta on miesten naisille tekemää (ydinperheissä isän), näyttäytyy ongelman liittäminen molempiin vanhempiin kulttuurierityisenä väkivaltadiskurssina, jota on tutkimuskirjallisuudessa kutsuttu myös perhedynaamiseksi väkivallan ymmärtämisen malliksi (Keskinen 2005). Tästä väkivallan ”perheen yhteisenä ongelmana” näkevän mallin soveltamisesta lienee esimerkkinä myös yksinhuoltajaperheluokan ja muuttuvan perheen luokan molempiin vanhempiin liitetty ”ongelma”. Toisaalta kuitenkin yksinhuoltajaperheissä ongelma liitettiin eniten äitiin, joka voi selittyä (kuten jo aiemmin on esitetty) yksinhuoltajaäitien suurella määrällä aineistossa. Voi siis olla, että väkivalta on tapahtunut aikaisemmin ja perhe on eronnut (oletuksena väkivaltainen isä) tai mahdollisesti väkivallan tekijänä on saattanut olla äiti, lapsi tai joku muu perheeseen kuuluva henkilö. Syvennyn tähän väkivallan ”syy” kysymykseen uudelleen laadullisen aineiston analysoinnin yhteydessä ja pohdin lisää myös vastuukysymystä ja tekijän vastuuta erona perheestä vastuulliseen.

²² Väkivaltaiset perheet on muodostettu omaksi luokakseen seuraavan kysymyksen pohjalta: *Asuinperheen vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvät tekijät. Valitse vaihtoehdot, jotka oleellisesti kuvaavat juuri tämän lapsen lastensuojelun tarvetta ja tilannetta. Arvioi sinulle kertyneen tiedon ja tuntemuksen mukaan, miten seuraavat seikat kuvaavat lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vanhemman/-pien toimintaa ja tilannetta asteikolla: ”ei kuvaa lainkaan tilannetta” 1 2 3 4 5 ”kuvaa erittäin paljon tilannetta”;* 0 = ei tietoa. Kohta ”**Perheväkivalta tai sen uhka**”, koodattu väkivaltaperheeksi arvot 2 – 6.

Seuraava väkivaltatarkastelu liittyy perheen arjen asumisjärjestelyihin ja niiden mukaiseen ongelmien sukupuolittuneisuuteen väkivaltaisissa perheissä. Tarkasteltaessa asumista on siis nähtävissä arjen väkivaltatilanne ja sen mukainen vastuuttaminen, joka näkyy seuraavassa taulukossa.

Taulukko 16. Lapsen asumisjärjestelyt ja ongelmien sukupuoli väkivaltaisissa perheissä²³

<i>Vanhempana toimimisen pulmat</i>	<i>Lapsi asuu äidin kanssa</i>	<i>Lapsi asuu isän kanssa</i>	<i>Yhteensä</i>
<i>liittyvät:</i>			
äitiin	48%	0%	41%
isään	13%	38%	17%
molempiin	39%	63%	43%
Yhteensä	100% (46)	100% (8)	100% (54)

* $\chi^2(2)=7.146$, $p<0.05$, eli erot tilastollisesti merkitseviä.

Taulukon 16 tulokset kertovat ensimmäisenä suurimman osan väkivaltaa kohdanneiden (nykyisten) yksinhuoltaperheiden lapsista asuvan äidin kanssa. Isän kanssa asuvia lapsia asuu väkivaltaisiksi määritellyissä yksinhuoltajaperheissä vain kahdeksan, joista suurimman osan kohdalla (63%) ongelmien nähdään johtuvan molemmista vanhemmista. Yksinhuoltajaäidin kanssa asuvien lasten perheiden ongelmat taas määritellään eniten äitiin liittyviksi (48%) ja vain harvoin isään liittyviksi (13%). Jälleen toistunee sama puhetapa kuin aiemmassa (taulukon 15) tarkastelussa, jossa yksinhuoltajaperheissä (joista suurin osa yksinhuoltajaäitejä) ongelmat nähdään johtuvina arjen huoltajasta. Erityinen ero äitien ja isien vastuuttamisesta löytyy kuitenkin aiemmin esitetyn taulukon 7 tuloksista, joista oli nähtävissä, että koko aineistossa yksinhuoltajaäitien perheissä ongelmien nähtiin johtuvan eniten äideistä (60%), kun taas yksinhuoltajaisien kanssa asuvien lasten ongelmat määriteltiin usemmiten molemmista vanhemmista johtuviksi (47%). Taulukon 16 tuloksista ei voi kuitenkaan päätellä täysin vastaustapoja väkivaltaperheiden isien osalta, sillä rajattaessa aineisto väkivaltaisiin perheisiin, yksinhuoltajaisien määrä on erityisen pieni. Pienestä määrästä huolimatta voi todeta, että yleinen vastaustapa noudattelee äitien vastuuttamista, oli sitten kyse väkivallasta tai muista ongelmista.

²³ Väkivaltaiset perheet on muodostettu omaksi luokakseen samoin kuin taulukossa 16.

Tilastollisten väkivaltatarkastelujen viimeinen tulos liittyy väkivallan arvioiden kulttuurisidonnaisuuteen. Esittelen taulukossa 17 ristiintaulukoinnin kolmiluokkaiseksi muuttamastani väkivaltakysymyksestä suomalaisuuden ja ei-suomalaisuuden mukaan.

Taulukko 17. Perheväkivallan esiintymisen arviot suomalaisissa ja ei-suomalaisissa perheissä

<i>Perheväkivalta</i>	<i>suomalaisia</i>	<i>ei-suomalaisia</i>	<i>Yhteensä</i>
<i>tai sen uhka:</i>			
ei lainkaan	69%	28%	66%
vähän (2 – 3)	15%	28%	16%
paljon (4 -5)	16%	44%	18%
Yhteensä	100% (231)	100% (18)	100% (249)

* $\chi^2(4)=18.478$, $p<0.001$, eli erot tilastollisesti merkitseviä.

Taulukon 17 tulokset ovat aiemmin esittämäni korrelaatiotarkastelun suuntaisia eli perheväkivaltaa on arvioitu suuremmaksi ja useimmin esiintyväksi ei-suomalaisissa perheissä. Tarkasteltavista 18:sta kuvauksesta (kuvauksia koko aineistossa 21, mutta tähän yhteyteen on otettu mukaan vain ne joiden on vastattu sekä perheväkivalta- että suomalaisuuskysymyksiin) vain viisi (28%) on arvioitu vaihtoehdolla ”ei lainkaan perheväkivaltaa”. Saman verran (28%) perheistä on arvioitu kokevan vähän perheväkivaltaa ja kahdeksan perheen osalta (44%) perheväkivaltaa on arvioitu olevan paljon.

Maahanmuuttajia koskevassa väkivaltatutkimuksessa on todettu maahanmuuttajaperheiden naisten kokevan perheväkivaltaa miesten taholta erityisen usein (ks. Kyllönen-Saario & Nurmi 2005) ja tuon väkivallan vaikutusten on todettu olevan hyvin vakavia. Maahanmuuttajanaisten arjen on myös todettu eroavan suomalaisnaisten arjesta muun muassa vieraassa maassa asumisen aiheuttaman haavoittuvan aseman, kielitaidottomuuden ja omista oikeuksistaan tietämättömyyden vuoksi (emt.). Tässä yhteydessä en kuitenkaan pyri analysoimaan tämän aineiston ei-suomalaisista perheistä tehtyä ”suurempaa” perheväkivalta-arviota tai pohtimaan sen mahdollista todenperäisyyttä. Tuloksen perusteella on selvää, että perheväkivaltaa on arvioitu esiintyvän sekä ei-suomalaisten että suomalaisten perheiden arjessa ja tuota perheväkivaltaa on tässä tutkimuksessa arvioitu sukupuolettomasti ja ilman tekijää. Palaan laadullisten tulosten yhteydessä tähän sukupuolettoman perheväkivaltakysymyksen teemaan ja analysoin tekstiaineistoa samaisen kysymyksen ympärillä.

Kulttuurisen kehyksen myöhemmälle väkivaltaa käsittelevien tekstien arvioille antaa Suvi Keskinen (2005, 366) hahmottelema ”erojen näkökulma sukupuolistuneeseen väkivaltaan”, jonka kautta voi tarkastella väkivallan yhteydessä rakentuvia positioita sukupuolen lisäksi myös iän, etnisyyden ja seksuaalisen suuntautumisen kautta. Tämän tutkimuksen näkökulma on siis ennen kaikkea erilaisia subjektipositioita esiintuva eikä perustaville ”totuusoletuksille” pohjautuva. Tämän näkökulman kautta ei-suomalaisista tehty korkeampi väkivalta-arvio näyttäytyy erillään sen mahdollisista totuuskytköksistä.

Kaikkiaan tässä alaluvussa tarkastelemani perheväkivaltakysymys paljasti kaksi erityisen merkittävää näkökulmaa. Ensimmäinen havainto perustuu jo itsessään perheväkivaltaa määrittelevään muuttajaan, jonka kautta arviointi pakotti tutkimukseen osallistuneet työntekijän arvioimaan perheväkivallan esiintymistä ilman tekijää. Muun muassa Keskinen (2005) on todennut suomalaisen väkivaltadiskurssin olevan nimenomaan vahvasti sukupuolistutta väkivaltaa ja väkivallan tekijää peittelevä ja siten myös uhrin voimaantumista vahvistavaa positiota vaikeuttava. Tämä kysymys johtaakin seuraavan merkittävään näkökulmaan eli taulukoiden 15 ja 16 paljastamiin tuloksiin molempien vanhempien vastuuttamisesta väkivaltaisissa perheissä. Tämä tulos saattaa johtua myös itse kysymyksistä, sillä vertaillessani kahta – toisiinsa liittymätöntä – kysymystä, en välttämättä vertaile arvioita perheväkivallasta vaan työntekijä on saattanutkin arvioida lapsen nykyistä perhetilaa ottamatta huomioon aikaisemmin tai muussa yhteydessä tapahtunutta perheväkivaltaa. Näen tuon kysymyksen kuitenkin merkittävänä lisätarkastelun paikkana ja palaan siihen vielä laadullisessa tulososiossa tekstiaineiston analyysin yhteydessä.

Sain kahden teoreettisesti merkittäviksi määrittelemieni tulosten lisäksi myös kolmannen perheväkivaltakysymykseen liittyvän tuloksen, jossa paljastui ei-suomalaisten perheiden arvioissa esiintynyt suurempi perheväkivalta. En ole kuitenkaan valinnut tätä tulosta analyysini keskiöön vaan käytän sitä ennemminkin suuntaa antavana vihjeenä siitä, että myöhemmässä laadullisessa tarkastelussa saattaa olla tarkoituksenmukaista käyttää ”erojen näkökulmaa” tulkittaessa sukupuolistunutta väkivaltaa (emt.).

6. KVALITATIIVISET TULOKSET – SUKUPUOLI TEKSTEISSÄ

Aloitin analyysini lukemalla aineiston tekstiä ja tarkkailemalla usein toistuvia sukupuolista puhumisen tapoja (Jokinen & Juhila 2004, 76). Huomasin jo ensimmäisellä lukukerralla useissa vastauksissa toistettavan aiempien valikkokysymysten kieltä. Muun muassa sanat ”jaksamattomuus”, ”riittämätön vanhemmuus” ja ”perheväkivalta” esiintyivät kyselyn valikkokysymyksissä ja niiden esiintymistä perheessä piti noissa kysymyksissä arvioida asteikolla yhdestä viiteen. Nämä sanamuodot olivat useissa vastauksissa siirtyneet myös avovastausten tekstiin sellaisenaan ja huomasin pian analyysini edetessä, että kiinnostavaksi yksityiskohdaksi nousikin kuinka noita sanoja oli määritelty eli oliko niille esimerkiksi tarjottu toimija vai oliko toimijuus jätetty mainitsematta.

Asiakkuuskuvaukset olivat hyvin monimuotoisia, mutta esittelen seuraavaksi diskursseja, joita teksteissä esiintyi erityisen usein ja jotka erottuivat siten itsestäänselvyytenä jaetuksi, hegemoniseksi, todellisuudeksi (ks. Jokinen & Juhila 2004, 80). Olen jaotellut tulokset kolmeen pääteemaan, joita ovat: 1. vastuu, 2. väkivaltadiskurssit ja 3. kulttuuriset diskurssit, joita esittelen hieman eritellen seuraavissa alaluvuissa.

6.1 Sukupuolittunut vastuuttaminen

Perheiden sisäisiä vastuita voi tarkastella monesta eri näkökulmasta. Arjen näkökulmasta erilaisia vastuualueita voivat määritellä muun muassa vastuu kotitöiden epätasaisen jakautumisen tai taloudellisen vastuun erilaiset muodot (Lammi-Taskula & Salmi 2008). Tässä tutkimuksessa vastuuanalyysi kuitenkin keskittyy kielellisiin tapoihin, jotka viittaavat näkemyksiin isien ja äitien erilaisista vastuista. Olen analyysissani laskenut vastuuseen liittyviä määritelmiä muun muassa sen mukaan kenen osalta puhutaan uupumuksesta, jaksamattomuudesta tai vaillinaisesta kyvystä vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Koska sukupuolittuneita vastuun määritelmiä on ollut lähes mahdoton tunnistaa asettamatta sukupuolia vertailuun keskenään, olen päätenyt noihin erilaisiin vastuun määreisiin, juuri vertaamalla äitejä ja isiä keskenään sellaisissa tilanteissa, joissa heistä voisi myös puhua samalla tavoin (mm. yksinhuoltajat tai toinen vanhempi kuollut). Tässä vertailussa olen eritellyt erityisesti vastuuta kuvaavia määreitä ja siten laskenut vastuudiskurssien esiintymistä. Avaan seuraavaksi kaikkia teksteistä löytämiäni vastuumääreitä myös erikseen tekstikatkelmien kautta.

Valtaosassa kertomuksista (128, 60%) vastuutettiin äitiä perheestä ja sen ongelmista eli puhetapa mukaili isien ja äitien vastuuttamisen erojen osalta aiemmin esittämäni tilastollista tarkastelua (ks. taulukko 2), jossa äitejä oli vastuutettu 40% ja isiä taas 14% kertomuksista. Tekstiaineistojen vastuutarkastelut erosivat tilastollisista vastuuanalyyseista kuitenkin molempien vanhempien vastuun osalta, sillä tilastollisessa tarkastelussa suurin osa vastaajista näki molemmat vanhemmat ongelmien aiheuttajana (46%), kun taas tekstiaineistojä lukemalla molempien vanhempien vastuuta esiintyi huomattavasti äidin vastuuta vähemmän (26%). Alla olevaan taulukkoon 18 on koottu tulokset äitien, isien ja molempien vastuuttamisesta tekstiaineistossa (N=216).

Taulukko 18. Vastuudiskurssit tekstiaineistossa

Äidin vastuu	128 (joista 5:ssä isää kutsutaan mukaan)
Isän vastuu	19
Molempien vanhempien vastuu	57
Jonkun muun vastuu	12
<i>Yhteensä</i>	<i>216</i>

Äidin rooli perheen ensisijaisena vastuunkantajana on siis vahvasti läsnä aineistossa ja samantapainen vastuuttaminen havaittu myös lukuisissa aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Heino 1997, 328, Vuori 2001, 125 – 143, Kuronen & al. 2004, 6 – 7, Keskinen 2005, 291 & Eräranta 2007b, 89). Äidin vastuullisuus oli ensimmäisiä aineistosta havaitsemiani selkeitä kyseenalaistamattomia hegemonisia diskursseja. Esimerkiksi seuraava näyte (1) kuvaa tilannetta, jossa äidin nähdään olevan ratkaisu perheen ongelmiin.

Näyte 1. Kuvaus 150.

7.) Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli: Isän alkoholinkäyttö

8.) Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä: äiti huomioisi lasta enemmän, jolloin tämä voisi kokea molemmat vanhemmat täysin turvallisiksi.

Tästä lyhyestä näytteestä paljastuu erityisen selkeästi äidin ensisijainen rooli vastuunkantajana, sillä vaikka ilmoituksen kohteena onkin ollut isän alkoholinkäyttö, löytyy ratkaisu kuitenkin äidistä. Samanlainen vastuun esittämisen tapa oli havaittavissa useissa aineiston kertomuksissa, joissa ilmoituksen pääasialliseksi huoleksi oli saatettu ilmoittaa täysin eri asia kuin mistä ”hyvän muutoksen” -kysymyksen vastauksissa puhuttiin. Tässä esimerkissä sekä isä että äiti muuttuisivat puhettavan mukaan ”turvallisiksi”, jos äiti vastuullisena ”huomioisi lasta enemmän”. Vastauksessa

on nähtävissä myös yhteys psykososiaalisen diskurssin ja kiintymyssuhdeteorian mukaiseen puhetapaan (vrt. Vuori 2001), sillä lapsen ja äidin suhde on keskiössä ”turvallisen” ratkaisun löytämisessä. Tämä yhteys psykososiaaliseen on nähtävissä myös lapsen ikäsidonnaisen kehityksen kautta, sillä kuvauksen lapsi on vielä vauvaiässä²⁴ ja juuri tuolloin kehityspsykologian kautta kuvataan äiti-lapsisuhteen olevan lapsen tärkein, perusturvallisuutta tuottava suhde.

6.2 Isän kutsuminen perheeseen

Äidin vastuullisuuden kuvaukset hallitsivat aineistoa, mutta etsin noista kuvauksista myös aiemmissa tutkimuksissa esiintynyttä puhetapaa, jossa isää kutsutaan mukaan perheeseen (ks. Vuori 2001, 151 & Eräranta 2007b, 86). Isän perheeseen ”kutsuminen” on Vuoren (2001) mukaan jaetun vanhemmuuden diskurssin kautta puhumista (vrt. äiti itsestäänselvästi huolehtija) ja oletin siis tuota puhetapaa esiintyvän myös tässä aineistossa. Yllätyin isiä kutsuvien tekstien vähäisyydestä, sillä löysin niitä 128 äidin vastuun kuvausten joukosta vain viisi. Seuraavissa näytteissä esitetään kaksi löytämistäni viidestä isää mukaan kutsuvasta tekstistä.

Näyte 2. Kuvaus 25. (lapsi asuu äidin kanssa) poika

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Äidin jaksamisessa olisi tapahtunut parannusta, mikä ilmenisi esim. niin, että äiti kykenisi työhön. Perheen sosiaalinen verkosto laajenisi ja lapsen ja isän tapaamiset lähtisivät käyntiin. Tuolloin ei enää tukiperhettä ehkä tarvittaisi.

Näyte 3. Kuvaus 34 (lapsi asuu äidin kanssa) poika

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Äidin mielenterveysongelmat ja puutteet kodin hoitamisessa ja lapsen tarpeisiin vastaamisessa

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Isä ottaisi enemmän vastuuta lapsen asioista.

Kuten näytteissä 2 ja 3, kaikissa viidestä isää mukaan kutsuvasta kertomuksesta lapsi asui äidin kanssa ja neljässä niistä lapsi oli poika. Vaikka isää mukaan kutsuvia kertomuksia onkin näin vähän, voi tämä äidin kanssa asuminen ja lapsen sukupuoli (poika) viitata psykososiaaliseen ”jaetun vanhemmuuden diskurssiin”, jossa isän osallistuminen perheeseen liittyy isän erityisiin tehtäviin lapsen (varsinkin pojan) kehityspsykologian sekä kiintymyssuhdeteorian mukaisessa kehityksessä (vrt. Vuori 2001). Tämän samaisen diskurssin kautta voi tulkita myös *isän mukaan kutsumisen täydellistä puuttumista* ydinperheitä koskevissa kertomuksissa, sillä psykososiaalisen diskurssin mukainen isän tehtävä ei vaadi isältä samanlaista aktiivista osallistumista kuin äidiltä. Isälle riittää

²⁴ En paljasta näytteissä lasten tarkkoja ikä mahdollisten tunnistettavuuteen viittaavien yksityiskohtien suojaamisen vuoksi.

siis pelkkä läsnäolo ja jos isää kutsutaan mukaan perheeseen, tuo kutsuminen on usein vapaaehtoista (emt.).

Pelkkä viiden isän mukaan kutsumisen kertomuksen löytäminen tuskin kuitenkaan selittää täysin sidonnaisuutta psykososiaaliseen, mutta tuo sidos tulee erityisen näkyväksi, kun sukupuolia verrataan keskenään samankaltaisissa tilanteissa. Seuraavassa näytteessä (näyte 4) kerrotaan lapsesta, joka asuu isän kanssa ja näyte siis tarjoaa mahdollisuuden (jota ei käytetä) edellisten ”isää mukaan kutsuvien” näytteiden kaltaiselle äidin mukaan kutsumiselle.

Näyte 4. Kuvaus 162. (lapsi asuu isän kanssa)

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Lapsi kehittyisi iän mukaisesti. Vanhemmat pystyisivät vastaamaan lapsen tarpeisiin paremmin.

Äitiä ei kuitenkaan yhtä kertomusta lukuun ottamatta aineiston kertomuksissa ”kutsuttu mukaan” samalla tavoin kuin isää (näyte 4), vaan yksinhuoltajaisien kohdalla puhuttiin lähes poikkeuksetta sukupuolineutraalista ”vanhemmuudesta”, jonka tulkitsin lukijana tarkoittavan molempia vanhempia. Näytteen 4 kertomuksessa ei myöskään mainita lapsen asuvan isän luona, vaan asumistilanne käy ilmi vastauksesta toiseen (valikko)kysymykseen. Tällainen isän subjektiivuden häivyttävä puhetapa toistui myös muissa yksinhuoltajaisien tarinoissa, kuten näytteen 5 tekstissä.

Näyte 5. Kuvaus 75. (lapsi asuu isän kanssa)

12.) *Avohuollon kommentointia:* Lapselle järjestetty perhetukikeskuksen avotyötä, joka tukee lapsen koulutehtävien tekoa ja järjestää muita vapaa-ajan harrasteita lapselle. Lisäksi työskentelyä on vanhempien kanssa erityisesti kasvatukseen liittyvissä ongelmissa.

Näytteessä 5 toistetaan näytteen 4 kieltä, eli isän ja lapsen asumista kahdestaan ei tuoda tekstissä millään tavalla julki ja puhe liikkuu sukupuolettomasti vanhemmuuden ympärillä. Tämä voi viitata siihen, että äidin vanhemmuus nähdään isää vahvemmin itsestäänselvytenä (vrt. Vuori 2001). Teksti voi myös vaihtoehtoisesti liittyä siihen, että isästä puhutaankin äitikeskeisen puheen tavoin siten, että isää vanhempana kuvataan monikossa (vrt. Kuronen & al. 2004, 6 – 7). Tuolloin teksti puhuisikin toisin eli isää vastuuttavasti. Aineiston kattavan äitikeskeisyyden kautta on kuitenkin todennäköisempää, että isän kanssa asuvista lapsista puhuttaessa äiti otetaan itsestäänselvytenä mukaan lapsen vanhemmuuteen kuin että isästä puhuttaisiin monikossa sanalla ”vanhemmat”. On myös mahdollista, että äidit myös osallistuvat enemmän lastensa elämään asumisjärjestelyistä riippumatta ja olenkin tarkastellut tätä isän ja äidin vastuun sukupuolittuneen jakautumisen sekä

velvoitteiden esittämisen tapaa seuraavassa alaluvussa uupumisen ja jaksamisen (velvoitteen) teemojen kautta.

6.3 Uupunut äiti

Kaikista löytämistäni teemoista teksteissä käsiteltiin eniten uupunutta äitiä (taulukko 22, N=43), jonka ensisijaisena tehtävänä esitettiin perheen tilanteesta ja ongelmista huolehtiminen. Tällainen äidin uupumisen kuvaus on muun muassa Marja Kurosen ja Tiina Hokkasen (2008, 37) mukaan äitierityistä väsymyspuhetta, joka näyttäytyy kulttuurisesti jaettuna äidin hoivavastuuseen liittyvänä diskurssina. Äidin jaksaminen on ollut keskusteluissa läsnä myös vanhemmuuteen liittyen (mm. Lammi-Taskula & Salmi 2008) ja tutkimuksissa on todettu äitien myös raportoivan huolta jaksamisestaan isää enemmän. On siis perusteltua olettaa, että jaksamispuhe on tavalla tai toisella kulttuurisesti jaettua ja siten myös yleistä. Seuraavassa taulukossa esitetään jaksamiskuvausten määrä tämän tutkimuksen aineiston teksteissä.

Taulukko 19. Jaksamattomuus-/uupumuskuvaukset tekstiaineistossa

Äidin jaksaminen/uupumus	43
Isän jaksaminen/uupumus	1
Molempien vanhempien jaksaminen	6 (3 päihteet, 2 adoptio, 1 halusi itse tukea)
<i>Yhteensä</i>	<i>50</i>

Taulukossa 19 on eritelty uupumiskuvausten esiintymismäärät tekstiaineistossa ja siitä on selkeästi nähtävillä, että uupumis- ja väsymyspuhe liitetään useimmiten äitiin. Seuraava aineistonäyte kuvaa yhtä ”jaksamatonta” äitiä.

Näyte 6. *Kuvaus 10.* (uusperhe, äidillä uusi puoliso, jolla myös lapsia)

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Äidin jaksaminen, perheristiriidat ja huoli lapsen ajoittaisesta aggressiivisuudesta sekä siitä, saako tarvitsemansa terveydenhuollon.

Näytteessä 6 kuvataan perheen ongelmia ensin äidin jaksamisen kautta, jolloin siis tarjotaan äidille sekä jaksamisvelvoite että ensisijainen vastuu jaksamisesta. Seuraavana ongelmana nähdään ”perheristiriidat”, jolle ei tarjota lainkaan toimijaa. Ristiriidat ikään kuin vain ”tapahtuvat” perheelle, toisin kuin lapsen aggressiivisuus, jolle määritetään toimijaksi lapsi. Seuraava näyte 7 sen sijaan tarjoaa toimijuuden tekstin jokaisessa osassa (äidille ja lapselle) ja tuota toimijuutta selitetään lisää yksinhuoltajuudella ja lapsen vilkkauksella.

Näyte 7. Kuvaus 74.

7.) Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli: Äidin jaksaminen yksinhuoltajana sosiaalisen verkoston ollessa heikko.

10.) Kysymys on muusta lapseen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta: Lapsi on vilkas ja vaatii paljon voimavaroja äidiltä, joka väsy helposti eikä saa muita asioita hoidettua (koulu) lapsen hoidon lisäksi.

Sekä näytteessä 6 että näytteessä 7 toistetaan myös kyselyn aiempien kysymysten sanoja. ”Jaksamattomuus” on muotoiltu sanoiksi ”äidin jaksaminen” ja samalla jaksamattomalle on tuotettu sukupuoli ja toimija eli äiti. ”Perheristiriidat” -sana on myös peräisin kyselylomakkeesta, mutta toisin kuin jaksamattomuudelle, ”perheristiriidoille” ei ole tuotettu erityistä tekijää. Ristiriidat jäävät siis koko perheen asiaksi. Seuraavassa aineistonnäytteessä 8 kuvataan sekä äitiä että isää, mutta ainoastaan äitiyttä tuotetaan jaksamisen velvoitteen kautta ja vaikka viesti on sama kuin aiemmissa näytteissä, ei kieltä ole tässä näytteessä lainattu kyselylomakkeesta.

Näyte 8. Kuvaus 41.

7.) Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli: Äidin väsyminen ja mielenterveysongelmat. Biologisen isän päihteiden käyttö ja mielenterveysongelmat.

Näytteessä 8 sekä äiti että isä esitetään omistusmuodoissa (äidin, isän), mutta äidin omistukseen tarjotaan väsyminen, kun isä omistukseen annetaan päihteiden käyttö. Väsyminen – kuten olen jo monissa yhteyksissä todennut – viittaa hoivavastuuseen perheestä (ks. Kuronen & Hokkanen 2008), toisin kuin päihteiden käyttö, joka viittaa jonkintasoiseen valintaan ja tekemiseen (”käyttö”). Samoin näytteen 9 tekstissä äidistä käytetään omistusmuotoa ja äidin omistukseen tarjotaan sairastuminen. Näytteessä isä on kuitenkin toiminut eli jäänyt kotiin. Maarit Alasuutari (2006, 82 – 83) on löytänyt isien ja äitien haastattelupuheista samansuuntaisia puhetapoja ja hän toteaa äitien ja isien roolien jakautuvat siten, että isän kulttuurinen kehys on toimia, kun taas äidin rooli kuvautuu passiivisempänä ja lapsilähtöisempänä. Äiti siis on läsnä ja hoivaa lapsen tarpeista käsin, kun taas isä toimii ja suunnittelee toimintaansa aktiivisena toimijana. Sama isälle tarjottu toimijuus toistuu näytteessä 10, jossa isän alkoholinkäytöstä (toiminnasta) kuvataan olevan seurauksia (”johtuen”) lapselle.

Näyte 9. Kuvaus 23.

7.) Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli: Äidin sairastuminen synnytyksen yhteydessä. Molemmilla vanhemmilla mielenterveyden ongelmia. Nuori isä jäänyt kotiin yksin vastasyntyneen kanssa.

Näyte 10. Kuvaus 48.

7.) Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli: Huoltajan (isän) alkoholinkäytöstä ja masennuksesta johtuen lapsen kasvuolot vaikeat.

Näissä aineistonäytteissä (9 ja 10) mielenkiinnon kohteena on myös kieli jota *ei käytetä* (vrt. diskursseista Keskinen 2005, 95 & sukupuolesta puhuminen Vuori 2001, 85) eli tässä tapauksessa isän uupumisen ja väsymisen kuvaukset. Näytteessä 9 aloitetaan ”pääasiallisen huolen” kuvailu äidin sairastumisesta eikä suinkaan isän vaikeuksista jaksaa vaikeassa tilanteessa, kuten näytteissä 6 – 8 tehtiin kuvailla äitiä. Isää ei avuntarvitsijana rakenneta lainkaan jaksamattomuuden kautta vaan isäkuva muodostetaan kriisin kohdanneen (nuoren) isän tarinana (vrt. Eräranta 2007, 95). Näytteessä 10 isän vanhemmuus ei ole yhtä lailla kriisitarinan sävyttämä ja siinä kerrotaan myös isän alkoholikäytöstä, joka viittaa valintapainotteiseen toimijuuteen (kuten näytteessä 8). Isä on siis kuvauksessa sekä tekijä (alkoholia käyttävä) että sairas, mutta hänen ei oleteta jaksavan. Ikävänä seurauksena isän ”käytöstä” ja sairaudesta näyttäytyvät lapsen vaikeat kasvuolot (kausaalisuhde vahvistetaan sanalla ”johtuen”). Tämä kausaalisuhde liittyy erityisesti sukupuoleen, sillä samansuuntainen kausaalisuhteen rakentaminen puuttui äidin ongelmia kuvailevista kertomuksista. Kausaalisuhde äidin kohdalla kulki (jos lainkaan) lapsesta äitiin, kuten näytteessä 7 todetaan: ”lapsi on vilkas ja vaatii paljon voimavaroja äidiltä, joka väsyy helposti...”.

Sukupuolittuneita ilmiöitä olivat myös 23 yksinhuoltajaisän kertomuksista puuttuneet jaksamattomuuskuvaukset. Ainoastaan yhden isän osalta mainittiin: ”*tukiperhe auttaa isää jaksamaan yksin pojan kanssa*” ja ratkaisuna ongelmaan nähtiin, että: ”*lapsi saisi tavata äitiään säännöllisesti, kun äiti on ensin hoitanut alkoholiongelmansa pois*” (kuvaus 63). Tämä kuvaus siis tuotti sukupuolia toisin ja sen ollessa ainoa isän jaksamattomuutta kuvaileva (ja äitiä mukaan kutsuva) kertomus, se toikin juuri sukupuolen erityisen näkyvästi esille. Huomasin lukijana tämän toisin puhumisen heti ensimmäisellä lukukerralla. Isän jaksamattomuudesta kerrottiin siis vain kerran, mutta vastaavasti äidin jaksamisesta tai uupumisesta puhuttiin 43 tarinassa. Seuraavassa aineistonäytteessä 11 äidin jaksaminen ja vastuu perheestä käy ilmi vasta kyselylomakkeen tekstin edetessä.

Näyte 11. Kuvaus 95.

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Huoli vanhempien kovaäänisestä riitelystä ja huonosta kielenkäytöstä ja huutamisesta lapsille.

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Perhe saisi uuden asunnon, äiti töitä tai koulupaikan, vanhempien välit olisivat paremmat ja äiti ottaisi enemmän tukea vastaan, esim. avotyötä.

9.) *Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* Huoli on lähinnä vanhempien välisestä suhteesta ja jaksamisesta.

12.) *Avohuollon kommentointia:* Isä ja lapset hyötyvät perhetyöstä, äiti mielenterveystoimiston tuesta, lapset päivähoidosta. Äidin toivotaan ottavan lisää tukea vastaan, esim. avotyötä.

Näytteessä 11 ilmoitusten pääasiallista kohdetta ja huolta kysyttäessä työntekijä esittää huolensa vastuuttamalla molempia vanhempia. Vastaus voi myös olla poimittu tietojärjestelmästä (ks. Kääriäinen 2007) ja ensisijaiseksi huoleksi on tuolloin merkitty tietojärjestelmässä oleva viimeisimmän lastensuojeluilmoituksen syy. Sukupuolittunut teksti alkaakin avautua vasta kysymyksessä 8, jonka kohdalla työntekijä kertoo millaiseksi haluaisi perheen tilanteen muodostuvan. Työntekijä toivoo uutta asuntoa ”perheelle” ja parempia välejä ”vanhemmille”, mutta kiinnittää erityistä huomiota juuri äidin tilanteeseen, jonka työntekijä toivoo ”saavan töitä tai koulupaikan” ja ”ottavan enemmän tukea vastaan”. Puhuttaessa tuen vastaanottamisen toiveesta tullaan vääjäämättä puhuneeksi myös tuen tarpeesta, jonka olen jo aiemmassa pohdinnassani liittänyt äidin jaksamattomuuteen. Jaksamattomuus käy ilmi myös tästä näytteestä, mutta sille ei määritellä toimijaa. Luettaessa tekstiä kokonaisuutena, voi kuitenkin ymmärtää kysymyksen 12 huolen liittyvän juuri äidin jaksamiseen, sillä työntekijä ”toivoo” kahteen otteeseen äidin ottavan tukea vastaan (kysymykset 8 ja 12). Tällaisia näennäisesti molempia vanhempia vastuuttavia tekstejä löytyi aineistosta useita. Niille oli yhteistä, että avokysymykseen 7, ”ilmoitusten pääsiällinen kohde ja huoli”, oli vastattu sukupuolineutraalisti ja asiakirjamaisesti, mutta myöhemmin niissä kysymyksissä, joissa kysyttiin sosiaalityöntekijän omia tulkintoja tilanteesta, vastauksista löytyikin äitiä eri tavoin vastuuttavia kuvauksia (vrt. Kivipelto 2004 & Kääriäinen 2007).

Vastuun ja jaksamisen sukupuolittuneeseen jakautumiseen liittyvät myös ne erilaiset tavat, joilla vastuun ottamisesta puhutaan isien ja äitien kohdalla. Seuraavassa näytteessä 12 kerrotaan tilanteesta, jossa äidillä on vaikeuksia ja isä huolehtii lapsesta. Puhetapa on kuitenkin hyvin erilainen kuin äidin vastuun tarinoissa, joissa äiti nähdään itsestäänselvyytenä lapsesta vastuullisena.

Näyte 12. Kuvaus 315.

7.) *Ilmoitusten pääsiällinen kohde ja huoli:* äiti lääkkeiden väärinkäyttäjä. isä otti vastuun lapsesta, mutta äiti hääriä taustalla voimiensa mukaan ja sekoittaa isän ja lapsen elämää

12.) *Avohuollon kommentointia:* lapsen synnyttyä kävi ilmeiseksi, että äiti ei kykene huolehtimaan lapsestaan.

Näytteessä 12 äiti on toimijana ”käyttäjä”, tässä tapauksessa lääkkeiden väärinkäyttäjä eli itsenäinen toimija (vrt. isän alkoholinkäyttö). Äidin toimijuutta ei kuitenkaan esitetä hyväksyttynä valintana vaan myöhemmin todetaan, ettei ”äiti kykene” huolehtimaan lapsestaan. Isä on tässä tapauksessa

siis toiminut vastuullisesta ja kertomuksessa kuvaillaan isän ”ottaneen” vastuun lapsesta. Isän vastuuta ei kuitenkaan millään tavalla rakenneta itsestäänselvyydeksi, kuten äidin vanhemmuuden kohdalla edellisissä näytteissä ja isän tekemä ”ottaminen” onkin siten vapaaehtoista ja rakentaa ”hyvän isän” tarinaa (vrt. Eräranta 2007b). Äitiä rakennetaan näytteessä kuitenkin myös jaksamisen kautta, sillä äidin kerrotaan ”hääräävän taustalla voimiensa mukaan” ja vieläpä jatketaan tuon häärämisen ”sekoittavan isän ja lapsen elämää”. Tässä kuvauksessa äidin jaksaminen siis näyttäytyykin negatiivisena, sillä vastauksista on pääteltävissä, että jos äiti ei jaksaisi, hän ei myöskään ”sekoittaisi”.

Jaksamis- ja uupumuspuhe näyttää siis tulosten perusteella olevan kulttuurisesti jaettua, mutta mielenkiintoisena lisänä todettakoon, että aiemmin esittämissäni tilastollisissa tarkasteluissa jaksamattomuus ei kuitenkaan ollut yhteydessä vanhemmuuden onnistumiseen eli hyvä vanhemmuus -summamuuttujaan. Tämä siis viittaisi kulttuurisesti jaettuun jonkintasoiseen jaksamattomuuden hyväksymiseen ja sen näkemiseen vanhemmuuteen kuuluvana (vrt. Lammi-Taskula & Salmi 2008) eikä niinkään puutteena tai epäonnistumisena.

6.4 Kuolleen äidin vastuu

Löysin aineistosta erityisen vastuuta kuvaavan diskurssin, jota käytettiin nimenomaan silloin, kun perheen äiti tai isä oli kuvausten mukaan kuollut. Tämä havainto oli puhtaasti empiirinen, sillä en ollut löytänyt vastaavanlaisen puhettavan teoreettista kuvausta mistään aiemmin lukemastani tutkimuksesta tai teoriasta. Perheitä, joissa joko isä tai äiti oli kuollut, ei ollut aineistossa monia (N=11), mutta tulkitsin tämän löydöksen merkittäväksi, sillä löysin noista kuvauksista yhtenäisiä puhetapoja. Seuraavassa taulukossa esittelen yhteenvedon näistä diskursseista.

Taulukko 20. Vastuidiskurssit isän tai äidin kuoleman jälkeen

Kuolleen äidin vastuu	3
Kuollut äiti ja äitipuolen vastuu	1
Kuollut isä ja äidin vastuu	3
Muu	4
<i>Kuolemaperheitä yhteensä</i>	<i>11</i>

Taulukon 20 tiivistelmä on jo itsessään teoreettisesti merkittävä havainto. Jopa kolmessa tarinassa äidille tarjottiin vielä hänen kuolemansakin jälkeen vastuu perheen tilanteesta. Kuolleelle isälle ei

tarjottu samankaltaista vastuuta yhdessäkin tarinassa. On myös merkittävää, että yhdessä tarinassa vastuu oli siirretty kuolleelta äidiltä uudelle äitipuolelle ja että äiti oli vastuussa myös kaikissa isän kuolemaa käsittelevissä tarinoissa. Teoreettisesti ja aiemmin esittämiäni tulosten valossa havaitsin kuolemaa käsittelevistä kertomuksista myös erityisen toisen vanhemman kuoleman jälkeisen riittämättömän vanhemmuuden kuvaukset, jota käytettiin sekä yksinhuoltajiksi jääneistä isistä että äideistä. Kuoleman yhteydessä ei siis käytetty muissa aineiston kuvauksissa usein toistuvaa jaksamattomuusdiskurssia. Analysoin seuraavaksi näitä äidin tai isän kuolemasta kertovia kuvauksia verraten eri sukupuolista puhumisen tapoja keskenään. Aloitan kahdella näytteellä, joissa kuolleelle äidille tarjotaan vastuu perheen nykytilanteesta.

Näyte 13. Kuvaus 15.

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Äidin kuolema

9.) *Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* Lapsen äiti kuollut, tytär vailla äidin tukea. Tytöllä murrosiän vaikeudet.. Äidin kaipuu

12.) *Avohuollon kommentointia:* Tukihenkilöltä nuori kokee saaneensa apua ja tukea

Näyte 14. Kuvaus 26.

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Äidin kuoleman vaikutus tyttäreen ja isään, joka sairaana jäi tyttären yksinhuoltajaksi.

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Hän asuu yhdessä isän kanssa eikä tarvitse huolehtia ikäänsä kuulumattomista asioista ja äidin poismeno on käsitelty terapiassa.

9.) *Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* Äidin kuoleman aiheuttaman trauman käsittely ja vaikutus

12.) *Avohuollon kommentointia:* Äidin kuoleman jälkeen tutun perheen tukiperheeksi saaminen ja perheessä käynyt perhetyö erittäin tärkeä tuki arjessa.

Näytteissä kuvaillaan tilanteita, joissa tytär kaipaa kuollutta äitiään. Nämä ensisilmäyksellä varsin inhimilliset kuvaukset asettuvat uuteen valoon, kun niitä verrataan kuvauksiin perheistä joissa isä on kuollut. Jouduin näiden kuvausten löytämiseksi tarkastelemaan perhemuoto-valikkokysymystä, jossa oli tarjottu vaihtoehto ”kuolemaperhe”, sillä itse kuvauksissa isien kuoleman merkitystä ei käsitelty. Seuraavan kaksi näytettä ovat kertomuksia perheistä, joissa isä on kuollut.

Näyte 15. Kuvaus 123 (isä kuollut).

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Koulunkäyntivaikueudet, rikokset, poissaolo kotoa, epämääräinen kaveripiiri

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Jatkaa opiskelua

9.) *Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* Haluaa äidiltä enemmän jämäkkyyttä ja tukea.

Näyte 16. Kuvaus 182 (isä kuollut).

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Äiti: Toivoo päivähoitopaikkaa lastensuojeluperustein.

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Oppii kielellisiä taitoja, äidin hoidollisuus luotettavampaa

9.) *Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:*

Päivähoitopaikasta ollaan saatu tukea pojan kehitykseen ja pidettyä kontrollia perheestä.

Näytteistä 15 ja 16 on havaittavissa äidin ja isän kuolemakertomusten eroavaisuus. Isän kuoleman kertomuksissa isää ei nimittäin mainita lainkaan. Tämä seikka näyttäytyy siis selvästi vaikka molempien isän kuoleman kertomusten lapsi on poika ja siten muun muassa kehityspsykologisen tiedon kautta juuri näissä näytteissä olisi loogista kuvailla isän menetystä (vrt. Eräranta 2007b). Toisaalta näytteiden 13 ja 14 kuvauksissa äidin kuoleman merkitys ja äidin tuen puuttuminen kerrotaan nimenomaan tytön kohdalla, joten voi olla, että tytär-äitisuhteen kohdalla kehityspsykologisen tiedon mukainen äidin erityisasema tulee näkyväksi (vrt. Vuori 2001). Isä kuitenkin puuttuu eikä isästä puhuta ja tämä havainto on jo aiemmin havaitsemani äidin vastuun diskurssin vahvistaja. Tuota samaista diskurssia vahvistaa myös seuraavan näytteen tarina, jossa äidin kuoltua vastuu on annettu äitipuolelle.

Näyte 17. Kuvaus 108.

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Nuoren osallistuminen rikolliseen toimintaan, kotona aggressivisuutta, koulussa levottomuutta.

9.) *Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* Isä on vankilassa eikä pysty osallistumaan lapsen arkeen riittävästi. Isän vanhemmuus ei ole riittävä. Äitipuolen auktoriteetti ei ole riittävä.

10.) *Kysymys on muusta lapseen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* isän vankilaan joutuminen sekä myös äidin aiemmin tapahtunut kuolema

Näytteessä 17 mainitaan äidin aiemmin tapahtunut kuolema, mutta sitä edeltävistä näytteistä poiketen ei nosteta kuvauksessa lapsen pääasialliseksi ongelmaksi vaan se mainitaan ainoastaan kuvauksen lopuksi ”tapahtuneena”. Tein kuitenkin tämän äidin vastuun diskurssia vastaan puhuvan kuvauksen kohdalla havainnon äitipuolen maininnasta. Tämä oli merkityksellistä siksi, että uusperheiden uusien vanhempien kuvaukset puuttuivat suurimmasta osasta kuvauksia - niissäkin tapauksissa, kun perhe oli valikkokysymyksessä määritelty uuden perheeseen tulleen vanhemman uusperheeksi. Onkin siis huomionarvoista, että äitipuoli on tuotu esiin juuri tässä kuvauksessa, jossa äiti on poissa (kuollut) ja jossa biologisen äidin vastuuta ei nosteta esille. Äitipuoli siis näyttääkin saaneen äidin vastuun ja siten vastuu on siis osittain (vaikkakin riittämättömänä) pysynyt naisella.

Äidin vastuun diskurssin lisäksi löysin kuoleman kohdanneiden perheiden kuvauksista myös toisen, molempia sukupuolia kuvailevan diskurssin. Tämä jo valikkokysymyksissä (ks. kvantitatiivinen analyysi) esille tullut vanhemmuuden kuvaamisen tapa liittyi riittämättömään vanhemmuuteen. Näytteissä ei siis muun aineiston tapaan puhuttu yksin jääneen vanhemman jaksamattomuudesta vaan esille tulivat ennemminkin riittämättömyyttä ja/tai kykenemättömyyttä käsittelevät kuvaukset. Näistä riittämättömyyskuvauksista esimerkkeinä jo esitetyistä näytteistä muun muassa: ”*haluaa äidiltä enemmän jämäkkyyttä ja tukea*” (näyte 15), ”(hyvä muutos olisi, että) *äidin hoidollisuus (olisi) luotettavampaa*” (näyte 16), ”*isän vanhemmuus ei ole riittävää*” ja ”*äitipuolen auktoriteetti ei ole riittävää*” (näyte 17).

Suvi Keskinen (2005, 303) on löytänyt samankaltaisen ”traumatisoitumisen heikentämän äitiyden” puhutavan perheneuvolatyöntekijöiden tavoista kuvata väkivallan ja äitiyden yhteyttä. Näissä Keskinen havaitsemisissa kuvauksissa työntekijät rakensivat kuvaa äidistä, jonka väkivallan seurauksena traumatisoituminen aiheutti vakavaa heikentymistä hänen kyvyssään huolehtia lapsista. Tämä puhetapa muistuttaa hieman riittämättömän vanhemmuuden kuvauksia äidin tai isän kuoleman yhteydessä ja sen erityisyyden tekee erottuvaksi myös jaksamattomuuden kuvausten puute näissä kertomuksissa. Voi siis olla, että kumppaninsa menettäneet vanhemmat nähdään tuon menetyksen trauman kautta vanhemmuudessaan heikkoina. Ero Keskinen havaitsemaan puheeseen on kuitenkin se, että riittämättömän vanhemmuuden kautta kuvaillaan tämän tutkimuksen kertomuksessa sekä trauman kohdanneita isiä että äitejä.

6.5 Väkivaltakuvaukset

Nostin väkivallasta puhumisen tässä tutkimuksessa omaksi teemakseen yhtäältä sekä väkivaltadiskursseista aiemmin kirjoitetun teoreettisen tutkimustiedon että aineistosta nousseiden empiiristen havaintojen pohjalta. Aiemmin esittämäni tilastollisen tarkastelun mukaan perheistä 85 oli määritelty kokevan *perheväkivaltaa* vähintäänkin vähän (ks. taulukko 18). Tuo määrä on 26% kaikista kyselyyn vastanneista ja 44% kyseiseen perheväkivaltaa määritelleeseen kysymykseen vastanneista. Tekstiaineistoja oli määrällisiä tuloksia vähemmän (N=216) ja myös väkivaltakuvausta oli teksteissä vähemmän (N=43), mutta suhteessa perheväkivaltaa koskevia kuvauksia oli teksteissä lähes yhtä paljon kuin tilastollisen muuttujan vastauksissa (20%). On kuitenkin huomionarvoista, että olen tarkastellut tilastollisesti muuttujaa, jossa pyydetään

arvioimaan nimenomaan ”perheväkivaltaa”, kun taas teksteissä laskin kaikki väkivaltakuvaukset. Seuraavassa taulukossa on eritelty väkivaltakuvaukset tekijöineen.

Taulukko 21. Väkivaltakuvaukset tekstiaineistossa²⁵

Väkivalta ilman tekijää	22 (joista 12 vastuuttaa äitiä perheen ongelmista)
Isä väkivallan tekijänä	14
Äiti väkivallan tekijänä	3
Lapsi väkivallan tekijänä	4
<i>Väkivalta yhteensä</i>	<i>43</i>

Taulukon 21 luvuista voi heti päätellä jo alustavasti alaluvun päätteeman, joka on sukupuolineutraalin ja väkivallan tekijän piilottavan puhettavan analysointi. Jopa puolet väkivaltakuvauksista oli nimittäin kirjoitettu ilman minkäänlaista mainintaa tekijästä. Noista tekijää mainitseemattomista kuvauksista puolet vastuuttivat äitiä perheen ongelmista muun muassa äidin jaksamattomuuden sekä äidin ja lapsen puutteellisen vuorovaikutuksen kautta. Mukana oli myös kuvauksia, joissa mainittiin ”hyvänä muutoksena vuoden päästä” toive siitä, että äiti jättäisi miehensä (lasten isän). On myös huomionarvoista, että niissä kuvauksissa, joissa isä oli mainittu väkivallan tekijänä, ei kuitenkaan yhdessäkään mainittu ”hyvänä muutoksena vuoden päästä” isän väkivallan tekojen loppumista vaan puhe liikkui myös noissa kuvauksissa äidin vastuun ympärillä. Analysoin seuraavissa alaluvuissa aineistonäytteitä tarkastelemalla ensin tekijän piilottavia näytteitä, jonka jälkeen siirryn jälleen jo monissa yhteyksissä havaitsemani äidin vastuun diskurssin tarkasteluun.

6.5.1 Näkymättömät väkivaltaiset isät

Aineiston 43 perheväkivallan maininneesta kuvauksesta 22 ei mainittu tekijää lainkaan. Keskitynkkin tässä luvussa avaamaan noita tekijän piilottavia kuvaamisen tapoja. Olen valinnut alaluvun otsikoksi ”näkymättömät väkivaltaiset isät”, sillä suurimmasta osasta kertomuksia on rivien välistä luettavissa äidin ja lapsen pakoilu pois kotoa (isän luota) ja olen aiemman tutkimuksen kautta tietoinen siitä, että miehet tekevät suurimman osan perheväkivallasta (ks. Husso & Virkki 2008). Toisaalta en oleta väkivallan olevan nimenomaisesti miesten essentialistinen tai muulla

²⁵ En ole laskenut taulukon 26 lukuihin mukaan seksuaalisen hyväksikäytön kuvauksia, joita oli tekstiaineistossa 6. Olen rajannut seksuaalisen hyväksikäytön kuvausten analyysin pois tästä tutkimuksesta, mutta maininnan arvoista lienee että hyväksikäyttötarinoiden yhteydessä mainittiin tekijäksi yleensä isä tai joku muu miespuolinen henkilö. Äiti ei ollut tekijänä yhdessäkään noista kuudesta hyväksikäyttökuvauksesta eikä äitiä myöskään vastuutettu niistä.

tavoin ”sisäsyttyinen” ominaisuus ja palaankin tähän keskusteluun myöhemmin luvussa 8. Tässä tulosten analyysin yhteydessä en ole kuitenkaan valinnut miesten tekemän väkivallan problematisoinnin käsittelyä, sillä empiirinen aineisto puhuu omasta puolestaan eikä ole syytä olettaa näytteiden väkivallan olevan naisten tai lasten tekemää. Tehdessäni tämän miesten tekemää väkivaltaa käsittelevän valinnan, haluan myös tehdä toisin kuin näytteissä esitetyissä teksteissä – haluan siis tehdä tekijän näkyväksi.

Näytteessä 18 kerrotaan vastauksena kysymykseen ilmoituksen pääasiallisesta kohteesta ja huolesta, että huolena on ”perheväkivalta aikuisten välillä”, mutta ”hyvän muutoksen” kysymyksessä perheväkivaltatilannetta ei enää kommentoida.

Näyte 18. Kuvaus 32.

6.) *Muu asuinperhe, kuvaa sitä lapsen kannalta:* lapsi asuu äitinsä kanssa perhetukikeskuksen perhekuntoutuksessa

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Puutteet lapsen perushoivassa ja huolenpidossa sekä perheväkivalta aikuisten välillä.

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Lapsen käyttäytymisessä ei esiintyisi enää toisten satuttamista, lapsi ei saisi raivokohtauksia rajoittamis- ja kieltämistilanteissa, lapsen ja äidin välinen vuorovaikutus ja luottamus äitiin olisi rakentunut vahvaksi.

10.) *Kysymys on muusta lapseen/nuoreen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* Lapsi on ylivilkas, oireilee tapahtuneisiin muutoksiin aggressiivisella käytöksellään satuttamalla sisaruksiaan, äitiään ja perhetukikeskuksen työntekijöitä.

12.) *Avohuollon kommentointia:* Perhe on saanut tukea perhekuntoutuksessa asumisen aikana kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyvissä asioissa, lasten mahdollisen psyykkisen hoidon tarvetta on kartoitettu, heidän arjen perusrhythmit ja rutiinit palanneet ja näin ollen käyttäytymisen rauhoittuminen asteittain lisääntynyt.

Näytteen 18 kuvaus liikkuu alusta lähtien lapsen ongelmassa ja näyttää kokonaisuutena keskittyvän lapseen sekä ongelmien esittelyssä että ratkaisuisaan. Näytteen tekstin sisäinen problemaattisuus nouseekin esiin luettelomaisesta maininnasta ”perheväkivalta aikuisten välillä”, jonka myötä koko teksti saa uuden merkityksen. ”Perheväkivallalle” ei määritellä tekijää vaan se mainitaan tapahtuvaksi ”aikuisten välillä” ikään kuin tuo ”aikuisten välisyys” tekisi tapahtumasta lasta koskemattoman. Jopa perhetukikeskuksessa asuminen perustellaan äidin (jota kuvataan kysymyksen 12 yhteydessä sanalla ”perhe”) puutteellisella perushoivalla eikä suinkaan kotona mahdollisesti esiintyvällä väkivallan uhalla. Suvi Keskinen (2005, 339) kuvailee vastaavaa diskurssia analysoidessaan perheneuvolatyöntekijöiden puhetta väkivaltaa kohdanneista naisista. Tuon diskurssin kautta lapsinäkökulma rakensi vanhemmat samanlaisiksi, eikä heidän välilleen tehty erottelua. Keskinen mukaan tuo vanhempien samanlaisuuden ja ”lapsen edun” kautta puhuminen saattoi piilottaa itse väkivallan ilmiön. Näin tapahtui myös monissa tämän aineiston kertomuksissa, joista näyte 18 oli vain yksi esimerkki. Lapsilähtöisyys, lapsen etu ja muut

Suomessa vakaan jalansijan saaneet lapsen asemaa korostavat perhetyön diskurssit (ks. luku 2) saattavat siis perheväkivaltatilanteissa toimia työntekijöiden kautta uhrin etua vastaan.

Toinen näytteestä 18 havaitsemani diskurssi liittyy kuvauksen kohteena olleen perheen ei-suomalaisuuteen. Valitsemani tekstiaineistossa tulostin kuvauksien yhteydessä maininnan siitä oliko perhe suomalainen vai ei-suomalainen, sillä halusin tarkastella myös kulttuurisidonnaisia puhetapoja. En löytänyt perheväkivallasta puhumisen osalta eroa suomalaisten ja ei-suomalaisten perheiden väkivaltakuvauksista, mutta tein havainnon erityisestä ”riittämättömään vanhemmuuteen” liittyvästä puhetavasta ei-suomaisia perheitä kuvattaessa. Myös näytteen 18 teksti paljastaa tuota puhetapaa, sillä äitiä ja perhettä kuvattiin puutteelliseksi vuorovaikutustaidoissa, kasvatuksessa ja vanhemmuudessa.

Seuraavissa kahdessa näytteessä (19 ja 20) kuvaillaan jälleen väkivaltatilanteita, joissa tekijä jätetään mainitsematta. Näytteen 19 kohdalla jätetään mainitsematta myös itse väkivalta, joten perheväkivalta näytteen tapauksessa on oma tulkintani kertomuksen tekstin kuvaileman tilanteen kautta.

Näyte 19. Kuvaus 145.

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Äiti ja lapset olleet parin kuukauden sisällä pariin otteeseen turvakodilla.

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Vanhempien keskinäiset välit olisivat toimivat.

Näyte 20. Kuvaus 204

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Perheessä ollut perheväkivalta tilanne, jolloin lapsi oli myös kotona.

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* perhe asuisi edelleen alueella, päivähoido sujuisi eikä olisi avohuollon tarvetta.

Nämä kaksi näytettä edustavat myös monia muita aineiston väkivaltakuvauksia. Niissä siis mainitaan perheväkivalta (tai jätetään mainitsematta, jolloin väkivalta jää tulkinnanvaraiseksi), mutta aihetta ei käsitellä missään myöhemmissä tekstikatkelmissä. Aineiston väkivallan tekijän piilottavat kertomukset (N=22) noudattelivat tätä kaavaa lähes poikkeuksetta. Kertomuksissa oli havaittavissa myös yhtenäinen tapa etsiä ratkaisuja (”mikä olisi hyvä muutos”) joko vanhemmuudesta, lapsen tilanteesta tai jostain arjen järjestelystä (esimerkkinä näyte 20, ”perhe asuisi edelleen alueella”). Seuraavassa näytteessä ”hyvä muutos” nähdään hieman eri tavoin, mutta sisällöltään myös tämä esimerkki noudattelee aiempien esimerkkien väkivallasta puhumisen tapaa.

Näyte 21. Kuvaus 125.

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* isän tapaamiset säännöllisiä ja turvallisia.

9.) *Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* huoli lähinnä vanhempien välinen väkivalta ja sen vaikutukset lapseen

Näyte 21 kuvaa tekstiä, jossa ilmoituksen pääasiallisen huolen kysymykseen ei ole vastattu. Kertomus alkaakin kuvauksella ”hyvän muutoksen” ennakoinnista, jossa mainitaan toive isän tapaamisten muuttumisesta säännöllisiksi ja turvallisiksi. Voi siis olettaa, että kuvaushetkellä isän tapaamiset eivät ole olleet säännöllisiä tai turvallisia. Kuvaus jatkuukin vastauksella vanhemmuuteen liittyvään kysymykseen, jossa kuvataan perheen tilannetta tarkemmin ja esitetään huolta ”vanhempien välisestä” väkivallasta ja sen vaikutuksesta lapseen. Oletettavasti näytteessä kuitenkin jätetään kertomatta isän tekemä väkivalta, jonka voi päätellä jo pelkästään siitä, että isän ja lapsen välisien tapaamisten osalta toivotaan ”turvallisuutta”. Äitiä ei kuvauksessa mainita lainkaan. Seuraava näyte on jälleen samansuuntainen eli perheväkivallalle ei määritellä tekijää ja ratkaisu löytyy työntekijän mielestä tällä kertaa vanhempien ”pääteettömyydestä”.

Näyte 22. Kuvaus 262.

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Poliisilta ilmoitus perheväkivallasta, ja samalla äiti hakeutunut perheneuvolaan, josta samansisältöinen ilmoitus.

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Vanhemmat pysyisivät pääteettöminä.

11.) *Erytystä lapseen liittyvä; positiivistakin voi mainita:* perheen ongelmat eivät ole lapseen liittyviä

Näytteessä 22 kuvaus aloitetaan mainitsemalla poliisilta tulleesta perheväkivaltailmoituksesta ja todetaan, että äiti on myös hakeutunut perheneuvolaan, josta on tullut samansisältöinen ilmoitus. Tämä toisten vastuullisten kautta kuvaamisen tapa etäännyttää itse työntekijän perheen tilanteesta ja siten myös vapauttaa mahdollisesta perheen tilanteen tulkitsemisen synnyttämästä vastuusta. Koska kaikki kyselyyn vastanneet työntekijät eivät välttämättä tunteneet perheitä henkilökohtaisesti, osa työntekijöistä saattoi vastata kyselyyn myös täysin asiakirjatiedon pohjalta (ks. raportti tutkimusprojektista, Heino 2007). Näytteen 22 mukainen itsen etäännyttämisen vastaustapa saattaa siis myös liittyä juuri siihen, ettei kyseessä oleva työntekijä tuntenut perhettä, mutta kuvaamisen tapa rakentaa joka tapauksessa perheväkivaltakuvausta sekä työntekijän vastuusta etäänntyneenä että jopa kyseenalaisena. ”*Ilmoitus perheväkivallasta*” on toteamus mahdollisesta tapahtumasta, jonka todentuminen jää tässä lyhyessä näytteessä käsittelemättä. Muutoin näyte noudattelee aiempien näytteiden ja muiden tekijättömien väkivaltakuvausten kaavaa, joissa perheväkivalta nimetään ”kohteena ja huolena”, mutta siihen ei muissa avovastausten teksteissä oteta kantaa. Tämän

kuvauksen ratkaisu löytyy vanhempien pysymisestä ”*päihteettöminä*”, jolla taas ei ole mitään tekemistä ilmoituksen pääasiallisen huolen eli perheväkivaltailmoitusten kanssa. Lopuksi näytteessä vielä mainitaan monista muistakin aineiston väkivaltakuvauksista löytämäni lapsen näkökulma, jonka osalta tässä todetaan, että ”*perheen ongelmat eivät ole lapseen liittyviä*”.

Kaikissa näytteissä väkivallan tekijää ei kuitenkaan piilotettu. Niistä 14 mainitsi isän väkivallan tai aggressiivisuuden ja 3 kuvauksessa väkivallan tekijä oli äiti tai äitiä epäiltiin väkivallan teosta. Nämä väkivaltakuvaukset olivat kuitenkin erityisen lyhyitä ja jos väkivallasta puhuttiin, se tuotiin esiin usein lyhyenä ja luettelomaisena mainintana eikä sitä avattu mainintaa laajemmin. Seuraavissa kahdessa näytteessä isä mainittiin väkivallan tekijänä.

Näyte 23. Kuvaus 68

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* uhka väkivaltaisen isän taholta poistunut ja vähentynyt huomattavasti

Näyte 24. Kuvaus 322

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Isän alkoholin käyttö, mielenterveys ongelmat ja aggressiivisuus

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Äiti olisi kokonaan päässyt irti väkivaltaisesta ja narsistisesta lapsen isästä.

Molemmissa näytteissä kerrottiin lyhyesti isän olevan väkivaltainen ja näytteen 23 tekstissä isän tuottaman ”*väkivaltaisuuden uhan*” poistuminen nähtiin ratkaisuna tilanteeseen. Tällainen väkivaltaisen isän väkivallan lopettamisen kautta kuvailtu ratkaisu oli aineistossa hyvin poikkeuksellinen. Suurin osa kertomuksista noudatteli joko aiemmin esittämäni tapaa nähdä ratkaisu kokonaan väkivallan ulkopuolisena (esim. päihteiden käytön lopettaminen, päivähoidon sujuminen) tai äidin vastuulla kuten näytteessä 24, jossa hyvänä muutoksena nähdään äidin irtautuminen väkivaltaisesta isästä. Toisaalta tällainen äidin lähtemisvastuuta korostava puhetapa tuottaa myös äidille toimijuutta ja siten voi olla käytännön tilanteissa naista voimaannuttava tekijä (ks. Keskinen 2005, 195). Jos aineisto olisi vaikkapa mielipideosaston kirjoitus tai jokin muu yleinen teksti, olisi tulkinta virkkeestä ”*äiti olisi kokonaan päässyt irti*” erilainen kuin tämän aineiston yhteydessä. Tämän tutkimuksen kyselyyn ovat vastanneet käytännön työntekijät ja siten tällainen naista väkivaltaisesta suhteesta lähtemisvastuun kautta vastuuttava puhetapa on ymmärrettävä erilaisessa, toimijuutta korostavassa kontekstissa.

6.5.2 Äidin vastuu isän tekemästä väkivallasta

Kuten muualla aineistossa, myös väkivaltakuvausten yhteydessä äidin ensisijainen vastuu perheestä tuli näkyväksi. Äidin vastuuta kuvailtiin muun muassa jaksamisen ja jo edellisessä alaluvussa käsittelemäni äidin ”lähtemisvastuun” kautta. Valitsin tekstiaineistojen yhteyteen myös tilastollisen muuttujan, jossa jokaisen tekstin yhteydessä mainittiin myös liittyivätkö ongelmat äitiin, isään vai molempiin (ks. väkivaltatarkastelu, taulukko 15). Olen valinnut tämän alaluvun aineistonäytteiksi kolme kuvausta, joissa ongelmat oli liitetty ensisijaisesti äitiin. Näytteessä 25 kuvaillaan tilannetta, jossa äiti ja lapsi ovat joutuneet pakenemaan väkivaltaista isää.

Näyte 25. Kuvaus 205 (ongelmat liittyvät äitiin)

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Lapsen isä käynyt riehumassa perheen kotona. Äiti ja lapsi lähteneet "karkuun".

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Äiti ottaisi apua/tukea vastaan.

Näyte noudattelee jo aiemmissa väkivaltakuvauksissa havaitsemaani kertomisen tapaa, joka mainitsee väkivallasta, mutta jättää sen myöhemmin kokonaan käsittelemättä. Tämän näytteen mukainen toivottava muutos perheen tilanteessa syntyisi, jos äiti ja lapsi ottaisivat vastaan tukea. Tuota tukea tai sen erityistä tarvetta ei tekstissä kuitenkaan määritellä ja siten tuen taustalla oleva diskurssi jää tulkinnanvaraiseksi. Erityisen lisän havainnointiin tarjoaa kuitenkin tämän perheen osalta määritelty ”ongelmat liittyvät äitiin” valikkokysymysvastaus. On siis havaittavissa, että isältä on poistettu vastuu väkivallanteoistaan ja vastuu on siirretty tuesta kieltäytyvään äitiin. Kuten olen jo aiemmin maininnut äidin toimijuuden tukeminen silloin, kun äiti on väkivallan uhri, saattaa olla käytännön työtilanteessa erittäin voimaannuttava keino auttaa äitiä (ks. Keskinen 2005). Tässä näytteessä puhetapa ei kuitenkaan näytä noudattelevan tuota toimijuussubjektia rakentavaa puhetapaa, sillä äiti määrittellään vastuulliseksi ongelmista. Myös näytteessä 26 toistuu valikkokysymyksen vastaus ”ongelmat liittyvät äitiin”, mutta ilmoituksen huolena on esitetty perheväkivallan jälkeinen äidin jaksamattomuus.

Näyte 26. Kuvaus 231 (ongelmat liittyvät äitiin)

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* ensin perheväkivalta, sittemmin äidin jaksaminen

Näytteen lyhyt teksti mukailee Keskinen (2005, 303) käsittelemään traumatisoitumisen heikentämän äitiyden kuvausta, jonka kautta äiti nähdään äitiydessään väkivaltakokemuksen jälkeen heikkona. Samainen traumatisoitumispuhe saattaa liittyä myös näytteen 25 kuvaukseen äidin tuen tarpeesta ja siitä kieltäytymisestä. Molemmissa esimerkeissä ongelmat on kuitenkin liitetty heikentyneeseen

äitiin. Seuraavassa näytteessä toistuu myös samainen äidin liittäminen ongelmiin ja äidin lähtemisvastuun kuvaus.

Näyte 27. Kuvaus 14 (ongelmat liittyvät äitiin)

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Lasten äidin uusi puoliso pahoinpidellyt

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Äiti pystyisi jättämään nykyisen miesystävänsä.

Näytteen 27 kuvaus mukailee monia muita näytteitä ja siinä toivotaan äidin jättävän miesystävänsä. Kuvauksen yhteydessä on määritelty ongelmien liittyvän äitiin, mutta huomionarvoista on myös se, että sosiaalista isää tai uusperheen isää ei voinut määritellä valikkokysymyksen ongelman aiheuttajaksi, sillä valikossa ei annettu äidin tai isän lisäksi muita vaihtoehtoja. Aiemmin havaitsemani uusperheen sosiaalisten vanhempien kuvausten puute ei siis välttämättä ole seurausta pelkästään heidän huomiotta jättämisestään vaan myös kyselyn valikkokysymysten isä ja äiti - kategorioiden vaihtoehdottomuus oli mukana sulkemassa sosiaalisia ja muita vanhempina toimivia aikuisia kyselyn ulkopuolelle. Teksteissä sosiaalisista vanhemmista puhuttiin lähinnä kahden teeman, väkivallan tai liiallisen alkoholinkäytön yhteydessä eikä yhdessäkään tekstissä mainittu sosiaalista vanhempaa mahdollisena apuna perheen arjessa.

6.6 Kulttuurisidonnainen riittämättömän vanhemmuus

Kolmas tekstiaineistoista löytämäni kulttuurinen puhetapa oli yhteydessä riittämättömän vanhemmuuden kuvauksiin. Tiesin aiempien julkaisujen (mm. Järvinen 2004 & Vuori 2007) kautta, että asiantuntijoiden maahanmuuttajia koskevat tekstit tuottavat maahanmuuttajille sukupuolia eri tavoin kuin suomalaisille ja halusin tarkastella myös tätä kulttuurista vanhemmuuspuhetta erityisenä osa-alueenaan. Aloittaessani analyysityön etsin aineistosta riittämättömän vanhemmuuden kuvauksia, mutta huomasin pian, että tuo puhe oli hyvin kulttuurisidonnaista. Yhteensä 17 riittämättömän vanhemmuuden kuvauksista 12 nimittäin kuvasi ei-suomalaiseksi määriteltyä perhettä. Loput kuvauksista liittyivät jo aiemmin esittelemääni toisen vanhemman kuolemaan ja mahdolliseen traumapuheeseen (vrt. Keskinen 2005) ja yksi kuvauksista liittyi kuvaukseen kehitysvammaisesta äidistä. Kaikkiaan nuo riittämättömän vanhemmuuden kuvaukset olivat siis hyvin homogeeninen joukko. Seuraavassa taulukossa esittelen tekstiaineistosta löytämäni riittämättömän vanhemmuuden kuvaukset.

Taulukko 22. Riittämättömän vanhemmuuden kuvaukset tekstiaineistossa

Riittämätön vanhemmuus ja ei-suomalainen perhe	10 (ei-suomalaisia yht. 17)
Riittämätön vanhemmuus ja romaniperhe	2
Riittämätön vanhemmuus ja toisen vanhemman kuolema	4 (joista kaikki suomalaisia perheitä)
Riittämätön vanhemmuus ja vammaisuus	1
<i>Riittämätön yht.</i>	<i>17</i>

Taulukon 22 luvut eroavat riittämättömän vanhemmuuden tilastollisesta tarkastelusta suuresti, sillä valikkokysymyksen kautta määriteltäessä, jopa yli puolet vanhemmuuksista oli määritelty vähintäänkin vähän ”riittämättömäksi” (ks. aiemmin esittämäni kuvio 2). Löysin kuitenkin 216 tekstikatkelmasta riittämättömän vanhemmuuden kuvauksia vain 17 (8% teksteistä). Näyttää siis siltä, että monenlaiset eri perheet määritellään vanhemmuudessaan riittämättömiksi, kun asiasta kysytään erillisellä valikkokysymyksellä, mutta kuvailtaessa perheitä sanallisesti, riittämättömyys tulee esille lähinnä vain ei-suomalaisista perheistä puhuttaessa. Seuraava näyte kuvaa tällaista kulttuurierityiseksi riittämättömyyspuheeksi tulkitsemani tekstiä.

Näyte 28. Kuvaus 94 (perhe ei-suomalainen).

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Perhe saa hädön, perheväkivaltaa, riittämätön vanhemmuus

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* On päässyt irtautumaan perheen vastuunkantajan roolista, luottaa ja näkee että vanhemmat pärjäävät.

9.) *Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* Lapsi joutuu huolehtimaan nuoremmista sisaruksistaan ja hoitamaan aikuisten asioita vanhempien osaamattomuuden ja kyvyttömyyden vuoksi.

11.) *Eriytystä lapseen liittyvä; positiivistakin voi mainita:* Erittäin vastuuntuntoinen ja huolehtiva nuori, joka ottanut asiakseen huolehtia perheestä vanhempien puolesta. Vanhemmat tukeutuvat ja ripustautuvat nuoreen, osaksi kielivaikeuksien vuoksi. Vastuu perheestä tämän ikäiselle kuitenkin raskas taakka.

Näytteessä kuvataan pääasiallisena huolena kolmea eri asiaa, joista ensimmäinen liittyy perheen arjen asumistilanteeseen (perhe saa hädön), toinen perheväkivaltaan (ilman tekijää esitettyyn) ja kolmas kuvaa perheen vanhemmat riittämättömiksi. Kuten monissa muissa perheväkivaltaa ilman tekijää esittämissä kuvauksissa, myöskään tässä ei käsitellä myöhempien ratkaisujen osalta väkivaltakysymystä lainkaan. Kulttuurierityinen puhe tulee esille alustavasti kysymyksessä 8, jossa toivotaan, että nuori pääsisi irtautumaan vastuunkantajan roolista ja näkisi, että vanhemmat pärjäävät. Näin luodaan kuva siitä, että vanhempien arjen selviytymisessä on ongelmia, mutta samalla työntekijä antaa vastuun ongelmien selvittämisestä nuorelle, jonka toivotaan (itse) irtautuvan kantamastaan roolista. Tämä puhe on sisällöllisesti ristiriidassa itse kertomuksessa esitetyn asiasisällön kanssa, sillä tekstissä toivotaan nuorelle vähemmän vastuuta. Eriytinen ei-

suomalaisiin liittyvä puhe toistuu myös kysymyksestä 9, jossa vanhemmat kuvaillaan ”osaamattomiksi ja kyvyttömiksi” ja joiden vuoksi nuori joutuu kuvauksen mukaan ”hoitamaan aikuisten asioita”.

Lopuksi vastauksena kysymykseen 11 kerrotaan vielä, että nuori on työntekijän mielestä ”erittäin vastuuntuntoinen ja huolehtiva nuori”. Näytteen 28 nuori on siis positiivisesti ”erittäin vastuuntuntoinen ja huolehtiva” vaikka itse tämä käyttäytyminen nähdään samalla nuoren suurimpana ongelmana. Tämä kuvauksen sisällöllinen problematiikka liittyy kulttuurisiin hoivan määreisiin ja toisaalta kehityspsykologiseen tietoon siitä, millainen lapsen ja vanhemman suhteen ”tulisi olla” (vrt. Vuori 2001). Voi olla, että havaitsemani ristiriitaisuus tässä näytteessä syntyy juuri näiden kahden diskurssin kohtaamisessa eli siinä että hoiva nähdään positiivisena hyveenä, mutta toisaalta psykososiaalisen diskurssin mukainen tieto kertoo, ettei lapsen tulisi hoivata vanhempiaan. Näytteessä ei myöskään vastuutettu vanhempia vaan puhe liikkui koko ajan nuoren toiminnassa ja ratkaisut näyttäytyivät nuoren itsensä kautta. Tämä seikka liittyy erityiseen jo aiemmin havaitsemaani lapsilähtöiseen kerronnan tapaan (ks. Nätkin & Vuori 2007).

Näytteessä 28 mainitaan lisäksi, että ”vanhemmat tukeutuvat ja ripustautuvat nuoreen osaksi kielivaikeuksien vuoksi” ja tämä paljastaakin monista ei-suomalaisia perheitä koskevista kuvauksista havaitsemani yhdistävän tekijän eli kielivaikeudet, joilla useissa esimerkeissä perusteltiin riittämätöntä vanhemmuutta. Seuraavassa kuvauksessa nuori esitetään toisin kuin edellisessä, mutta kielivaikeudet tulevat silti kuvauksesta esille.

Näyte 29. Kuvaus 169. (ei-suomalainen)

7.) Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli: kasvatusvaikeudet. Poika oli ollut useita päiviä poissa kotoa eikä noudattanut kodin sääntöjä

8.) Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä: Ammattikoulutukseen kiinnittyminen.

Ristiriitojen rauhoittuminen perheen sisällä. Asettuminen vanhempien asettamiin rajoihin.

9.) Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta: Äidin kielitaidottomuudesta johtuva vaikeus toimia suomalaistuneen pojan huoltajana.

12.) Avohuollon kommentointia: Avotyö tarjoaa vanhemmille keinoja käsitellä ristiriitoja murrosikäisten kanssa sekä tukea rajojen asettamiseen. Toisaalta avotyönkautta myös nuoret saavat uusia näkökulmia tilanteeseensa.

Näytteessä 29 kerrotaan pääasiallisen huolen liittyvän vanhempien kasvatusvaikeuksiin ja näitä vaikeuksia perustellaan tämän jälkeen lapsen kautta kertomalla lapsen olleen useita päiviä poissa kotoa vastoin kodin sääntöjä. Myös ratkaisu tilanteeseen nähdään pääasiassa lapsen kautta (koulutukseen kiinnittyminen ja asettuminen rajoihin), mutta hyvänä muutoksena toivotaan myös

ristiriitojen rauhoittumista perheen sisällä. Asiayhteytensä vuoksi nuo ristiriidat näyttäytyvät lapsen käytökseen liittyvinä. Kulttuurierityinen puhe paljastuukin vasta kysymyksessä 9, jonka kautta kuvaillaan äidin kielitaidottomuudesta johtuvia vaikeuksia toimia lapsensa huoltajana. Myös vastauksessa kysymykseen 12 liikutaan kulttuurierityisissä puhetavoissa, sillä avotyön kautta nähdään mahdollisena tarjota ”keinoja” käsitellä ristiriitoja. Tämä keinojen tarjoaminen ja toisaalta äidin kielitaidottomuudesta johtuva ”vaikeus” asettuvat kulttuurierityiseen asemaan muun muassa jaksamiskuvausten puuttumisen vuoksi. Siinä missä aineiston suomalaisia äitejä kuvataan jaksamattomina, ei-suomalaisten kohdalla jaksaminen ei näyttäydy ongelmana vaan huoleksi nostetaan kyvyttömyyteen, kasvatusvaikeuksiin tai riittämättömään vanhemmuuteen liittyviä teemoja. Olen liittänyt tämän puhetavan kulttuurierityisyyteen ja puheeseen toisista, ei-suomalaisista, mutta havaitsin saman puhetavan myös kuvailtaessa perhettä, jossa toiseus ei liity kulttuuriin vaan vammaisuuteen.

Näyte 30. Kuvaus 210. (kehitysvammainen äiti)

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Pääasiallinen huoli on se, että riittääkö vanhemmuus lapsen hoitoon ja kasvatukseen, koska 1) äiti on kehitysvammainen, 2) isällä mielenterveydessä ongelmia, jotka ovat lääkinnällä hallittuja.

Näytteessä 30 ei myöskään tuoda esille jaksamiseen liittyvää diskurssia vaan puhe mukailee riittämättömän vanhemmuuden kuvausta. Tässä yhteydessä voidaankin tarkastella Suvi Keskisen (2005, 296) väkivaltadiskurssien selittämiseen kehittelemää erojen näkökulmaa. Etnisyys ei siis ole ainoa eroa tekevä ja vanhemmuuden riittämättömyyskuvauksiin liittyvä luokittelu vaan riittämätöntä ja ei-valtavirtakulttuurin vanhemmuuspuhetta synnyttää myös vammaisuus. Näin ymmärrettynä riittämättömyyspuheeseen saattaa siis liittyä mikä tahansa eron tekevä luokittelu kuten vaikkapa ikä tai sosiaalinen luokka. Seuraavat näytteet kuvaavat yhtä aineistossani myös riittämättömyyden ja/tai kykenemättömyyden kautta kuvattua vähemmistöä, romaniperheitä.

Näyte 31. Kuvaus 56. Romani

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Lapsi voisi käydä rauhassa koulua, hänestä pidettäisiin huolta ja äiti olisi saanut oman elämänsä kuntoon (työ, koulutus tms).

Näyte 32. Kuvaus 44. Romani

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Äiti keskittyisi ensisijaisesti äitinä olemiseen

Näytteet 31 ja 32 kuvaavat molemmat romaniperheitä ja kuten kaikki aineiston romaneja koskevat kuvaukset, ne olivat erityisen lyhyitä. En osaa pienen romaniperheitä koskevan aineiston (N=9)

perusteella sanoa oliko romaniperhekuvausten niukalla tekstiaineistolla jonkinlainen kulttuurinen tausta vai oliko kuvausten niukkuus pelkkää sattumaa. Perheitä kuitenkin kuvattiin riittämättömyyden ja kykenemättömyyden kautta, hieman samankaltaisesti kuin ei-suomalaisia perheitä. Romaniperheiden kuvauksissa oli kuitenkin yksi ei-suomalaisista perheistä eroava kertomistapa, joka liittyi elämänhallintaan ja arjen asumisjärjestelyjen näkemiseen lapselle vahingollisina. Kuvauksen 31 teksti sivuaa tätä arjen elämänhallintaan liittyvää nimenomaisesti romaniperhekertomuksille tyypillistä ”elämän kuntoon saamisen” toivetta. Muita yhdeksässä romaniperhekertomuksessa esiintyneitä teemoja olivat vanhemmuuteen keskittyminen (myös näytteessä 32), toive pysyvistä asumisjärjestelyistä ja nuorten kuvaaminen rikollisuuteen liittyvinä.

Riittämättömän vanhemmuuden diskurssi siis esiintyi teksteistä löytämässäni kuvauksissa vain ei-suomalaisten ja romaniperheiden sekä yhden äidin kehitysvammaisuutta kuvanneen kertomuksen kohdalla. Vähemmistöperheitä kuvattiin kuitenkin myös muilla tavoin ja seuraavassa alaluvussa keskitynkään toiseen vähemmistöperheisiin usein liitettyyn erityiseen puhetapaisuuteen, molempien vanhempien vastuun puheeseen.

6.7 Vähemmistöperheet ja molempien vanhempien vastuu

Laskiessani erilaisten vastuudiskurssien esiintymistä koko aineistossa sain tulokseksi, että 26% tekstiaineistojen kuvauksista vastuu tarjottiin vastuu molemmille vanhemmille (taulukko 18). Tarkastellessani vähemmistöperheistä kirjoitettuja kuvauksia, huomasin niissä erityisen usein puhetapaisuutta, jossa mainittiin vastuussa olevina molemmat vanhemmat. Päätin laskea myös erityisesti vähemmistöperheissä käytetyt vastuudiskurssit ja havainnoin, että ei-suomalaisten ja romaniperheiden (joista käytän tässä yhteydessä selvyuden vuoksi nimitystä vähemmistöperheet) kuvauksista jopa 50% vastuutti molempia vanhempia. Perheitä ei kuitenkaan ollut monia ja kuten jo aiemmin totesin, varsinkin romaniperhekuvaukset olivat lyhyitä. Näen tuloksen silti erityisen huomionarvoisena, sillä se puhuu aiempaa maahanmuuttajateksteissä esiintyvää erityistä sukupuolieron esittämisen tulosta vastaan (vrt. Vuori 2007) ja paljastaa mahdollisen kulttuurisen sukupuolieroa ”toisista” häivyttävän diskurssin. Seuraavassa taulukossa esittelen molempien vanhempien vastuun diskurssin esiintymisen vähemmistöperhekuvauksissa.

Taulukko 23. Molempien vanhempien vastuun diskurssit kuvauksissa vähemmistöperheistä

Ei-suomalainen perhe + romaniperhe ja molempien vanhempien vastuu	13/26
Ei-suomalaiset ja molempien vanhempien vastuu	8 /17
Romani ja molempien vanhempien vastuu	5 /9

*esitän tulokset muodossa: kuvauksien lukumäärä/ko. perheitä yhteensä

Taulukon 23 molempien vanhempien vastuun diskurssin voi nähdä esiintyvän jo tilastollisessa tarkastelussa, jossa taulukon 8 yhteydessä havaitsin, että suomalaisista ja ei-suomalaisista perheistä oli vastattu eri tavoin ongelmien sukupuoli -kysymyksen yhteydessä. Suomalaisten osalta nimittäin näkyi selvästi valikkokysymyksiin vastaamisen tapa, jossa nimenomaan äitiä vastuutettiin huomattavasti isää enemmän. Ei-suomalaisista perheitä vastattuja valikkokysymyksiä tarkastellessani sain tuloksen, jonka mukaan isiä ja äitejä vastuutettiin yhtä paljon ja molempia vanhempia eniten. Analysoin hieman tätä kulttuurista puhetta seuraavien näytteiden kautta.

Näyte 34. Kuvaus 328. (romani)

6.) *Muu asuinperhe, kuvaa sitä lapsen kannalta:* äiti vankilassa

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Isä asui lasten kanssa asuntoautossa, ei rahaa ruokaan, äiti joutunut vankilaan

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Jos perhe pysähtyy asumaan, niin lapsi voi käydä koulua, josta hän pitäisi itsekkin.

Näytteen 34 teksti kuvaa romaniperhettä, jonka äiti on vankilassa ja isä on jäänyt vastuuseen lapsista. Kuvaus on lyhyt ja kertoo perheen tilanteesta vain luettelomaisesti tarttumatta sukupuolieron kautta kuvaamisen tapaan, kuten monien aineiston perheiden kohdalla tehtiin. Tekstissä ei ”syytetä” vankilaan joutunutta äitiä eikä myöskään isää, joka on ilmeisestä lasten senhetkinen huoltaja. Hyvänä muutoksena toivotaan perheen pysähtyvän asumaan, joka niinkään näyttäytyy sukupuolettomana toteamuksena. Seuraavassa näytteessä 35 kuvataan ei-suomalaista perhettä, jossa esiintyy väkivaltaa.

Näyte 35. Kuvaus 131.

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Vanhempien välisen väkivallan ja sen uhan vaikutukset lapsen kehitykseen.

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Tapaamiset sujuisivat kivasti ilman mahdollisia risiriitoja.

Näytteen 35 teksti ei poikkea aiemmin esittämistäni sukupuolineutraaleista ja tekijättömistä väkivaltakuvauksista, sillä väkivalta mainitaan ”huolena”, mutta siihen ei myöhemmin puututa muissa vastauksissa vaan ratkaisuna nähdään vanhempien tapaamisten ”sujuminen kivasti”. Tämä

kertomus ei siis paljasta kulttuurista puhetta vaan se mukailee väkivaltadiskurssin kautta puhumista ja häivyttää sitä kautta perheen ei-suomalaisuuden. Näyte kuitenkin on yksi vähemmistöperheitä kuvaava molempien vanhempien vastuun diskurssin kautta liikkuva teksti. Seuraavassa näytteessä 36 kerrotaan myös väkivallasta, mutta tekstissä esiintyy vahvana kulttuuriseksi molempien vanhempien vastuun puheeksi tulkitsemani sukupuolineutraali diskurssi.

Näyte 36. Kuvaus 112. (ei-suomalainen)

7.) *Ilmoitusten pääasiallinen kohde ja huoli:* Vanhempien erittäin vaikea avioero ja raastava huoltajuusriita vaarantaneet lapsen kehitystä. Lapsi joutunut myös todistamaan vanhempien välistä väkivaltaa.

8.) *Mikä olisi hyvä muutos joka voitaisiin havaita lapsen tilanteessa vuoden päästä:* Huoltajuus- ja asumisriita olisi saatu käsiteltyksi. Lapsi tietäisi missä asuu ja saisi tavata toista vanhempaa tiiviisti ja säännöllisesti. Lapsi ei joutuisi kuulemaan pahaa kummastakaan vanhemmasta vaan saisi rauhassa rakastaa molempia.

9.) *Kysymys on muusta vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvästä asiasta, josta ei saa kuvaa annettujen vaihtoehtojen kautta:* Vanhemmat muutoin kelpo vanhempia, mutta keskinäiset riidat saattavat lapset todella ikävään välikäteen.

Näytteen 36 teksti alkaa pääasiallisen huolen kuvauksella, jossa kuvataan sekä vanhempien eroa että (lapsen todistamaa) vanhempien välistä väkivaltaa. Hyvien muutosten osalta puhetapa muuttuu, sillä toiveet esitetään lapsilähtöisesti, lapsen edun diskurssin kautta. Lopulta viimeisessä tekstissä mainitaan taas vanhemmat sukupuolineutraalisti ja molempia vastuuttaen. Näytteen voisi analysoida myös väkivaltadiskurssin kautta, jolloin huomio kiinnittyisi sukupuolineutraaliin ja tekijättömään väkivaltakuvaukseen, mutta tässä yhteydessä kiinnitän huomioni kuvauksen perheen ei-suomalaisuuteen ja siihen, että juuri ei-suomalaisten perheiden osalta vanhemmista puhuttiin suomalaisia useammin sukupuolineutraalisti. Tästä kulttuurierityisestä puhetavasta kertoi näytteessä vahvasti muun muassa se, että kysymyksessä 8 ei mainittu sukupuolta vaan kuvattiin ”toista vanhempaa”. Kulttuurista puhetapaa ilmentää myös näytteen teksti viimeisen kysymyksen yhteydessä, jossa vakuutettiin vanhempien olevan ”muutoin kelpo vanhempia”. En löytänyt aineiston teksteistä muissa yhteyksissä vastaavaa vakuuttelupuhetta ja siten tulkitsin tuon kuvaamisen tavan kulttuurierityiseksi.

Astuin tutkimuksen edetessä myös sosiaalisen konstruktionismin ulkopuolelle, sosiaalipsykologisten ryhmäilmiöiden selityksiin, pohdiskellessani selityksiä erilaisille kulttuurisille vanhemmuudesta puhumisen tavoille. Minua askarrutti muun muassa Jaana Vuoren (2007) artikkelissaan esittämä löydös maahanmuuttajille suunnattujen tekstien erityisestä sukupuolieron näkyväksi tekemisestä verrattuna suomalaisiin, jotka esitettiin Vuoren analysoimissa teksteissä tasa-arvoisena joukkona. Oma tulokseni oli Vuoren kanssa päinvastainen. Aineistossani sosiaalityöntekijät esittivät maahanmuuttajataustaisten vanhemmuuden suomalaisten vanhemmuutta

useimmin sukupuolettomana kuin eriteltyä. Sukupuolieroa siis tehtiin aineiston teksteissä nimenomaan suomalaisten vanhempien kohdalla. Päädyin teoretisoimaan tuon eron ulko- sekä sisäryhmien erilaisten ryhmäilmiöiden kautta. Tämän useiden eri teoreetikoiden kehittämän teorianmuodostuksen kautta selittyy muun muassa ”ulkoryhmän homogeenisuusvaikutus”, joka syntyy, kun enemmistöryhmä tarkastelee vähemmistöä. Me ja toiset (sisäryhmä ja ulkoryhmä) asetelma aiheuttaa tuolloin vähemmistöryhmän näkemisen homogeenisena ja tutun sisäryhmän käsittämisen moninaisena. (Brown 2000, 286 – 290). Tällainen ryhmäilmiö saattaa siis olla kyseessä sosiaalityöntekijöiden kulttuurisessa toiseuspuheessa, jossa vähemmistöjä edustavat perheet nähdään sukupuolineutraalisti vastakohtana suomalaisten perheiden moninaisuudelle. Toisaalta samainen ilmiö voi ryhmädynamiikan teorioiden mukaisesti myös kääntyä päinvastaiseksi, jos päämääränä on luoda kuvaa ”hyvästä sisäryhmän jäsenestä”. Tuolloin ryhdytäänkin luomaan sisäryhmää homogeenisena ja ulkoryhmä taas nähdään erilaisuuden kautta. (emt., 290). Vuoren (2007) löydös maahanmuuttajille suunnattujen tekstien “tasa-arvoisesta suomalaisesta” voisi mukailla osaltaan juuri tuota sisäryhmän yhtenäistämisyhtymistä, sillä Vuoren analysoimissa teksteissä kerrotaan juuri “hyvästä” suomalaisesta kansalaisesta.

7. POHDINTA

Keskityn tämän opinnäytetyön viimeisessä luvussa neljään pääteemaan eli käsittelen ensin aineiston ja menetelmien arviointiin liittyviä erityisiä näkökulmia., jonka jälkeen siirryn tulosten ja menetelmien keskinäiseen dialogiin. Lopuksi pohdin vielä tuloksista rakentuneiden positioiden mahdollisten käytännön seurauksia, jonka jälkeen esitän vielä uusia avauksia.

7.1 Aineiston ja menetelmien arviointia

Tutkimukseni on monimenetelmäinen ja tuo triangulaatio on tuonut mukanaan haasteita myös menetelmien arvioinnin kannalta, sillä kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten menetelmien luotettavuuden arviointiperusteet ovat monien menetelmäoppaiden ja -kirjallisuuden mukaan erilaisia (ks. Ronkainen 2004, Jokinen & al. 2004, Tuomi & Sarajärvi 2006). Kun kvantitatiivisten menetelmien arvioinnissa keskitytään muun muassa aineiston edustavuuteen ja muuttujien sisäiseen toimivuuteen (reliabiliteetti) sekä tulosten toistettavuuteen (validiteetti), laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa käytetään muun muassa omien sitoumuksien ja position mahdollisimman luotettavaa avaamista sekä tutkijan ja tiedonantajan suhdetta (ks. Metsämuuronen 2001a & 2001b, Tuomi & Sarajärvi 2004, 135). Keskityn tässä alaluvussa kuvaamaan tutkimusprosessia kokonaisuudessaan ja arvioimaan onnistumistani tutkimuskysymyksiin vastaamisessa sekä tuomaan esille erityisiä nimenomaan tähän aineistoon liittyviä luotettavuuskysymyksiä. Tämän lisäksi tuon esille vielä joitain huomionarvoisia lastensuojelutyön tiedon tuottamiseen liittyviä näkökulmia.

Tutkimuskysymykseni olivat: 1. Vastataanko kyselyyn eri tavoin isien ja äitien osalta? 2. Millaisia toimimisen mahdollisuuksia nuo kuvaukset muodostavat isille ja äideille? sekä 3. Millaisia seurauksia erilaisilla kuvauksilla ja niiden synnyttämällä toimijuuden paikoilla voi olla? Näiden kysymysten lisäksi olin kiinnostunut menetelmien tarjoamista dialogin mahdollisuuksista tutkimuskysymyksiin vastaamisessa. Sain tutkimuksen tuloksiksi vastaukset esittämiini kysymyksiin, jonka lisäksi totesin myös kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten tulosten tarjoavan yhdessä käytettynä vielä laajempaa tietoa kuin mitä ne olisivat yksinään tarjonneet. Näiltä osin tutkimusprosessini siis onnistui odotusteni mukaan. On kuitenkin huomionarvoista, että pelkästään tutkimuksen kvantitatiivinen tai kvalitatiivinen aineisto eivät olisi yksinään mielestäni riittäneet vastaamaan kattavasti esittämiini tutkimuskysymyksiin. Tilastollisia tuloksia olisi voinut tulkita

monin eri tavoin ja koko tutkimus olisi voitu sitä kautta kyseenalaistaa. Toisaalta myös laadullinen aineisto koostui hyvin lyhyistä yksittäisistä tekstikatkelmista, joiden kautta olisi ollut vaikea konstruoida diskursseja ilman liiallista omaa tulkintaa. Tutkimuksen kokonaisuus siis hahmottui vasta molempien menetelmien yhteensaattamisen prosessissa, jonka kautta sain yhtenäistä ja monin tavoin vahvistettua tietoa aineistoni asiakkuuskuvausten kulttuurisista viitekehyksistä.

Menetelmien yhdistäminen oli käytännöllistä myös sen vuoksi, että sain aineiston käyttööni ennen varsinaisen tutkimusprosessin aloittamista. En siis voinut itse vaikuttaa tapoihin, joilla aineisto oli kerätty tai kysymykset muotoiltu. Tämä seikka oli haasteellista, sillä jouduin kysymyksiä valitessani nostamaan abstraktiotasoa enkä voinut teoreettisten lähtökohtieni kautta itse muotoilla tutkimuskysymykseni ytimeen liittyviä muuttujia (ks. Peutere 2006). Näin ollen juuri menetelmien yhdistäminen mahdollisti tiedonsaannin kiinnostukseni kohteena olevista kysymyksistä. Pystyin menetelmiä yhdistämällä tavoittamaan sekä kvantitatiivisia, usein esiintyviä ilmiöitä että kvalitatiivisia, tekstien tuottamia kulttuurisia määritelmiä. Menetelmien yhdistyessä koin valmiin aineiston käyttämisen jopa hyödyllisenä, sillä saatoin olla varma siitä, että tutkimukseni kohteen määrittely ei ollut vaikuttanut vastaajien kuvaamisen tapoihin. Sain siis mahdollisuuden tutkia sosiaalityöntekijöiden asiakkuuskuvauksia juuri sellaisina kuin ne työn institutionaalisessa viitekehysessä näyttäytyvät.

Yksi tilastollisten muuttujien luotettavuuteen vaikuttava tekijä on myös aineiston keräämistapa, jossa vastaajia oli 85, mutta yksikköjä oli sen sijaan 330 (lasten määrä). Tämän lisäksi useilla lapsilla oli sisaruksia, eikä saman perheen lapsia kuvaavien vastausten erottaminen ollut aineiston kautta mahdollista. Suuret perheet siis saattoivat vääristää useita muuttujia, kun jokaisen lapsen osalta vastattiin samalla tavoin. Pyrin huomioimaan nämä saman perheen lapsista kirjoitetut kuvaukset laadullisessa aineistossani, josta jätin pois kaikki saman työntekijät eri lapsista kirjoittamat identtiset tai lähes identtiset kuvaukset - oletuksena, että tuolloin kyse oli saman perheen lapsesta. Tilastollisesti tällainen karsiminen ei kuitenkaan ollut mahdollista ja kvantitatiivisen analyysin osalta sisarusten esiintyminen ja suurten perheiden aiheuttamat vinoumat ovat siis aineistossa ja tuloksissa läsnä. Tilastollisten tarkastelujen luotettavuusongelmia lisää myös aineistonkeruutapa, jossa sosiaalityöntekijät itse valitsivat asiakkaat, joista kyselylomake täytettiin. Näin asiakkaat siis saattoivat valikoitua hyvinkin vinoutuneesti.

Samasta aineistosta opinnäytetyönsä tilastollisin menetelmin tehnyt Anne Kouhia (2008) pohtii tutkimuksessaan samaista vinoutuman ongelmaa, mutta ei tuo esille muita aineiston tilastollisiin luotettavuustekijöihin liittyviä seikkoja. Kouhia mainitsee kuitenkin tilastollisiin testeihin liitetyt jakaumavaatimukset ja niiden täyttymättömyyden tässä aineistossa. Heino (2007) ei sen sijaan käsittele mainitsemiani tämän aineiston tilastolliseen yleistettävyyteen liittyviä ongelmakohtia, vaan keskittyy lähinnä vain tulosten kuvailuun. Tämän tutkimuksen kannalta nuo tilastolliseen yleistettävyyteen liittyvät kysymykset eivät kuitenkaan ole samalla tavoilla painottuneita kuin tilastollisen tutkimuksen teoreettisiin oletuksiin pohjaavilla tutkimuksilla. Sosiaaliseen kostruktionismiin ja laadullisen tutkimuksen perinteeseen nojaten mahdolliset otantavinoumat eivät ole niinkään tämän tutkimuksen keskiössä. Tietoisuus noista yleistettävyysongelmista ja maininta siitä, että tilastolliset tarkastelut saattavat olla otannaltaan vinoutuneita sen sijaan on oleellinen taustatieto tämänkin tutkimuksen kannalta.

Erityinen tutkimuksen arviointiin liittyvä näkökulma on myös käyttämäni aineiston tieto institutionaalisessa kontekstissa eli aineiston suhde sosiaalityöntekijöiden käyttämään ja tuottamaan asiakirjatekstien tietoon. Osallistuin aineiston keränneen työryhmän kanssa toiseen samalla aineistonkeruumenetelmällä toteutettuun tutkimusprosessiin, jossa myös kyselyyn vastanneet sosiaalityöntekijät olivat osittain samoja työntekijöitä kuin tämän tutkimuksen aineistossa. Sain tuon tutkimusprosessin aikana tietää, että niin tässä kuin sitä seuranneessa tutkimusprosessissakin (ks. Hiitola 2008) kaikki työntekijät eivät tunteneet kuvailun kohteena olleita asiakkaita vaan he saattoivat vastata myös pelkästään (tai osittain) asiakirjatietojen pohjalta. Näin ollen myös asiakirjatekstien muoto ja niiden tarjoama tieto on oleellista tarkasteltaessa tämän tutkimuksen aineiston tietoa. Muun muassa Aino Kääriäinen (2007, 263) kuvailee artikkelissaan kirjoitettua sosiaalityön tietoa ja toteaa, että asiakirjoissa tieto näkyy yleisesti järjestyksessä uusimmasta vanhimpaan eli sosiaalityöntekijän käsitellessä asiakastietoa uusin kirjattu tapahtuma on ensimmäisenä listalla. Tämä asiakirjatietoon liittyvä yksityiskohta on voinut osaltaan olla mukana vaikuttamassa tapoihin, joilla työntekijä on asiakastaan kuvannut ja siten on myös aiheellista olettaa vastaustapojen eroavan niiden työntekijöiden osalta, jotka eivät ole tunteneet lasta ja perhettä.

Oman lisänsä asiakirjatiedon käyttöön tuo myöskin lastensuojelun asiakkuuden määrittelyn epäselvyys, sillä muun muassa Heinon (2007) mukaan lastensuojelun asiakkuus ei ole selkeä ja lastensuojelun asiakkaiksi määrittelemisen perusteen vaihtelevat kunnittain. Tämän lisäksi myös lastensuojelun tilastoinnin tarkkuus vaihtelee eri sosiaaliasemilla ja monin paikoin tilastot laaditaan

edelleen käsin (Heino, Kuoppala & Säkkinen 2005). Nämä tilastoinnin ja tiedonsaannin haasteet eivät kuitenkaan ole keskiössä tässä kulttuuriseen vanhemmuuspuheeseen keskittyvässä tutkimuksessa ja olenkin käsitellyt aineistoa problematisoimatta totuusoletusten tai niiden puuttumisen mahdollisuuksia.

Selkeä vuorovaikutusprosessissa syntynyt tiedonkeruuseen liittyvä näkökulma on tämän tutkimuksen aineistossa kuitenkin jo aiemmin tulosten yhteydessä käsittelemäni kysymysten muotoilun kieli, jota havaitsin toistettavan myös vastauksissa. Tämä kieli näyttää olevan ainakin osittain kulttuurisesti jaettua sosiaalityön kentän kieltä, sillä muun muassa Tampereella käytettävässä sijaishuollon syyperusteita kartoittavassa effica-järjestelmässä käytetään samaa kieltä kuin tämän tutkimuksen kyselylomakkeessa (ks. Hiitola 2008). Tämä sosiaalityön kulttuuriin liittyvän kielen käyttäminen kyselylomakkeessa lienee myös rakentunut tutkimuksen sosiaalityöntekijöistä ja sosiaalityön tutkijoista koostuneen työryhmän yhteisenä prosessina. Kielen toistuminen sekä kysymyksissä, vastauksissa ei kuitenkaan ole ristiriidassa tämän tutkimuksen kohteen kanssa vaan sen voi jopa nähdä olevan tämän tutkimuksen erityinen vahvuus. Tuo vahvuus syntyy siitä, että tutkimukseni kohteena ovat kulttuuriset vanhemmuuden ja sukupuolen tuottamisen tavat ja jo pelkästään kyselylomakkeen kysymysten muotoilu ohjasi työntekijöitä paljastamaan tuota erityistä jaettua kuvaamisen tapaa.

7.2 Dialogi ja tulosten yhteenveto

Yksi tutkimuskysymyksistäni liittyi kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten tulosten dialogiin. Käsitän tämän menetelmien ja tulosten välisen keskustelun muodostavan konstruktion siitä, miten lastensuojelun asiakasperheitä kuvattaessa tuotetaan samalla sukupuolta ja vanhemmuutta. Näin ollen menetelmien välinen keskustelu on keskustelua tulosten välisestä suhteesta ja niiden analysoimisesta yhdessä vastauksena tutkimuskysymyksiini. Saavuttaakseni tämän tavoitteen olen koonnut yhteen kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten tulosten yhdessä tuottamia diskursseja, joita erittelen seuraavaksi.

Löysin siis tilastollisista tarkasteluista useita vihjeitä siitä, että äitiä vastuutetaan systemaattisesti isää enemmän. Tämä systemaattisuus selvisi useiden pienten vihjeiden kautta. Sain esimerkiksi selville, että ”ongelmien syyksi”, eli vastuulliseksi ongelmista oli merkitty useimmiten molemmat vanhemmat, mutta äitiä kuitenkin vastuutettiin eri luokkien kautta tarkasteltaessa isää enemmän.

Vihjeitä äidin erityisestä vastuunkantajan roolista tarjosi myös muun muassa asumisjärjestelyjen tarkastelu, jonka kautta sain tietää, että lapsen asuessa äidin kanssa, vastuutettiin äitiä eniten, mutta vastaavasti isien kanssa asuvien lasten osalta molemmat vanhemmat nähtiin useimmiten syypäänä ongelmiin. Tarkastellessani vastuukysymystä myöhemmin tekstiaineiston kautta, löysin jopa tilastollista analyysia vahvemman *äidin vastuun diskurssin*. Yli puolessa tarinoista oli vastuutettu äitiä, neljäsosassa molempia ja muutamassa (19) tarinassa vastuulliseksi oli tuotettu isä. Tekstiaineiston tarkastelu paljasti myös, että äitiä vastuutettiin perheen ongelmista jopa kuolleena, kun taas isän kuolemaa käsittävässä teksteissä ei näkynyt lainkaan merkkejä vastaavasta vastuuttamisesta.

Taulukko 24. Yhteenveto äidin vastuun diskurssia vahvistavista tuloksista

Kvantitatiiviset tulokset:	-Ongelmat on liitetty useimmin äitiin 40% kuin isään 14%. Viite: taulukko 2 -Ongelmat on liitetty lapsen asuessa äidin kanssa eniten äitiin 60% , kun isän kanssa asuvien lasten ongelmat on useimmiten liitetty molempiin vanhempiin 47%. Viite: taulukko 7
Kvalitatiiviset tulokset:	-Kaikista teksteistä 59% käytettiin äidin vastuun diskurssia kuvaillaessa perhettä. Isän vastuun diskurssia käytettiin 9% teksteistä. Viite: taulukko 18 -Muutamista teksteistä oli luettavissa ”isää mukaan kutsuva” diskurssi, mutta äitiä ei samalla tavoin kutsuttu mukaan perheeseen vaan äiti kuvattiin itsestään selvästi osallistujana. Viite: alaluku 6.2 -Äidin kuoleman jälkeen vastuu perheen ongelmista rakennettiin äidin kuoleman kautta, mutta niissä kuvauksissa, joissa isä oli kuollut ei vastuuta tarjottu kuolleelle isälle. Viite: alaluku 6.4

Äidin, isän tai molempien *vastuuttamisesta löytyi myös kulttuurinen puoli* eli ei-suomalaisten perheiden osalta vastuukysymykseen oli useimmiten vastattu molemmat vanhemmat, mutta toisin kuin suomalaisten perheiden osalta, isää ja äitejä oli nähty syypäänä ongelmiin yhtä usein. Tilastollisista tarkasteluista saama vihjeeni vastuullisuuden jakamisen kulttuurierityisyydestä toistui myös laadulisessa tarkastelussa. Ei-suomalaisten ja romaniperheiden ollessa kyseessä käytettiin useimmiten molempia vanhempia vastuuttavaa diskurssia. Löysin laadullisen analyysin yhteydessä myös erityisen vähemmistöperheiden yhteydessä käytetyn *riittämättömän vanhemmuuden diskurssin*, mutta se ei ollut ilmennyt erona tilastollisissa tarkasteluissa (vrt. taulukot 11 sekä pieni ero taulukossa 13).

Taulukko 25. Yhteenveto vähemmistöperheiden molempien vanhempien vastuun diskurssia vahvistavista tuloksista

---

Kvantitatiiviset tulokset:	-Suomalaisia perheitä kuvattaessa ongelmat liitettiin äitiin (41%) huomattavasti isää (14%) useammin, kun taas ei-suomalaisissa perheissä isään ja äitiin ongelmat liitettiin lähes yhtä usein isään (24%) ja äitiin (29%) ja useimmiten molempiin (48%). Viite: taulukko 8
Kvalitatiiviset tulokset:	-50% vähemmistöperheitä kuvaavista teksteistä käytti molempien vanhempien vastuun diskurssia, kun vastaavasti koko aineistossa diskurssia käytettiin 26% kuvauksista. Viite: alaluku 6.7

Tilastollisista tarkasteluista nousi selkeästi esille *äidin jaksamattomuusdiskurssi*, joka siis näyttäytyi myös laadullisessa analyysissä. Tilastollisesti jaksamattomuus oli arvioitu merkitsevästi suuremmaksi, jos ongelmat oli liitetty äitiin. Jaksamattomuus oli myös arvioitu suuremmaksi, jos lapsi asui äidin kanssa. Tekstiaineistossa esiintyi myös erittäin usein äidin uupumukseen ja jaksamattomuuteen liittyviä diskursseja (43), kun vastaavasti isän jaksamattomuudesta puhuttiin vain yhdessä vastauksessa.

Taulukko 26. Yhteenveto äidin jaksamattomuusdiskurssia vahvistavista tuloksista

---

Kvantitatiiviset tulokset:	-Varianssianalyyseissa havaittu suurempi jaksamattomuuden keskiarvo, kun ongelmat on liitetty äitiin. Selitysosuus vaihtelusta 5.3%. Viite: taulukko 9
	-Varianssianalyyseissa havaittu suurempi jaksamattomuuden keskiarvo, kun lapsi asuu äidin kanssa. Selitysosuus 5.6%. Viite taulukko 10
	-”Hyvä vanhemmuus” on yhteydessä vanhempien avuttomuuden ja osaamattomuuden, riittämättömyyden ja perheväkivallan kanssa, mutta se ei korreloi vanhempien jaksamattomuuden kanssa. Jaksamattomuus näyttää siis olevan diskurssina oma erillinen ilmiönsä. Viite: luku 6, korrelaatiot
Kvalitatiiviset tulokset:	-Äidin jaksamattomuusdiskurssia käytettiin 43 kuvauksen yhteydessä, kun vastaavasti isän jaksamattomuutta käsiteltiin vain yhdessä tarinassa ja molempien vanhempien jaksamattomuutta vain 6 tarinassa. Viite: taulukko 19

Jaksamattomuusdiskurssin yhteydessä mainitsemani ”hyvä vanhemmuus”-summamuuttuja on yksi teoreettisesti (vrt. psykososiaalinen diskurssi, Vuori 2001) ja tilastollisesti mielenkiintoinen diskursiivinen muodostelma. *Hyvä vanhemmuus* oli korrelaatioiden kautta yhteydessä vanhempien osaamattomuuden ja riittämättömän vanhemmuuden arvioihin, jonka lisäksi hyvän vanhemmuuden arvioista löytyi myös yhteyttä arvioon perheväkivallasta ja siihen asuuko lapsi äidin (korkeampi) vai isän (matalampi) kanssa. Vanhemmuus oli arvioitu eri tavoin myös sen mukaan, onko lastensuojelun asiakkuushakemus tullut perheen sisältä (korkeampi) vai muualta (matalampi).

Varianssianalyysien kautta hyvä vanhemmuus -summamuuttujalla oli yhteyttä myös perhemuotoon (ydinperheissä korkeampi) ja keskiarvoeroja löytyi myös tarkasteltaessa hyvää vanhemmuutta suomalaisissa (korkeampi) ja ei-suomalaisissa (matalampi) perheissä. Tilastollisten tulosten mukaan ”hyvää vanhemmuutta” määrittää siis sekä kulttuuri, sukupuoli että tilanneyhteyskin. Laadullisissa tarkasteluissa kävi myös ilmi, että ”hyvän vanhemmuuden” tai kehityspsykologisen tiedon kautta kuvailu oli monissa yhteyksissä yleistä, mutta en syventynyt laadullisessa osiossa tuohon tietoon syvemmin.

Taulukko 27. Yhteenveto hyvän vanhemmuuden arvioihin liittyvistä tekijöistä

Kvantitatiiviset tulokset:	<p>-Hyvä vanhemmuus on korrelaation perusteella yhteydessä vanhempien avuttomuuden ja osaamattomuuden, riittämättömyyden ja perheväkivallan kanssa, mutta se ei korreloi vanhempien jaksamattomuuden kanssa. Viite: luku 6, korrelaatiot</p> <p>-Hyvä vanhemmuus on ristiintaulukon perusteella arvioitu perhemuodon mukaan siten, että ydinperheiden vanhemmuus on arvioitu korkeimmaksi (10.4), yksinhuoltajaperheiden vanhemmuuden arvio on seuraavaksi korkein (10.2) ja matalimman keskiarvon saa muuttuva perhe (9.0). Tuloksen perusteella perheen pysyvyys näyttäytyy arvioihin vaikuttavana muuttujana. Selitysosuus 1.9%. Viite: taulukko 12</p> <p>-Hyvän vanhemmuuden arvioihin oli yhteydessä myös perheen suomalaisuus tai ei-suomalaisuus. Suomalaisten perheistä tehtyjen vanhemmuusarvioiden keskiarvo oli 10.2, kun ei-suomalaisista perheistä tehtyjen arvioiden keskiarvo oli 9.1. Selitysosuus 0.5%. Viite: taulukko 13</p> <p>-Arviot vaihtelivat eniten yhteydenottajatahon mukaan eli jos lastensuojeluilmoitus oli tullut perheen sisältä vanhemmuusarvion keskiarvo oli 11.1, mutta jos ilmoitus tuli perheen ulkopuolelta keskiarvo oli 9.4. Selitysosuus 4.5%. Viite: taulukko 14</p>
----------------------------	---

Nostin myös tuloksista esiin erityisiä väkivaltaisiksi arvioitujen perheiden kuvauksissa käytettyjä diskursseja. Tilastollisesti sain selville, että väkivaltaisissa tilanteissa ongelmat oli liitetty ensisijaisesti molempiin vanhempiin, seuraavaksi useimmiten äitiin ja vähiten isiin. Laadullinen tarkastelu paljasti jälleen samansuuntaisia tuloksia, sillä löysin teksteistä erityisen usein esiintyvän *sukupuolettoman väkivaltadiskurssin*, jonka yhteydessä tekijää ei määritelty lainkaan. Teksteistä löytyi myös erityinen diskurssi, jonka kautta *perheväkivallasta puhuttiin sukupuolettomasti, mutta tilanteesta saatettiin tekstissä vastuuttaa äitiä* muun muassa jaksamisvelvoitteen kautta.

Taulukko 28. Yhteenveto sukupuolettoman väkivallan diskurssia vahvistavista tuloksista

---

Kvantitatiiviset tulokset:	-Tarkasteltaessa kuvauksia, joissa oli arvioitu olevan perheväkivaltaa, nähtiin ongelmien liittyvän molempiin vanhempiin 67% perheistä. Viite: taulukko 15
Kvalitatiiviset tulokset:	-Tekstiaineistojen 43 väkivaltakuvauksesta 22 käsitteli väkivaltaa mainitsematta väkivallan tekijää. Viite: taulukko 21

Tarkastellessani aineistoa kokonaisuutena löysin myös näiden yhteenvetoina esittämieni diskurssien lisäksi muutamia kuvailemisen tapoja, joista olen maininnut tulosten yhteydessä. Näitä erityisiä huomioita ovat *lapsen edun kautta kuvailu, isien puuttuminen teksteistä ja sosiaalisten vanhempien kuvausten tai edes mainintojen vähäisyys*.

7.3 Syntyneet positiot yhteiskunnallisessa viitekehyksessä

Yksi tutkimuskysymyksistäni oli analysoida diskurssien tarjoamia toimijuuden mahdollisuuksia ja paikkoja, eli subjektipositioita. Olen tukeutunut taustateoriaani ja menetelmäkirjallisuuteen näiden yhteiskunnallisiin rakenteisiin sitoutuneiden positioiden analysoimiseksi (ks. muun muassa Jokinen & Juhila 2004, Juhila 2004 ja Keskinen 2005). Löysin aineistostani siis viisi diskurssia, joiden kautta asiakkaita kuvailtiin sekä valikkokysymyksissä että avovastausten teksteissä. Näitä diskursseja olivat: 1. äidin vastuun diskurssi, 2. molempien vanhempien vastuun diskurssi, 3. riittämättömän vanhemmuuden diskurssi, 4. äidin jaksamattomuusdiskurssi, 5. sukupuolettoman väkivallan diskurssi, 6. lapsen etu diskurssi sekä 7. hyvä vanhemmuus. Käsittelen seuraavaksi tuloksia avaamalla niiden yhteiskunnallisia ja kulttuurisia merkityksiä taustateorioiden ja aiempien tutkimusten kautta.

1. Äidin vastuun diskurssi

Ensimmäinen empiirisen aineiston kautta rakentunut diskurssi liittyi asiakaskuvausten rakentamaan äidin vastuuseen. Äitiä vastuutettiin aineistossa niin perheen arjesta kuin isän väkivallastakin. On kuitenkin vähintäänkin yksipuolista tarkastella äidin vastuun diskurssin tarjoamia positiota ainoastaan negatiivisten vaikutusten kautta, sillä äidille tarjotaan vastuun mukana myös toimijuus, joka saattaa olla seurauksiltaan myös voimaannuttava ja perheen arkea helpottava. Muun muassa Jallinojan (2006) esittelemä kotiäitiyden puolustajien omaan valintaan perustuva äitiyden ensisijaisuuden argumentti on vääjäämättä yksi positio, johon asettumista aineiston sosiaalityöntekijöiden tarjoamat vastuupositiot helpottavat.

Juhilan (2006) esittämien erilaisten sosiaalityötä tarkastelevien näkökulmien kautta äidin vastuun diskurssin tarjoama positio saa suurimman toimijuuden tilan, jos näkökulmana pidetään kumppanuussuhdetta ja jos äiti tuossa suhteessa toimii aktiivisena jäsenenä yhteiskunnassa ja siten myös yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Tällainen kumppanuussuhde rakentuu parhaimmillaan työntekijän ja äidin väliseksi ponnistukseksi lapsen ja perheen hyvinvoinnin mahdollisimman laajaksi saavuttamiseksi. Myös Juhilan (emt.) esittelemän hoivasuhteen kautta perheestä vastuun ottava äiti saa toimijuuden kentän, jossa häntä tuetaan ja voimaannutetaan uudelleen yhteiskunnan jäseneksi. Keskiössä molemmissa näkökulmissa on kuitenkin oletus siitä, että äiti haluaa vastuun perheestä ja perheen keskeisin ongelma liittyy äidin vaikeuksiin tuon toiveen toteuttamisessa.

Äidin vastuun diskurssin tarjoamat positiot näyttäytyvät ongelmallisina siinä tapauksessa, että äiti ei halua tai pysty työntekijän hyvänä näkemän vastuusuhteen toteuttamiseen. Äidin vastuun diskurssin avaama positio ei nimittäin tarjoa äideille muita mahdollisuuksia hyvän äitiyden toteuttamiseen. Näin äidin ensisijaisen vastuun rakentama toimijuus rajoittaa naisen mahdollisuuksia valita toimimista muualla kuin ensisijaisesti perheessä. Äidin vastuun käsittäminen ensisijaisena sulkee ulkopuolelleen myös isien mahdollisuudet toimia perheen piirissä ja hoivaisuus saattaa jopa herättää epäilyksiä isän tarkoitusperristä (vrt. Lammi-Taskula 2006).

Äidin asettaminen ensisijaiseen vastuuseen perheestä on myös tasa-arvopoliittinen kysymys, joka liittyy läheisesti yhteiskunnassa valitsevaan kulttuuriin. Äidit tekevät Suomessa suurimman osan kotitöistä eikä työn jakautuminen perheessä ole lainkaan tasapuolista isien ja äitien välillä (Lammi-Taskula 2008). Naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyys ja suomalaisen perheväkivaltakeskustelun tekijän peittävä ja naisia vastuuttavat käytännön työntekijöiden työskentelytavat ovat myös erityisiä sukupuolten epätasa-arvoon liittyviä painavia ongelmia (Keskinen 2005, Nyqvist 2007, Holma & Partanen 2008). Noita kysymyksiä ei voi sivuuttaa tarkasteltaessa yhteiskunnallista äitiä vastuuttavaa diskurssia, sillä epätasa-arvoa luovat rakenteelliset ongelmat synnyttävät myös isyyden positioita, joiden kautta isät rajataan pois perheen alueelta, puhumattakaan niiden äideille aiheuttamista seurauksista.

2. Molempien vanhempien vastuun diskurssi

Vastakohtana suomalaisten perheiden kuvauksissa käytetyille äitien ja isien erilaisille vastuuttamisen tavoille, empiirinen aineisto paljasti sukupuolettoman vanhemmuuden vastuun diskurssin, kun kuvailun kohteena olivat vähemmistöihin kuuluvat perheet. Tämä tulos kummasi, sillä aiemman tutkimuksen valossa vähemmistöistä oli havaittu puhuttavan erityisen sukupuolieron tekemisen kautta (vrt. Vuori 2007). Tulkitsin tämän tuloksen sosiaalipsykologisten ryhmädynamiikan ulkoryhmän ja sisäryhmän teorioiden kautta siten, että tekstien tarkoituksena ollessa vähemmistön ohjeistaminen ”onnistuneen” enemmistön tavoille, suomalainen vanhemmuus näyttää yhtenäisenä tasa-arvoisena hyvänä ilman sukupuolieroa, kuten Vuoren aineistossa. Tarkoituksena ollessa vähemmistön ”toisten” kuvaileminen, nämä toiset määrittyvätkin tämän tutkimuksen aineiston tekstien lailla yhtenäiseksi ja ilman sukupuolieroa nähtäväksi joukoksi (ks. Brown 2000).

Tämä vähemmistöjen käsittäminen ilman eroja ja yhtenäisenä tarjoaa mahdollisuuksia tasa-arvoisen vanhemmuusvastuun rakentamiseen, mutta samalla se rajaa vähemmistöperheitä pois ne valtasuhteisiin ja sukupuoleen liittyvät erot, jotka ovat ensisijaisen tärkeitä ymmärtää perheen kanssa työskennellessä. Keskinen (2005) väitöstutkimuksessaan mainitsema ”erojen näkökulma” jää siis vähemmistöperhediskurssin osalta näkymättömäksi ja käyttämättä. Tämä taas saattaa osaltaan positoida vähemmistöperheiden äidit ja isät näkymättömiksi niiden sukupuolistuneiden ongelmien osalta, jotka perheessä vaikuttavat. Muun muassa väkivallan esiintymisen yhteydessä erojen ja vallan erilaisten paikkojen kautta työskentely voisi tarjota sekä väkivallan uhrille että tekijälle positioita, jotka avaisivat toimijuuden mahdollisuuksia huomattavasti enemmän kuin piilotettaessa sukupuoliero. Juhilan (2006, 64 - 65) mukaan tämän kaltainen homogeenistaminen on *liittämispuheen* ongelma, jolloin liitettävien toisten erot jäävät näkymättömiksi. Eroja elämäntilanteissa ja -historioissa on todennäköisesti Juhilan mukaan kuitenkin enemmän kuin yhteisiä nimittäjiä, jonka lisäksi eroja on myös yhden yhtenäiseksi mielletyn ryhmän sisällä. Kun sosiaalityöntekijä katsoo asiakasta valtavirtakeskustelun ja valtaväestön arvoista käsin, on näkökulma siis vähintäänkin vajaa ja asiakkaan auttamista vaikeuttava.

3. Riittämättömän vanhemmuuden diskurssi

Kolmas aineistosta havainnoimani diskurssi liittyi erityisesti vähemmistöperheiden yhteydessä esiintyneisiin riittämättömän vanhemmuuden mainintoihin. Tarkastelin aiemmin tuota diskurssia sosiaalipsykologisten ryhmäteorioiden kautta, mutta riittämättömän vanhemmuuden

kulttuurierityinen puhetapa implikoi myös Juhilan (2006, 64) esittämää sosiaalityön *liittämis- ja kontrollisuhteeseen* perustuvaa näkökulmaa, jossa liittämispyrkimykset kohdistetaan liitettäviin toisiin.

Liittämissuhde tulee aineistossa näkyväksi puheessa, jonka kautta vähemmistöjen kuvailuun valitaan juuri riittämättömyyden, kasvatuskyvyttömyyden ja huonon elämänhallinnan teemoja, kun vaihtoehtoisesti samaisia ongelmia kuvaillaan suomalaisten perheiden yhteydessä muun muassa jaksamattomuudella. On siis oletettavaa, että vähemmistöperheiden ongelmia pidetään tavalla tai toisella normaalin elämän kriteereistä poikkeavina. Juhilan (emt.) mukaan poikkeavuuspuhe, kuten myös homogeenistaminen, perustuu pahimmillaan kulttuuriseen dominaatioon sekä huonoon erilaisuuden sietokykyyn ja on selvää, että sen seuraukset sosiaalityölle ja sen asiakkaille voivat olla kohtalokkaita.

4. Äidin jaksamattomuusdiskurssi

Ehkä voimakkaimmin aineistossa esiintynyt subjektipositio oli äidille tarjottu vastuu perheestä ja siihen usein sisältynyt jaksamisvelvoite. Muun muassa Jaana Vuori (2001, 147 – 148) on löytänyt asiantuntijuuspuheesta samansuuntaisen, äidinhoivan diskurssin, jossa äidin asema lapsen ensisijaisena hoivaajana on vanhemmuuspuheessa lähes jatkuvasti läsnä, vaikka äidistä käytettäisiinkin sukupuolineutraalia ”vanhempi” -sanaa. Vuoren mukaan isälle ei tarjota ammattilaisten puheessa äidin kaltaista positiota, vaikka isästä puhuttaisiinkin hoivaajana, sillä isän tarjoama hoiva on vapaaehtoista ja isää kutsutaan mukaan vanhemmuuteen – toisin kuin äitiä, joka on siihen velvoitettu (emt., 151).

Jaksamisvelvoite sisältää sekä rajoittavia että toimijuutta tarjoavia positiota äideille ja isille. Rajoittavia paikkoja ovat muun muassa kotiäitiysdiskurssin vallitsevuus ja äitien hyväksyttävien valintojen vähäisyys (ks. Jallinoja 2006). Äiti näyttäytyy siis hyvänä äitinä vain toimiessaan tiettyjen tiukkojen ajallis-kulttuuristen rajojen sisällä ja isän vanhemmuus rajataan tuolloin aktiivisen vanhemmuuden toimijuuden ulkopuolelle. Isän pois rajaamisella taas on seurauksensa sekä perheen arjen voimavarojen vähenemisen että myös isän oman jaksamisen kannalta. Kun isän jaksamiselle ei tuoteta kulttuurista kieltä, ei isän väsymystä tunnisteta eikä isää tuolloin myöskään auteta (ks. Lammi-Taskula 2007). Perhe pysyy näin äidin ja lasten yksikkönä, jossa isä on korkeintaan sivuroolissa ja hoivaisän lähtökohtia tai toimintaa saatetaan jopa pitää epäilyttävänä (emt.).

Huoli äidin jaksamisesta on myös paikannettavissa Juhilan (2006, 155 – 158) esittämään huolenpitosuhteeseen, jossa asiakaan ja työntekijän suhde perustuu hoivaajan ja hoivattavan väliseen hierarkiaan. Suhteen voi nähdä yhtä lailla keskinäisen solidaarisuuden, samaistumisen sekä välittämisen kuin hierarkisten valtasuhteiden kautta. Tämä huoli on liitettävissä myös sosiaalityön historialliseen naistapaisuuteen (ks. Petrelius 2004), jonka kautta äidin erityinen hoivaeettisyys korostuu. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaaminen on lisäksi usein nimenomaan kahden naisen kohtaaminen (Kuronen & al. 2004) ja siten naiseuteen ja äitiyteen liittyvät kulttuuriset konventiot toimivat vahvasti juuri sosiaalityön käytännöissä. Äidin jaksamisen tukeminen sekä äidin perhetoimijuuden vahvistaminen eivät itsessään tuota negatiivisia seurauksia ja äidin jaksamisen tukemisella voikin olla erityisen tärkeitä tehtäviä esimerkiksi isän tekemän perheväkivallan jälkeisissä tilanteissa. Ongelmia syntyykin vasta siinä vaiheessa, kun äidille ei tarjota mahdollisuuksia perheen ulkopuoliseen toimijuuteen tai toisin toimimiseen (ei-ensisijaisen vastuunkantajan rooliin) ja isä suljetaan keskustelun ulkopuolelle.

Jaksamattomuuspuhe näyttäytyi myös tässä aineistossa kulttuurisena diskurssina, jonka kautta ei kuvailtu vähemmistöperheitä. Tämä taas saattaa implikoida Juhilan (2006, 157) esittämää vastuun ja samaistumisen hoivaideologiaa, jonka mukaan välittäminen kohdentuu vain oman itsen kanssa samanlaiset arvot jakavaan yksilöön. On sanomattakin selvää, että mainittu kapeakatseinen solidaarisuusideologia saattaa aiheuttaa vakavia seurauksia sekä sosiaalityölle että vähemmistöjen asemalle sosiaalityön asiakkaina ja kansalaisina Suomessa.

5. Sukupuolettoman väkivallan diskurssi

Kaikista erottelemistani diskursseista sukupuolettoman väkivallan diskurssi on mahdollisilta seurauksiltaan vakavin, sillä puhuttaessa väkivallasta ilman tekijää tehdään samalla mahdottomaksi sekä uhrin että tekijän auttaminen ja pahimmillaan tällaisen position noudattaminen saattaa johtaa vain uusiutuviin väkivallan tekoihin.

Suvi Keskinen (2005, 348) toteaa väitöstutkimuksessaan perheammattilaisista ja väkivaltatyön ristiriidoista, että sukupuolineutraalisti molempia vanhempia vastuuttava diskurssi rakensi tasapuolisuusasetelmaa, jossa väkivaltaa kokenut äiti ja väkivaltaa käyttänyt isä näyttäytyivät yhtä haitallisina lapsensa kannalta. Keskinen toteaaakin ongelman siirtyneen tuolloin käsittelemään vanhempien keskinäistä riitelyä väkivallan sijasta. Näin tapahtui laajasti myös tämän tutkimuksen

aineistossa ja seuraukset tekijän piilottavan diskurssin käytöstä siirtyvät myös suoraan arjen työhön, sillä työntekijät voivat asemansa perusteella vaikuttaa siihen millaiseksi väkivallan uhka ja sen edellyttämät toimenpiteet arvioidaan (emt., 296)

Toisaalta aineistossa esiintyi myös kuvauksia, joissa isä mainittiin väkivallan tekijänä, mutta usein myös noissa kuvauksissa vastuutettiin äitiä perheen (yhteisestä) vaikeasta tilanteesta. Keskinen (2005, 349) toteaaakin, että monet väkivaltatyön ongelmakohdat liittyvät tilanteisiin, joissa sukupuolitettuja asetelmia rakentavat perhediskurssit nousevat hallitsevaan asemaan sulkien pois väkivallan käsittelyä. Tämä diskurssien risteäminen tapahtui myös tämän tutkimuksen aineiston teksteissä ja löysin lopulta vain muutaman kuvauksen, jossa väkivaltaa käsiteltiin nimenomaan väkivaltana ja tekijää piilottamatta. Voi siis todeta, etteivät väkivaltatyön diskurssit ole muuttuneet Keskinen vuosina 2000 – 2001 keräämän aineiston sisältämistä väkivaltadiskursseista (ks. emt., 118). En myöskään löytänyt tämän tutkimuksen väkivaltakuvauksista Keskinen käsittelemän erojen näkökulman kautta puhumista ja ei-suomalaisiksi määritellyistä perheistä kirjoitetut kuvaukset liittyivät yhtenäiseen, myös suomalaisten perheiden yhteydessä käytettyyn, väkivaltadiskurssiin, tekstin siirtyessä käsittelemään väkivaltaa.

Yksi väkivaltakeskustelun sukupuolittunut ilmiö on myös sen yhdistäminen naisen ja miehen väliseen suhteeseen ja nimenomaan miehen tekemäksi (ks. Hiitola & al. 2005). Tämä heteroseksuaalisen parisuhteen ja sen mukaisten sukupuoli-odotusten kautta puhuminen oli läsnä myös tämän tutkimuksen aineistossa, mutta en ole käsitellyt sitä erillisenä tuloksenaan, sillä yhdessäkään kuvauksessa ei oltu mainittu ei-heteroseksuaalisesta parisuhteesta eikä kuvausten perusteella ollut yhdessäkään tapauksessa syytä olettaa tekijättömästä väkivallasta puhuttaessa tekijän olevan nainen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että väkivalta tulisi liittää essentialistisesti miehiin, vaan kuten myös Keskinen (2005) toteaa, väkivallan käsittäminen erilaisten erojen ja vallan eriarvoisen jakautumisen kautta tarjoaa mahdollisuuden siirtyä pois perustahakuisesta väkivallan miehiin liittämistä. Tällaista erojen näkökulmaa ovat osaltaan kehittäneet myös naisten välisten parisuhteiden väkivalta ja sen erilaiset diskursiiviset käytännöt (mm. Ristock 2002 & Girshick 2002). Naisten välisestä väkivallasta puhumisen diskurssit muistuttavat itse asiassa paljolti suomalaisen väkivaltakeskustelun tekijän piilottavaa ja kahden parisuhteen osapuolen yhteisen perhe- tai parisuhdeväkivallan diskursseja, sillä kahden naisen välinen väkivalta nähdään edelleen usein ”kinasteluna” tai muilla tavoilla molempia väkivaltatilanteen osapuolia vastuuttavana. Onko suomalaisen perhedynaamisen parisuhdeterapian mallin (ks. Keskinen 2005) pohjalla siis jokin

tasa-arvon kehittämiseen ja rakentamiseen liittyvä kaikkia mahdollisia parisuhteita syleilevä ajatus, jonka kautta väkivaltatyön diskurssit muuntuvat molempia vanhempia tasapuolisesti vastuuttaviksi? Jos tulevaisuudessa toivotaan väkivaltatyön diskurssien muuttuvan, olisikin syytä pohtia perhedynaamisen mallin taustaoletuksia.

6. Lapsen etu diskurssi

Yksi läheisesti väkivaltadiskursseihin liittyvä rakennelma oli lapsen edun kautta puhuminen. Olen jo aiemmin teorian yhteydessä esitellyt tämän hetkistä suomalaista perhekeskustelua (ks. Järventie 2001, Jallinoja 2006, Nätkin & Vuori 2007) ja todennut, että lapsen edun näkökulma toimii tällä hetkellä vallitsevana perhekeskusteluna. Muun muassa Sanna Mäkipää (2007) löysi vastaavia lapsen etua korostavia ohjeita adoptioiperheiden ohjeistuksista. Näissä ohjeissa ei korostettu vanhempien positiivisia tunteita lainkaan, vaan puhe liikkui lapsen mahdollisten traumojen ja lapsen edun ympärillä.

Lapsen etu on toki yhtäläillä perhepoliittinen ja tärkeä kysymys kuin äidin, isän tai sosiaalisen vanhemman etu, mutta sen kautta puhuttaessa tullaan varsinkin väkivaltatilanteiden yhteydessä vastuuttaneeksi väkivallasta molempia vanhempia. Lapsen edun kautta voi toki myös vahvistaa äidin toimijuutta ja siten auttaa väkivallan uhria (usein äitiä) pääsemään pois tekijän (usein isän) elinpiiristä. Tämä ei kuitenkaan tullut aineistossani näkyväksi, vaan tulkitsin lapsen edun kautta puhumisen yleensä liittyvän lapsen ”tarvitsemiin” väkivaltaisen isän tapaamisiin ja traumojen heikentämään äitiyteen (vrt. Keskinen 2005).

Kaikkiaan lapsen edun esille tuominen omana teemanaan perhekeskustelun sisällä on tärkeää, mutta aineistossani esiintynyt lasten kautta äitiä vastuuttava puhetapa tuskin rakentaa minkäänlaista lasta auttavaa, hyödyttävää tai voimaannuttavaa diskurssia. Olisikin erityisen tärkeää keskustella lapsen edusta suhteessa äidin ja isän etuun sekä niistä tavoista, joilla lapsen etu -diskurssi rajaa piiristään väkivaltaisen isän teot ja syyllistää äitiä.

7. Hyvä vanhemmuus

Hyvä vanhemmuus rakentui aineistossani jo kyselylomakkeen summamuuttujaksi muuntamieni kysymysten yhteydessä, jotka käsittelivät lapsilähtöisesti lapsen suojelua ja hoivaamista, lapsen yksilöllisen kehityksen tukemista, lapselle läheisten ihmissuhteiden turvaamista ja vanhemman

yhteistyöhalukkuutta lapsen asioissa. Näistä kysymyksistä ensimmäinen liittyi siis hoivavastuuseen, toinen psykososiaalisen diskurssin ja kehityspsykologisen tiedon mukaiseen vanhemmuuden toteuttamiseen (vtr. Vuori 2001), kolmas lapsen kulttuurisesti tärkeinä nähtävien ihmissuhteiden turvaamiseen ja neljäs taas implikoi Juhilan (2006) kumppanuussuhteen toteutumista eli vanhemman halukkuutta yhteistyöhön ja yhteiskuntaan osallistumiseen. Summamuuttuja oli myös yhteydessä perheen pysyvyyteen, perheen kulttuuriin (suomalainen tai ei-suomalainen) sekä yhteydenottajatahoon. Näistä perheen pysyvyydellä saattaa olla yhteyttä kehityspsykologisen tiedon kautta saatuun hyvän vanhemmuuden ja sitä edellyttävän ”oikean” perhemuodon kulttuurisiin konventioihin, kun taas kulttuurisen taustan yhteys hyvään vanhemmuuteen saattaa tarkoittaa vähemmistöjen kasvatuskulttuurin käsittämistä valtaväestöä ”heikompana”. Yhteydenottajatahoon liittyvä yhteys sen sijaan kertoo hyvän vanhemmuuden olevan sidoksissa kysymyksissäkin eriteltyyn yhteistyöhalukkuuteen. Hyvä vanhempi siis pyytää itse apua ja tekee aktiivisesti työtä saavuttaakseen ideaaliperheeseen liitetyn tasapainon (vrt. Juhila 2006, 103).

Hyvän vanhemmuuden taustalta löytyi tilastollisissa tarkasteluissa myös yksi ei-toteutunut yhteys jaksamattomuuden kanssa, joka tarjosi mahdollisen tulkinnan jaksamattomuuspuheen hyväksyttävyydestä. Toisin kuin avuttomuus, osaamattomuus, riittämätön vanhemmuus ja perheväkivalta, jaksamattomuus ei ollut yhteydessä hyvän vanhemmuuden arvioihin. Yhdistettynä hyvän vanhemmuuden kulttuurisidonnaisuuteen, tämä jaksamattomuuden ei-toteutunut yhteys on merkityksellinen hyvän vanhemmuuden kulttuurisesta käsityksestä kertova yksityiskohta. Hyvä vanhempi siis tekee yhteistyötä, on suomalainen ja mahdollisesti työntekijöiden arvioiden mukaan kykenemätön vanhemmuuteen.

Elämäntilanteensa vuoksi uupunut äiti on kuitenkin aineiston perusteella kulttuurisesti ymmärrettävää ja implikoi Juhilan (2006, 151 – 200) huolenpitosuhteeseen liittyvää näkemystä sosiaalityöstä. Tuon näkemyksen mukaan hyvän vanhemmuuden voi tulkita myös huolenpitosuhteeseen liittyvän solidaarisuuden, samaistumisen ja niiden synnyttämän ”oikean” auttamisen kautta. Huolenpitoa vaativat siis ne perheet, jotka täyttävät huolenpito näkökulman kulttuurisesti oikeanlaisesta perheestä. Toisaalta aineiston kautta konstruoimani hyvän vanhemmuuden kulttuurinen kehys voi tarjota parhaimmillaan myös vahvan toimijuuden ”oikeiden” rajojen sisäpuolella toimiville vanhemmille. Tällainen toimijuus saatetaan tarjota esimerkiksi arjessaan väsyneelle yksinhuoltajaäidille, jonka uupumuksen ja väsymyksen työntekijä voi kulttuurisesti samaistua.

Laadullisessa tarkastelussani tartuin useaan otteeseen kuvauksiin, joissa kerrottiin perheen tilanteesta psykososiaalisen diskurssin kautta (Vuori 2001), vaikka en nostanutkaan psykososiaalista diskurssia analyysityöni keskiöön. Hyvä vanhemmuus kuitenkin näyttäytyi aineistossa erityisesti tuon kehityspsykologiaan perustuvan viitekehyksen kautta ja vanhempien psykososiaalista onnistumista tai epäonnistumista arvioitiin usein. On siis erityisen perusteltua todeta, että tutkimustulokseni vahvisti aiempia psykososiaalista diskurssia käsitelleitä tutkimuksia (ks. Vuori 2001, Eräranta 2007, Lammi-Taskula 2007) ja toi siten näkyväksi jälleen yhden psykososiaalisen diskurssin valta-asemaa kyseenalaistavan tai vähintäänkin sitä kriittisesti tarkastelevan näkökulman.

7.4 Uusia avauksia

Olen saanut tämän tutkimuksen eri vaiheissa tietoa sosiaalityöntekijöiden rakentamista vanhemmuuksista useista eri näkökulmista ja useilla eri menetelmillä. Tutkimuksen loppuvaiheessa koen vastanneeni kattavasti tutkimuskysymyksiin ja tarjonneeni vielä niiden lisäksi uusia näkökulmia. Sain tutkimuksen tuloksiksi runsaasti tietoa, mutta jäin kaipaamaan niitä risteyskohtia, joissa sosiaalityöntekijöiden käyttämät kulttuuriset konventiot sekä heteroseksuaalisen parisuhteen ja ydinperheen normit olisivat rikkoutuneet.

Aineistossa kuvailtujen perheiden joukossa ei kuitenkaan ollut perinteisistä konventioista eroavia perheitä tai mahdollisesti niiden osalta puuttuivat vastausvaihtoehdot. En myöskään löytänyt kuvauksista perinteisiä perhenormeja rikkovia perhesuhdekuvauksia, vaikka aineistossa oli runsaasti uusperheitä ja osa lapsista oli otettu huostaan uuteen perheeseen tai adoptoitu. Tämä saattaa osittain johtua siitä, että kyselylomake oli pitkä eikä avovastauksiin vastattu runsaalla tekstillä. Tämän lisäksi myös valikkovastausten vaihtoehdot antoivat mahdollisuuden arvioida vain "isää" tai "äitiä", joka osaltaan myös varmasti kavensi vastaajien mahdollisuuksia erilaisten perhesuhteiden kuvauksiin.

Vaikka perhemuodon yhteydessä vastausvaihtoehdoksi oli tarjottu uusperhe omana luokkana ja monet työntekijät olivat määritelleet kuvailemansa perheen uusperheeksi, liikkuiivat kuvaukset kuitenkin perinteisen ydinperhemallin ja biologisen sukulaisuuden rajoissa. Uusperhekuvaukset puuttuivat tekstiaineistosta lähes kokonaan eikä uusia sosiaalisia vanhempia vastuutettu perheestä.

Tämä tulos on samansuuntainen muun muassa Aino Ritala-Koskisen (2001) tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan ammattilaiset löytävät työssään ratkaisuja (uus)perheen ongelmiin usein konventionaalisesti ja tarkasti määritellyistä perhesuhteista.

Jäin siis kaipaamaan aineiston analysoinnin yhteydessä tietoa perheistä, joiden kokoonpano ei täytä suomalaisen ydinperheen normeja. Tulin kuitenkin siihen tulokseen, ettei aineistoni kautta tarjottu paljoakaan mahdollisuuksia kuvailla toisin tai toisenlaisuutta ja että tutkiakseni tapoja joilla toisiksi tai erilaisiksi määritellyjä perheitä kuvaillaan, tulisi tutkimusprojektin kohdentua toisin puhumiseen esimerkiksi ammattilaisia haastatteleamalla tai tutkimalla itse perheiden kokemuksia (vrt. Kuosmanen & Jämsä 2007). Kohdentamalla tutkimus nimenomaan kuvauksiin, joissa ammattilainen on "pakotettu" ajattelemaan toisin, voitaisiin sekä edistää perhetyön ammattilaisten toista tietoa (ks. Juhila 2006) että tuoda näkyväksi niitä diskurssien käännekohtia, joissa sukupuolen ja vanhemmuuden rajat määrittyvät.

Tulokset kertovat myös perhedynaamisen väkivallan ymmärtämisen mallin olevan Suomessa vielä erittäin vahvana vaikuttajana ammattilaisten työotteisiin, vaikka useista eri tutkimuksista saadut tulokset ovat vähintäänkin kyseenalaistaneet tekijättömän, perheen yhteisen perheväkivaltamallin mahdollisia seurauksia. Olisi siis aika katsoa myös sosiaalityön auttamiskulttuuria toisin ja murtaa joitain sen sisäisiä diskursseja. Näiden diskurssien uudelleenmuotoutumista saattaisi auttaa myös Pösön (2007) ehdottama toisen tiedon kerääminen sekä lapsilta itseltään että muun muassa sijaisperheiltä. Eri toimijoiden tiedon kohdatessa voisi syntyä myös syvempi kuva lastensuojelun kentästä ja perhetyön sisäiset vallitsevat diskurssit saattaisivat muodostua uudelleen.

Toisaalta nämä perhetyön diskurssit ovat läsnä sosiaalityön kulttuurisissa kehyksissä, jotka muotoutuvat laajemmassa perhepoliittisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Yksittäisen työntekijän on siis lähes mahdotonta yksin muuttaa tuota kulttuurista toimimisen tapaa. Eriarvoistavien diskurssien ja niiden tuottamien käytäntöjen murtamiseen tarvitaan siis pelkkiä sanamuotoja ja yksittäisten ihmisten ponnisteluja suurempia muutoksia koko yhteiskunnan ajattelutavoissa. Sosiaalisen konstruktionismin perinteen kautta esitetyt puheenvuorot ovat yksi tapa kyseenalaistaa vallassa olevaa keskustelua.

LÄHTEET

- Brown**, Rupert 2000. *Group Processes. Dynamics within and between groups*. Second Edition. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Burr**, Vivien 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Butler**, Judith 1990. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Eräranta**, Kirsi 2007a. Familistinen takaisku vai feminististä liikehdintää? *Naistutkimus – Kvinnoforskning*. 20:3. 76 – 79.
- Eräranta**, Kirsi 2007b. Olevasta tekijäksi? Psykososiaalinen tieto isän määrittäjänä. Teoksessa: Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 83 – 105.
- Forsberg**, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Forsberg**, Hannele 2003 Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa: **Forsberg**, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 7 – 15.
- Gergen**, Kenneth 1994. *Realities and Relationships: Soundings in social construction*. Harvard University Press, Cambridge.
- Gergen**, Kenneth. 1998. Social Construction and Psychoanalytic Promise: Commentary on Paper by Michael J. Bader. *Psychoanalytic Dialogues* 8 (1). 45 – 53. Sähköisenä: <http://www.swarthmore.edu/SocSci/kgergen1/web/printer-friendly.phtml?id=manu4> (vierailtu 7.3.2008)
- Gergen**, Kenneth 1999. *An Invitation to Social Construction*. Sage Publications: London.
- Girshick**, Lori 2002. *Woman-to-woman sexual violence. Does she call it rape?* Boston: Northeastern University Press.
- Heino**, Tarja 2007. *Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat?* Helsinki: Stakes työpapereita 30/2007. Sähköisenä: <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T30-2007-VERKKO.pdf> (vierailtu 30.10.07).
- Heino**, Tarja, Rantamäki, Raija & Sallila, Seppo 2006. *Hallinto-oikeuksien ratkaisut lastensuojeluasioissa 2000-2004*. Helsinki: Stakes työpapereita 14/2006. Sähköisenä: <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T14-2006-VERKKO.pdf> (vierailtu 30.10.2007)
- Heino**, Tarja, Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2005. *Lastensuojelun avohuollon tilaston haasteet; kuntakyselyn yhteenveto*. Helsinki: Stakes.
- Heino**, Tarja 1997. *Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijän tuottama määrittäminen*

lastensuojelun asiakkaaksi. Stakes, tutkimuksia 77. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Gummerus.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna 1998. *Usko, toivo ja hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Tilastokeskus, SVT, Oikeus 1998:12. Helsinki.

Hiitola, Johanna, Jyränki, Juulia, Karma, Helena & Sorainen, Antu 2005. Mitä ei voi ajatella? Puhetta seksuaaliseen väkivaltaan liittyvistä hiljaisuuksista. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 18:4. 61 – 66.

Hiitola, Johanna 2007. *Lastensuojelun avohuollon asiakkuuksien lisätarkastelu*. Stakes: http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/32EAB03D-51F0-450B-A45F-F1C9E795154F/0/Hiitola_raportti.pdf (vierailtu 30.10.2007)

Hiitola, Johanna 2008. *Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista*. Helsinki: Stakes työpapereita 21/2008.

Hochschild, Arlie 1997. *The time bind. When work becomes home and home becomes work*. New York: Metropolitan Books, Henry Holt and Company.

Holma, Juha & Terhi, Partanen 2008. Lähisuhdeväkivalta tutkimuskohteena. Teoksessa: Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 274 – 291.

Hänninen, Vilma 2000. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Hänninen, Vilma, Partanen, Jukka & Oili-Helena Ylijoki (toim.) 2001. *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät*. Tampere: Vastapaino.

Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku - Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2004. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 2004. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2004. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. 75 – 110.

Juhila, Kirsi 2004. Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2004. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. 151 – 188.

Juhila, Kirsi 2006. *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi, Forsberg, Hannele & Irene Roivainen (toim.) 2002. *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: SoPhi.

- Järvinen**, Riitta 2004. *Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri. Eri-ilaisuus sosiaali- ja terveydenhuollon jäsenyksissä*. Tampereen yliopisto: Sähköinen väitöskirja: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5854-0.pdf> (vierailtu 24.5.2008).
- Kantola**, Johanna & Nousiainen, Kevät 2008. Pussauskoppiin? Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien yhtenäistämisestä. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 21:2. 6 – 20.
- Karila**, Kirsti, Alasuutari, Maarit, Hännikäinen, Maritta, Nummenmaa, Anna Raija & Rasku-Puttonen Helena (toim.) 2006. *Kasvatusvuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Keskinen**, Suvi 2005. *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt*. Tampere: Tampere University Press.
- Korvajärvi**, Päivi. Arlie Russell Hochschild. Emotionaalinen työ, sukupuoli ja aika. Teoksessa: Hänninen, Vilma, Partanen, Jukka & Oili-Helena Ylijoki (toim.) 2001. *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Tampere: Vastapaino. 201 – 224.
- Kouhia**, Anne 2008. Muutosalttius ja pahoinvointia aiheuttavat tekijät lastensuojelun avohuollon asiakaslapsen elämässä. Perhekeskeinen näkökulma. Pro gradu -tutkielma, sosiaalityö, Tampereen yliopisto. Sähköisenä: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02437.pdf> (vierailtu 1.8.2008).
- Kuosmanen**, Paula & Jämsä, Juha 2007. *Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja kouluissa*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kuosmanen**, Paula 2007. “Mitäs ehkäsy te käytitte?” Asiakaskäytäntöjä ja ensimmäisten lesbojen taktiikoita äitiyshuollon tiloissa. Teoksessa: Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 168 – 204.
- Kuosmanen**, Paula 2008. Ajallis-tilallinen queer-näkökulma lesboäitien ja naisparien perhesuhteisiin. Teoksessa: Sevon, Eija & Notko, Marianne 2008. *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus. 131 – 152.
- Kurri**, Katja & Walström, Jarl 2000. Moraalin vuorovaikutuksellinen rakentuminen perheväkivaltakeskustelussa. Teoksessa: Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.) 2000. Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino.
- Kuronen**, Marjo, Granfelt, Riitta, Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi 2005. Sukupuolistunut ja sukupuoli- ja sosiaalityö. Teoksessa: Kuronen, Marja, Granfelt, Riitta, Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi 2004. *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Jyväskylä: PS-kustannus, 5 – 18.
- Kuronen**, Marjo & Hokkanen, Tiina 2008. Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus. Teoksessa: Sevon, Eija & Notko, Marianne 2008. *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus. 27 – 42.

- Kyllönen-Saarnio, Eija & Nurmi, Reet** 2005. *Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:15. Sähköisenä: <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2005/08/aa1124431858175/passthru.pdf> (vierailtu 20.8.2008).
- Kääriäinen, Aino** 2003. *Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina*. Helsingin yliopisto: Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003.
- Kääriäinen, Aino** 2007. Epävarmuuden sieto ja kirjoitettu tieto sosiaalityössä. Teoksessa: Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 247 – 265.
- Lammi-Taskula, Johanna** 2007. *Parental leave for fathers? Gendered conceptions and practices in families with young children in Finland*. Helsinki: Stakes. Sähköisenä: <http://acta.uta.fi/teos.phtml?10993> (vierailtu 19.3.2008).
- Laurila, Anja** 1999. *Toinen mahdollisuus. Pitkäaikainen sijaiskotihoito ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaisäitirepresentaatio*. Tampere: Akateeminen väitöskirja, Acta Universitatis Tamperensis 701.
- Leonard, Peter** 1997. *Postmodern Welfare. Reconstructing an Emansipatory Project*. London: Sage Publications.
- Lister, Ruth** 1997. *Citizenship. Feminist Perspectives*. New York: Palgrave Macmillan.
- Metsämuuronen, Jari** 2001a. *SPSS aloittelevan tutkijan käytössä*. Metodologia –sarja 5. Helsinki: Methelp Ky.
- Metsämuuronen, Jari** 2001b. *Monimuuttujamenetelmien perusteet SPSS-ympäristössä*. Metodologia –sarja 7. Helsinki: Methelp Ky.
- Mykkänen, Johanna & Huttunen, Jouko** 2008. Isäksi tulon tunteen. Teoksessa: Liljeström, Marianne (toim.) 2004. *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino. 169 – 187.
- Niiranen, Vuokko** 2002. Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin. Teoksessa: Juhila, Kirsi, Forsberg, Hannele & Irene Roivainen (toim.) 2002. *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: SoPhi, 63 – 80.
- Nikander, Pirjo** 2001. Kenneth Gergen. Konstruktionistinen ja postmoderni sosiaalipsykologia. Teoksessa: Hänninen, Vilma, Partanen, Jukka & Oili-Helena Ylijoki (toim.) 2001. *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjää*. Tampere: Vastapaino. 275 – 298.
- Notko, Marianne & Sevon, Eija** 2008. Äitiys ja koti naisten keskinäisissä jännitteisissä parisuhteissa. Teoksessa: Sevon, Eija & Notko, Marianne 2008. *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus. 111 – 130.

- Nyqvist**, Leo 2004. Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa: Kuronen, Marja, Granfelt, Riitta, Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi 2004. *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Jyväskylä: PS-kustannus, 101 – 130.
- Nätkin**, Ritva 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa: **Forsberg**, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 16 – 38.
- Nätkin**, Ritva & Vuori, Jaana 2007. Perhetyön tieto ja kriittikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa: Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 7 – 38.
- Petrelius**, Päivi 2004. Naistapaiset hoivaettiset lähestymistavat sosiaalityössä. Teoksessa: Kuronen, Marja, Granfelt, Riitta, Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi 2004. *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Jyväskylä: PS-kustannus, 47 – 76.
- Peutere**, Laura 2006. *Työolot, työyhteisön sosiaalinen pääoma ja psyykinen oireilu*. Pro gradu - tutkielma, Tampereen yliopisto, sosiologia. Sähköisenä: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01517.pdf> (vierailtu 1.8.2008).
- Pietarinen**, Juhani 1999. Tutkijan ammattietiikan perusta. Teoksessa: Lötjönen, Salla (toim.): *Tutkijan ammattietiikka*. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 1999. 9-19.
- Potter**, Jonathan & Wetherell, Margaret 1989. *Discourse and Social Psychology*. London: Sage Publications.
- Pulkkinen**, Tuija 1998. *Postmoderni politiikan filosofia*. Tampere: Gaudeamus.
- Pösö**, Tarja 1993. *Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa*. Tampere: Akateeminen väitöskirja, Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 388.
- Pösö**, Tarja 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa: Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 65 – 82.
- Raitakari**, Suvi 2002. Sosiaalityön marginaalistasus. Asiakkuus ja asiantuntijuus modernin ja postmodernin tulkintakehyksessä. Teoksessa: Juhila, Kirsi, Forsberg, Hannele & Irene Roivainen (toim.) 2002. *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: SoPhi. 44 – 62.
- Ristock**, Janice 2002. *No more secrets. Violence in lesbian relationships*. New York: Routledge.
- Ritala-Koskinen**, Aino 2001. *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Helsinki: Väentöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Akateeminen väitöskirja.

- Ronkainen**, Suvi 2004. Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa: Liljeström, Marianne (toim.) 2004. *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino. 44 – 69.
- Ruusuvuori**, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Salonen**, Marko 2001. Michael Billig. Ajattelun retoriikka ja ideologisuus. Teoksessa: Hänninen, Vilma, Partanen, Jukka & Oili-Helena Ylijoki (toim.) 2001. *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Tampere: Vastapaino. 299 – 324.
- Satka**, Mirja 1995. Making social citizenship. Conceptual Practices from the Finnish Poor Law to Professional Social Work. Jyväskylä: SoPhi.
- Schwalbe**, Michael 1998. *The sociologically examined life. Pieces of the conversation*. Mountain view, California: Mayfield Publishing Company.
- Sevon**, Eija & Notko, Marianne 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa: **Sevon**, Eija & Notko, Marianne 2008. *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus. 13 – 26.
- Suoninen**, Eero (1992). *Perheen kuvakulmat. Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta*. Tampereen yliopisto, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos: Tutkimuksia, Sarja A, Nro 24.
- Suoninen**, Eero 1997. *Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittäminen*. Tampereen yliopisto: Acta Universitatis Tamperensis 580.
- Suoninen**, Eero 2004. Mistä on perheenäidit tehty? Haastattelupuheen analyysi. Teoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2004. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. 111 – 150.
- Tilastokeskus & Stakes** 2007. *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Tuomi**, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2006. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Töttö**, Pertti 2000. *Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.
- Yesilova**, Katja 2007. Perheen puolesta. Perhekasvatus Suomessa 1970 – 1990 -luvuilla. Teoksessa: Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 39 – 64.
- Ylijoki**, Oili-Helena 2001. Rom Harrè. Toimijuus, kieli ja moraalit. Teoksessa: Hänninen, Vilma, Partanen, Jukka & Oili-Helena Ylijoki (toim.) 2001. *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Tampere: Vastapaino. 225 – 252.
- van Dijk**, Teun 2008. *Teach yourself Critical Discourse Studies*. Sähköinen lähde: <http://www.discourses.org/resources/teachyourself/> (vierailtu 7.3.2008)

- van Dijk**, Teun 2001a. Critical discourse analysis. Teoksessa: D. Tannen, D. Schiffrin & H. Hamilton (Toim.) 2001. *Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell, 2001. 352 – 371.
- van Dijk**, Teun 2001b. Principles of Critical Discourse Analysis. Teoksessa: Wetherell & al (Toim.) 2001. *Discourse Theory and Practice*, London: Sage. Chapter 22.
- Vidén**, Sari 2007. Ammattilaisten neuvot vanhemmille. Teoksessa: Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 106 – 127.
- Vuori**, Jaana 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: [Sähköinen väitöskirja, Acta Electronica Universitatis Tamperensis; 95, Tampereen yliopisto 2001. http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5065-5.pdf](http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5065-5.pdf) (vierailtu 30.10.07).
- Vuori**, Jaana 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa: **Forsberg**, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vuori**, Jaana 2005. Ilmoita perhesuhteesi! Lapsiperheiden kuva lomakkeissa. Teoksessa: Heikkinen, Vesa (toim.) 2005. *Tekstien arki. Tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme*. Helsinki: Gaudeamus. 137-160.
- Vuori**, Jaana 2007. Perheen nimissä. Maahanmuuttajien opastusta tasa-arvoon. Teoksessa: Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 128 – 167.

LIITTEET

Liite 1. Salassapitosopimus

Salassapitositoumus

Olen saanut käyttööni lapsia koskevan sosiaalityöntekijöiden tuottaman aineiston, joka on koottu Stakesiin Lastensuojelun kuvausjärjestelmä - hankkeessa.

Sitoudun pitämään kaiken aineistoon liittyvän arkaluonteisen tiedon salassa. Sitoudun siihen, etten käytä saamiani tietoja asiakkaan tai hänen läheisensä vahingoksi tai halventamiseksi taikka sellaisten etujen loukkaamiseksi, joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus.

En luovuta mitään tunnistetietoja sivullisille ja käsittelen aineistoa ainoastaan asianmukaisesti suojatulla, yksityisellä tietokoneella. Käytän aineistoa Stakesissa kirjoitetun tutkimusraportin viimeistelyyn, asiakashuolto Luotsin kanssa tehtävään sijaishuoltoselvitykseen, sekä tulevaan pro gradu -tutkielmaan ja siihen liittyviin mahdollisiin julkaisuihin.

Sitoumusta on tehty kaksi kappaletta, toinen Stakesiin ja toinen allekirjoittaneelle.

Helsingissä, 27. elokuuta 2007.

Johanna Hiitola

Liite 2. Kyselylomake

Linkki kyselylomakkeeseen:

http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/0F2AE1C3-14E5-49D5-9E90-A3372AF1DDA7/0/lastensuojelu_kysymyslomake.pdf (vierailtu viimeksi 14.9.2008. Lomake on niin pitkä, että sen liittäminen kokonaisuudessaan tämän tutkielman yhteyteen ei ole oleellista).